

عنوان : دائرة المعارف صالحين - جلد ۶ - مدیریت گروه
نویسندگان: موسسه فرهنگی - تربیتی اسوه صدیقین (به سفارش معاونت تعلیم
و تربیت سازمان بسیج مستضعفین)
فرآوری و آماده سازی : معاونت پژوهش بنیاد آیت
سال نشر : ۱۳۹۸
تعداد چاپ : محدود
صاحب امتیاز : معاونت تعلیم و تربیت سازمان بسیج مستضعفین

دائرة المعارف صالحين - ج ٤

مديرية گروه

۶.....	پیشگفتار.....
۱۰.....	فصل اول
۱۰.....	مدیریت گروه تربیتی
۱۲.....	بخش اول: خصوصیات مدیریتی گروه.....
۱۴.....	بخش دوم: برنامه‌های گروه.....
۱۴.....	برنامه‌های فردی اعضای گروه.....
۱۹.....	برنامه‌های جمعی اختصاصی گروه.....
۳۹.....	برنامه‌های جمعی عمومی گروه.....
۴۴.....	فصل دوم
۴۴.....	اردوی تربیتی
۴۶.....	بخش اول: کلیات.....
۴۷.....	بخش دوم: انواع اردو.....
۴۷.....	انواع اردو بر اساس اهداف اساسی.....
۴۷.....	انواع اردو بر اساس موضوع و برنامه.....
۴۸.....	انواع اردو بر اساس زمان و مکان اردو.....
۵۰.....	بخش سوم: اهداف تربیتی اردو.....
۵۲.....	بخش چهارم: فواید اردو.....
۵۲.....	فواید فردی اردو.....
۵۲.....	فواید سازمانی اردو.....
۵۳.....	بخش پنجم: اصول و مبانی مدیریت و برگزاری اردو.....
۵۳.....	گفتار اول: اصل علم و آگاهی و شناخت به هدف.....
۵۶.....	گفتار دوم: علم و آگاهی و شناخت به انسان.....
۵۹.....	گفتار سوم: علم و آگاهی به علوم و فنون و مهارت‌ها.....
۵۹.....	گفتار چهارم: علم و آگاهی و شناخت به روش (الگودهی و الگوگیری).....

بخش ششم: ارکان خمسه طلایی در تربیت عملی.....	۶۰
گفتار اول: بازی.....	۶۰
گفتار دوم: سرود، شعار، فریاد وشادی.....	۶۱
گفتار سوم: داستان سرایی و به نمایش در آوردن قصه.....	۶۲
گفتار چهارم: کار و هنر.....	۶۲
گفتار پنجم: گردش علمی و بازدید.....	۶۳
بخش هفتم: فرآیند برگزاری اردو.....	۶۴
گفتار اول: اقدامات پیش از اردو.....	۶۴
گفتار دوم: اقدامات حین اردو.....	۶۷
گفتار سوم: اقدامات پس از اردو.....	۶۸
فصل سوم	۷۰
مشاوره تربیتی	۷۰
بخش اول: اهمیت مشاوره.....	۷۲
بخش دوم: مفهوم شناسی مشاوره.....	۷۶
بخش سوم: اهداف مشاوره.....	۷۸
بخش چهارم: فواید و ثمرات مشاوره.....	۸۰
بخش پنجم: اصول مشاوره.....	۸۳
بخش ششم: خصوصیات و صفات مشاور.....	۸۶
بخش هفتم: روش‌های مشاور.....	۹۴
بخش هشتم: انواع مشاوره.....	۹۸
تقسیم‌بندی مشاوره از حیث موضوع.....	۹۸
تقسیم‌بندی از حیث متریبیان.....	۱۰۰
بخش نهم: فنون مشاوره (راهکارهای مشاوره موفق و موثر).....	۱۰۱

بی‌شک مسأله تربیت و پرورش انسان، محوری‌ترین هدف انبیاء و اولیاء الهی بوده است. انقلاب اسلامی ایران نیز که بر اساس آموزه‌های دین مبین اسلام به ثمر نشست از این قاعده مستثنی نیست. با این وجود تعلیم و تربیت در جمهوری اسلامی ایران دچار مسائلی بوده است:

۱. فقدان نظام تربیتی مبتنی بر اندیشه‌های ناب اسلامی در عرصه تربیتی کشور و ضعف نظامات تولید شده

۲. حضور چشم‌گیر اندیشه‌ها و سازوکارهای غیردینی در نظام تربیتی کشور

۳. آشفتگی نظری و عملی در برنامه‌های خرد و کلان متولیان امر تربیت

۴. ناکارآمدی سازوکارهای تربیتی موجود در تحقق اهداف تربیتی اسلام

۵. عدم تحقق بخش قابل توجهی از اهداف انقلاب اسلامی در پرورش انسان‌های مورد نظر خویش

۶. تأکیدات مکرر رهبر معظم انقلاب برای تحول در برنامه‌های تربیتی و فرهنگی کشور

بی‌شک یکی از مأموریت‌های ذاتی سازمان بسیج مستضعفین مسأله تعلیم و تربیت آحاد مردم در راستای تحقق بسیج میلیونی است که همواره مورد توجه و عنایت حضرت امام خمینی^(ع) و تأکیدات مقام معظم رهبری^(مدظله) بوده و می‌باشد. «امروز من عرض میکنم هویت سپاه که هویت پاسداری است، به معنای یک مفهوم محافظه‌کارانه تلقی نشود. پاسداری یعنی نگه داشتن، حفظ کردن. این حفظ کردن را میتوان با یک تفسیر محافظه‌کارانه معنا کرد. یعنی بگوئیم وضع موجود انقلاب را حفظ کنیم؛ من این را نمیگویم. حفظ انقلاب به معنای حفظ وضع موجود نیست. چرا؟ چون انقلاب در ذات خود یک حرکت پیشرونده است، آن هم پیشرفت پرشتاب. به کجا؟ به سمت هدف‌های ترسیم شده. هدف‌ها عوض نمیشوند. این اصول و ارزشهائی که بر روی آن بایستی ایستادگی کرد و برای آن جان داد، اصول و ارزشهائی هستند که در اهداف، مشخص شده‌اند.

هدف نهائی، تعالی و تکامل و قرب الهی است. هدف پائین‌تر از آن، انسان‌سازی است؛ هدف پائین‌تر از آن، ایجاد جامعه‌ی اسلامی است با همه‌ی مشخصات و آثار، که استقرار عدالت در آن باشد، توحید باشد، معنویت باشد. این‌ها اهداف هستند. این اهداف عوض‌شدنی نیستند؛ یعنی ما نمیتوانیم بیائیم مایه بگذاریم تا از هدف کم کنیم. بگوئیم خیلی خوب، یک روز میخواستیم عدالت برقرار کنیم، حالا میگوئیم عدالت که نمیشود، یک نیمه‌عدالتی برقرار کنیم! نه، عدالت. این، هدف است. توحید، استقرار شریعت اسلامی به طور کامل، این‌ها اهداف است، این‌ها تغییرپذیر نیست. لیکن در جهت حرکت به سمت این اهداف، سرعتها قابل کم و زیاد شدن است، شیوه‌ها قابل تغییر یافتن است، تدابیر ممکن است جورواجور باشد. در این جهت، انقلاب پیشرونده و پیش‌برنده است. حفظ انقلاب یعنی حفظ همین حالت پیشروندگی و پیش‌برندگی. پاسداری از انقلاب، به این معناست. اگر ما اینجور نگاه کردیم و مفهوم پاسداری را اینجور فهمیدیم، آن وقت آن طراوت و شور و هیجانی که در حرکت پاسداری هست، مضاعف خواهد شد. «۱ ایشان در بیانات مختلف خود مراحل مختلف نیل به تمدن‌سازی اسلامی را تبیین نموده‌اند که به طور خلاصه در بخش‌های انقلاب، نظام‌سازی، دولت‌سازی، جامعه‌سازی و تمدن‌سازی تقسیم‌بندی می‌شود اما در این بخش با بیانی دیگر به وضعیت و هدف فعلی ما پرداخته و به ضرورت پرداختن به جامعه‌سازی و انسان‌سازی اشاره می‌نمایند.

حال برگرفته از بیانات معظم له مشخص شد که سازمان بسیج مستضعفین به عنوان یک نهاد انقلابی در گام اول وظیفه تحقق جامعه اسلامی را برعهده دارد از آن جایی که رسالت خطیر تعلیم و تربیت نیروهای جوان، مؤمن، با نشاط، با انگیزه، مخلص، آرمان‌گرا، ایثارگر،

۱. بیانات در دیدار با فرماندهان سپاه پاسداران ۱۳/۰۴/۱۳۹۰

بصیر، منطقی، توانمند و آماده بسیجی در راستای ایجاد آمادگی همه جانبه و پاسخگویی به تهدیدهای احتمالی و همچنین تحقق اهداف راهبردی دفاع موزائیکی، ایجاد قابلیت پاسخگویی سریع و قاطع به تهاجم احتمالی دشمن در لایه های دفاعی در سطوح سخت، نیمه سخت و نرم به عهده معاونت‌های ذی ربط در سازمان بسیج گذاشته شده است. در این راستا پویایی، نشاط و نوشوندگی در برنامه‌ریزی و اجرا می‌تواند حرکت گذشته را تعالی بخشد و امیدها را زنده نگه دارد.

بدیهی است که چنین عملیات کلانی نیازمند یک نظام منسجم و دقیق ناظر به فرآیندهای خرد و کلان تربیتی در بسیج است. این در حالی است که نظام تعلیم و تربیت بسیج با مسائل زیر مواجه بوده است:

- ضعف یک نظام فکری منسجم و یکپارچه در سیاست‌گذاری، طرح‌ریزی و برنامه‌های حوزه تعلیم و تربیت بسیج
 - عدم رعایت برخی اقتضائات بسیج و انقلاب اسلامی
 - ضعف در سیر موضوعات دارای ترتیب و توالی
 - نسخه واحد برای رشد و ارتقاء کل بسیج بدون در نظر گرفتن اقتضائات سنی و قشری
 - برنامه‌ریزی بدون پشتوانه نیازسنجی و نظرسنجی
 - عدم توجه به ظروف مرتبط مانند مدرسه، خانواده، مسجد و محله
 - عدم توجه به ابعاد انسان شناختی و ساحت‌های بسیج طراز انقلاب اسلامی
- لذا با توجه به ملاحظات فوق الذکر از سال ۱۳۸۷ سازمان بسیج اقدام به طراحی نظام تعلیم و تربیت بسیجیان مبتنی بر نیاز روز گردید و با عنوان «طرح صالحین» به پایگاه‌های مقاومت بسیج ابلاغ نمود. این طرح ظرف مدت چندسال توانست گفتمان تربیت محوری در بسیج را غالب نموده و ظرفیت عظیم نخبگان، علما و فعالین فرهنگی و تربیتی را متوجه خود سازد.

مجموعه پیش رو با عنوان «دائرة المعارف صالحین» که به همت معاونت تعلیم و تربیت سازمان بسیج مستضعفین گردآوری و تنظیم گردیده است، جمع بندی نظام مند محصولات تولید شده برای این طرح از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۸ می‌باشد. هدف از این کتاب ارائه تصویر مشترک و مناسب از این طرح برای نخبگان، صاحب نظران و فعالین تربیتی در کشور می‌باشد. همچنین درج تجارب طرح‌ریزی، تولید نظامات، تدوین محتوا، آسیب‌شناسی و دستاوردهای این طرح ملی از دیگر اهداف این نوشتار است.

در جلد ششم این مجموعه ضمن آشنایی با نکات کلی در خصوص مدیریت یک گروه تربیتی، با دو مهارت پرکاربرد نیز آشنا خواهید شد؛ مهارت مشاوره تربیتی به اعضای گروه و مهارت برگزاری اردوی تربیتی. نکات کلی مدیریت گروه تربیتی و مهارت‌های پشتیبان آن می‌تواند برای کلیه مجموعه‌ها و نهادهای فرهنگی و تربیتی قابل بهره‌برداری و استفاده باشد.

در پایان ضروری است تا از تلاش‌های برادر گرامی حجت الاسلام و المسلمین سعید دسمی، معاون سابق تعلیم و تربیت بسیج و همچنین برادر سید اسماعیل موسوی برای راهبری این طرح و تولید بخش اعظمی از این متون تشکر نماییم. همچنین از حمایت‌های حجت الاسلام پورآرین جانشین محترم تعلیم و تربیت بسیج برای تنظیم و تدوین این مجلدات و سایر مدیران آن معاونت کمال قدردانی را داشته باشیم. یقیناً ارائه نظرات شما فرهیختگان و فعالین تربیتی می‌تواند ما را در تکمیل این کتب یاری نماید لذا مستدعی است دیدگاه‌های خود را به مدیریت پژوهش و تدوین متون معاونت تعلیم و تربیت سازمان بسیج مستضعفین ارسال نمایید.

فصل اول: مديريت گروه تربيتي

بخش اول: خصوصیات مدیریتی گروه

به منظور اداره، کنترل و هدایت گروه در مسیر از پیش تعیین شده لازم است سرگروه دارای قدرت مدیریت بوده و مهارت‌های لازمه در این جهت دارا باشد، در ادامه به توضیح مدیریت و برخی مهارت‌ها اشاره شده است:

مدیریت رهبری

از آنجا که شیوه‌های مدیریتی دارای روش‌های مختلف می‌باشند، لذا مدل اتخاذ شده در مدیریت گروه، مدیریت به شیوه رهبری است که می‌توان آن را به شرح زیر تعریف نمود: «مدیریت رهبری عبارت است از: فرایند نفوذ معنوی در افراد به گونه‌ای که تلاش و کوشش آنان را، به صورتی اختیاری در راستای اهداف متعالی نظام جمهوری اسلامی ایران به منظور «وصول الی الله» به کار گیرد.»

سرگروه در جایگاه مدیر با ابراز دلسوزی، نسبت به وضعیت و مشکلات اعضای گروه برای حل آن‌ها بدون هیچ گونه چشم داشتی و با مهربانی و صمیمیت نسبت به حل مشکلات اعضاء اقدام می‌نماید که این مسأله موجبات نفوذ در دل اعضاء را فراهم کرده و آنان را با اهداف متعالی گروه در طرح صالحین همراه می‌سازد.

وقت گذاری مناسب

حضور در جلسات گروهی، پیگیری اعضا، مشاوره فردی به اعضاء، مطالعه و تحقیق، برنامه‌ریزی و مدیریت گروه و برنامه‌های آن نیازمند صرف وقت مناسب است، که برای انجام آن لازم است سرگروه وقت مناسبی را صرف نموده و به این مهم اهتمام داشته باشد.

ارتباط گیری

ارتباط (ایجاد پیوستگی بین دو چیز) استفاده از شیوه‌ها و روش‌های قلبی، رفتاری و کلامی برای ایجاد و تقویت ارتباط با دیگران است. در حقیقت محور فعالیت‌های گروهی ارتباط است، که سرگروه می‌بایست قدرت برقراری ارتباط با اعضاء، خانواده‌ها و مسئولین در محیط‌هایی که جامعه هدف حضور دارند از جمله اولیای مدرسه را داشته باشد. کسی که فاقد این توانایی باشد، مطمئناً در انجام وظایف محوله موفق نخواهد بود. البته ممکن است در ابتدای فعالیت این ضعف محسوس باشد، لکن به مرور زمان و کسب تجربه و آموزش، مهارت‌های ارتباط گیری بهبود پیدا می‌کند.

بیان شیوا و جذاب

لازم است سرگروه از بیانی شیوا و جذاب بهره مند باشد، طوری که سخن گفتن او خسته کننده و ملال آور نباشد، این موضوع در اشتیاق افراد نسبت به حضور در برنامه‌ها و جلسات بعدی موثر می‌باشد و در صورت فقد آن ممکن است برنامه‌ها را با چالش مواجه کند.

بریده سخن نگفتن، تغییرلحن و بیان، بهره گیری از مثال و داستان، شعر و... مواردی هستند که در جذابیت بیان می‌تواند موثر واقع گردد.

البته اهمیت این موضوع در مقاطع و سطوح مختلف گروه‌ها متفاوت است، به طور مثال در گروه‌های تازه جذب شده این موضوع اهمیت فوق العاده‌ای دارد، لکن با تثبیت و رشد افراد، توجه به اهمیت مطالب و محتوای موضوعات مطروحه در گروه تربیتی، بیشتر شده و رشدی مضاعف خواهد داشت.

توانمندی در تشخیص مشکلات و ارائه راهکار

قدرت تشخیص از جمله خصائصی است که لازم است یک سرگروه واجدان باشد. چراکه یک گروه تربیتی متشکل از تعدادی افراد است که هریک مشکلات و مسائل خاص خود را دارد و در عین حال این گروه ممکن است مشکلات گروهی و جمعی نیز داشته باشد. که سرگروه باید در حل و رفع مشکلات فردی یا گروهی اعضا تلاش و حتی المقدور بر طرف نماید.

تشخیص مشکلات و آسیب‌ها، راهکارها و نحوه مواجهه با آنها و برگزیدن مناسب‌ترین راه حل از جمله وظایف مسئول گروه است، که داشتن این ویژگی را توسط مسئول گروه از درجه بالایی از اهمیت برخوردار می‌کند.

آیندنگری

امام علی^(ع) در خطبه ۱۵۴ می‌فرمایند: «بینا دل خردمند، پایان خویش می‌بیند و پست و بلند و نشیب و فراز خود را می‌شناسد.»

آیندنگری و دوراندیشی یکی از شرایط مدیریت خردمندان و منطقی است. سرگروه بدون توجه به این نکته مهم نمی‌تواند گروه را به سر منزل مقصود برساند. قبل از اقدام به هر کار باید جوانب و زوایای مختلف آن مورد بررسی قرار گرفته و پیامدهای احتمالی آن پیش‌بینی شود. سرگروهی که قبل از اقدام‌های عملی، با آینده‌نگری زوایای مختلف مسأله را بررسی کرده و امکانات و مقدمات لازم را پیش‌بینی می‌کند، تصمیم‌های استوارتری گرفته و میزان موفقیت و اثر بخشی گروه را افزایش می‌دهد.

مدیریت اقتضایی

یکی از مسایلی که لازم است سرگروه در اداره گروه مد نظر داشته باشد مدیریت اقتضایی گروه تربیتی است. این مطلب منافاتی با برنامه‌ریزی و زمان‌بندی برنامه‌ها ندارد بلکه با برنامه‌ریزی دقیق، سرگروه شرایط مکان، زمان و حال اعضا را در اداره برنامه لازم است در نظر داشته باشد تا بتواند از برنامه‌ها اثر مطلوب را برداشت نماید.

بخش دوم: برنامه‌های گروه

برنامه‌های گروه تربیتی که سرگروه موظف است با نظارت مربی به آن‌ها بپردازد به دو دسته برنامه‌های فردی و برنامه‌های جمعی تقسیم می‌شوند:

برنامه‌های فردی اعضای گروه

(۱) مشاوره فردی:

با توجه به این‌که سرگروه با تک تک اعضا ارتباطی دوستانه و صمیمی دارد و از طرفی سرگروه به نقاط ضعف و قوت اعضا آگاهی یافته، سعی در برطرف نمودن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت اعضا گروه می‌نماید. یکی از راه‌های مهم و اساسی در رسیدن به این مقصود مشاوره فردی است که با ظرافت بیان و شخصیت‌دهی به اعضا همراه است و می‌تواند ارتباط افراد و سرگروه را مستحکم نموده و مقدمه‌ای جهت توجه دادن اعضا به نقاط ضعف و قوت خویش باشد. البته در حل مشکلات اخلاقی و تربیتی اعضا، ابتدا سرگروه در جلسات گروهی موضوع را مطرح و بدون این‌که موضوع را متوجه شخص یا اشخاص خاصی نماید، سعی در ارتقای آن در اعضا می‌نماید و در صورتی که این صحبت عمومی مؤثر واقع نشود سرگروه بطور فردی و شخصی مشکل را تبیین نموده و راه‌های حل آن را به وی بیان می‌نماید.

نکته: باید توجه داشت که اعضا گروه به ویژه نوجوانان و جوانان بدلیل دارا بودن روحیه استقلال طلبی در مقابل امر و نهی اطرافیان رنجیده و ممکن است عکس العمل منفی بروز دهند لذا در مشاوره‌های فردی حتی المقدور از کلمات آمرانه پرهیز شود و به شکل محبت آمیز نقاط ضعف و قوت بیان شود.

پس از برقراری ارتباط دوستانه سرگروه با اعضا، جهت حل بهتر و دقیقتر مشکلات شخصی، سرگروه این زمینه را ایجاد می‌نماید که اعضا در رفع مشکلات شخصی خویش به سرگروه و مربی مراجعه نمایند.

این جلسات و تذکرات در مراحل سه‌گانه تشکیل گروه امکان‌پذیر است اما محتوا و شیوه آن در هر یک متفاوت است. در مرحله جذب و تثبیت این موضوع نسبت به حضور و شرکت در برنامه‌ها به شیوه دوستی و صمیمیت است و در مرحله رشد نسبت به روابط، فعالیت‌ها، رفتارها و... صورت می‌گیرد.

مؤلفه‌های مؤثر در مشاوره فردی

- ۱) ارتباط دوستانه و صمیمانه میان سرگروه و اعضا
- ۲) بالا بودن سطح اخلاقی و تجربی سرگروه یا مربی
- ۳) اعضا، سرگروه را قابل اعتماد و عالم به حل مشکلات شخصی خویش بدانند.
- ۴) خارج شدن اعضا از حالت بی تفاوتی نسبت به مسائل فردی (البته افراط در این بند یعنی حساسیت بیش از حد اعضا به رفتار خویش خود نوعی ناهنجاری تربیتی است)

ملاحظات مشاوره فردی

- ۱) به سخنان اعضا بطور کامل و با خونسردی تمام گوش فرا دهید.
- ۲) مشکل جایگاه و مقدار آن را به درستی، برای آن‌ها تشریح نمائید.
- ۳) راه حل مشکلات اعضا را به طور شفاف برای وی بازگو نمایند.
- ۴) در برخورد با مشکلات اعضا در گفتار و کردار، وی را تمسخر و تحقیر نکنید.
- ۵) اعضا تمامی مشکلات شخصی خود بجز گناهانشان را می‌توانند مطرح نمایند و سرگروه در صورت مواجهه با مطرح شدن گناه از طرف اعضا برای وی با بیانی امید دهنده توضیح می‌دهد که بخشش و رفع عقاب گناه، به دست خداوند است و ارتباط با خدا نیاز به واسطه ندارد و از تکرار این مطلب وی را منع نماید.
- ۶) عامل اصلی برطرف شدن مشکلات تربیتی و اخلاقی اعضا حرکت اخلاقی خود اعضا می‌باشد و صحبت سرگروه باید حرکت دهنده، بیدار کننده و جهت بخش باشد.
- ۷) مشاوره فردی علاوه بر حل مشکلات شخصی اعضا راهی است جهت بر طرف نمودن اختلافات اعضا با یکدیگر به گونه‌ای که دو یا چند عضوی که با یکدیگر اختلاف دارند در یک مشاوره فردی جمع و مشکل آنان حل و فصل می‌گردد.
- ۸) مکان مشاوره فردی به گونه‌ای نباشد که صدای آنان به گوش شخص دیگری برسد تا امانت داری سرگروه تصدیق شود و باید توجه داشت که به دلیل تقدس و برکت ویژه مسجد، بهترین مکان برای این امر مسجد می‌باشد. همچنین برای این مسئله نیازی به تشکیل جلسه در محلی دور از نگاه و نظر دیگران به طوری که تنهایی مطلق باشد نیست.
- ۹) در اوائل، ارتباط سرگروه با اعضا، ممکن است به این شیوه مراجعه نکنند بنابراین مانعی نیست که آغاز کننده این شیوه مشاوره سرگروه باشد اما استمرار آن با اعضا است.
- ۱۰) سرگروه می‌تواند بخشی از مطالب را در جلسه اول بیان نماید و با امر به تفکر بقیه مطالب را به جلسات آتی مشاوره فردی احاله نماید.

۲) حفظ قرآن:

ویژگی‌های قرآن و سفارش‌های پیامبر اسلام (ص) و اهل بیت عصمت و طهارت (ع) درباره آن سبب شد تا این کتاب در سراسر زندگی مردم راه یافته و همه چیز مسلمانان گردد و تلاوت، حفظ، تعلیم و تعلم به آن اختصاص یابد. حفظ قرآن همواره به عنوان یک سنت و عبادت بزرگ، در میان مسلمانان مطرح بوده است.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «عَدُّ دَرَجِ الْجَنَّةِ عَدُّ آيِ الْقُرْآنِ فَإِذَا دَخَلَ صَاحِبُ الْقُرْآنِ الْجَنَّةَ قِيلَ لَهُ أَقْرَأَ وَ أَزَقًا لِكُلِّ آيَةٍ دَرَجَةٌ فَلَا تَكُونُ فَوْقَ حَافِظِ الْقُرْآنِ دَرَجَةٌ! مقدار درجات بهشت به تعداد آیه‌های قرآن است. پس هنگامی صاحب قرآن داخل بهشت شود به وی می‌گویند بخوان و بالا رو که هر آیه‌ی را درجه‌ی است پس بالاتر از درجه حافظ قرآن درجه‌ای نیست.»

پس برتر از درجه حافظ قرآن درجه‌ی نیست. زندگی بزرگان و علماء هم مملو از تأکیدات فراوان نسبت به قرائت، حفظ، تعلیم و تعلم قرآن است. بیانات پرخیر و برکت مقام معظم رهبری مد ظله العالی بر این مطلب تاکید دارد چنانچه در کلامی نورانی می‌فرماید:

«برادران شماها چرا قرآن را حفظ نمی‌کنید؟ شماها جوانید. والله مکرر اتفاق افتاده که با خودم فکر کردم و گفتم که اگر ممکن باشد، هرچه دارم، بدهم و حفظ قرآن را بگیرم، ولی افسوس که ممکن نیست. در این سن، من دیگر نمی‌توانم قرآن را حفظ کنم، اما شما جوانید، شما بچه‌اید و می‌توانید حفظ کنید. حافظه شما حافظه جوانی است. سنین بیست و پنج ساله و سی ساله و زیر سی سال - که غالب قرا ما بحمدلله در این سن هستند - سنین حفظ قرآن است. کلام خدا و آیات کریمه الهی را حفظ کنید و از حفظ بخوانید.»^۲

«امروز این شوقی را که به قرآن در همه جا هست، باید زیاد کرد؛ این را باید روزبه‌روز افزایش داد. این تلاوت خوب، صدای خوب، ترتیب مجلس‌آرائی خوب - که بحمدالله می‌بینم این خوانندگان ما در مجلس‌آرائی قرآنی تدریجاً ماهر و مسلط شده‌اند - چیزهای باارزشی است؛ فایده‌اش این است که ما را با قرآن، با معارف قرآنی، با معانی قرآنی آشنا میکند.

یکی از چیزهایی که میتواند تدبیر در قرآن را به ما ارزانی بدارد، حفظ قرآن است. ما حافظ قرآن کم داریم. من قبلاً گفتم که در کشور ما حداقل باید یک میلیون نفر حافظ قرآن باشند - حالا یک میلیون که عدد کمی است نسبت به این جمعیتی که ما داریم - اما حالا چون دوستان الحمدالله یک مقدماتی فراهم کرده‌اند، کارهایی را مشغول شده‌اند و دارند برنامه‌هایی را فراهم میکنند برای این‌که ان‌شاءالله حفظ راه بیفتد، ما هم امیدمان بیشتر شده و به جای یک میلیون، می‌گوئیم ان‌شاءالله ما باید ده میلیون نفر حافظ قرآن داشته باشیم.»^۱

لذا با توجه به اهمیت و جایگاه ویژه حفظ قرآن، برنامه حفظ قرآن می‌تواند یکی از فعالیت‌های مهم گروه تربیتی باشد که سرگروه محترم می‌تواند با یک برنامه‌ریزی دقیق و منظم این فعالیت را در گروه تربیتی شروع نماید تا متریبان با انگیزه و شوق فراوان حفظ قرآن کنند. این امر میتواند تدبیرمقام معظم رهبری (مدظله العالی) را توسط سازمان بسیج محقق سازد.

۳) مطالعه فردی:

کتاب، دروازه‌ای به سوی جهان گسترده‌ی دانش و معرفت است و کتاب خود، یکی از ابزارهای کمال بشری است، کسی که با این دنیای زیبا و زندگی بخش، دنیای بزرگ، ارتباط ندارد، بی‌شک از مهم‌ترین دستاورد انسانی و نیز از بیشترین معارف الهی و بشری محروم است. مقام معظم رهبری می‌فرماید: «برای یک ملت، خسارت بزرگی است که افراد آن با کتاب سروکار نداشته باشند و برای یک فرد، توفیق عظیم است که با کتاب مأنوس و همواره در حال بهره‌گیری از آن، یعنی آموختن چیزهای تازه باشد... جوانان و پدران و مادران و به خصوص بچه‌ها، باید با کتاب انس پیدا کنند این کار می‌شود. اگر پدر و مادر کتاب‌خوان باشند به احتمال زیاد بچه‌ها کتاب‌خوان خواهند شد.»^۲

کتاب همچون خورشید، فضای زندگی ما را روشن می‌کند و به همگان نور و شور و گرمای زندگی می‌بخشد. کتاب مثل باران بر سرزمین دل‌های یاران می‌بارد و گل و میوه‌ی اندیشه‌ها و کردارها را رونق و زیبایی و طراوت می‌دهد. کتاب نقشی به مانند پرنندگان به آدمی ارزانی می‌دارد و او را برای اوج و بال کشیدن و پرواز آماده می‌سازد.

با توجه به اهمیت و جایگاه ویژه کتاب و کتاب‌خوانی، لازم است که سرگروه جهت ایجاد و

۱ بیانات در دیدار قاریان، حافظان و اساتید قرآنی ۱۳۹۰/۰۵/۱۱

۲ پیام به مناسبت آغاز هفته‌ی کتاب - ۱۳۷۲/۱۰/۰۴

روحیه مطالعه و کتابخوانی و همچنین انس با کتاب در بین متریبیان خود برنامه‌ریزی نماید و لازمه این کار این است که سرگروه برای اعضای گروه سیر مطالعاتی ترسیم نموده و گروه تربیتی خود را نسبت به آن سیر متوجه نماید. و برای هر کدام از متریبیان به صورتی برنامه‌ریزی نماید که در قالب این سیر مطالعاتی بصورت منظم کتاب‌های مشخص شده را بر اساس یک اسلوب معین و منظم مطالعه و در پایان جمع‌بندی نموده و سرگروه به روند فعالیت آن نظارت نماید.

۴) رفع شبهات:

شبهات معمولاً توسط دشمنان ساخته و پرداخته و به ذهن نوجوانان و جوانان القاء و تزریق می‌شود. شناخت این شبهات و پاسخ دادن به آن‌ها مصونیت بخشیدن به ذهن اعضا، زمینه مقاومت و ایستادگی آنان را در برابر دشمنان بوجود می‌آورد. پاسخ به شبهات، موجب تقویت ایمان افراد و اجتناب آنان از فساد می‌شود.

مقام معظم رهبری در این باب می‌فرمایند: «واقعاً این نکات باید جستجو و سنجیده شود که کدام شبهه امروز برای ریختن جلوی ذهن جوانان، آماده و تراشیده و جدا می‌شود، وقتی که این شبهات شناخته شد، باید به یکایک آن‌ها در قالب بحث‌های اعتقادی پاسخ داده شود. شاید هر چند سال یکبار هم این پرسش‌ها و پاسخ‌ها فرق کنند. این هم نکته‌ای بود که اگر در متن جریان کار این مدرسه قرار گیرد، به نظرم کار مدرسه را کاملتر خواهد کرد.»^۱

یکی از فعالیت‌های گروه‌های تربیتی برگزاری جلسات ویژه و همچنین مشاورات فردی برای پاسخ‌گویی به شبهات می‌باشد. سرگروه باید به صورت منظم برنامه‌ریزی نماید تا در این نشست‌ها با حوصله و متانت کامل شبهات متریبیان را در زمینه‌های متفاوت بصورت شفاف و منطقی پاسخ‌گو باشد.

۵) شکوفایی استعداد فردی:

خداوند متعال هر انسانی را با شرایط و ویژگی‌های خاص و متفاوت آفریده است لذا به همین دلیل انسان‌ها دارای استعدادهای متفاوت و مختلف می‌باشند که اگر انسان بتواند بصورت درست و صحیح این استعدادها را شناسایی کند و برای شکوفا شدن آن‌ها هم برنامه‌ریزی و هم تلاش و کوشش نماید. آینده‌ای روشن انشاءالله خواهد داشت. لذا سرگروه یکی از وظایف اصلیش کمک به شناسایی و شکوفایی استعدادهای تک تک متریبیان می‌باشد. که سرگروه میتواند با مطالعه شرایط و ویژگی‌های نوجوان و جوان و مشورت بامربی در این امر موفق گردد.

برنامه‌های جمعی اختصاصی گروه

این برنامه‌ها به صورت درون گروهی برنامه‌ریزی و اجرا می‌شوند و مدیریت آن برعهده سرگروه می‌باشد که با مشورت با مربی و ارائه گزارش به ایشان این برنامه‌ها اجرا می‌شوند.

۱) جلسات:

ساختار جلسات گروه‌های تربیتی^۱

تشکیل جلسات گروه‌ها و اداره آن از ساختار مشخصی پیروی کرده که در این‌جا به اختصار به آن اشاره خواهد شد. پس از پایان مرحله جذب و ورود به مرحله تثبیت، رعایت کلیه استانداردهای ارائه شده، لازم خواهد بود. نکته اساسی، تربیتی بودن و اثربخشی جلسات است که لازم است به آن توجه ویژه شود. قالب ارائه شده، بهترین قالب برای اداره جلسات گروه‌های تربیتی است. گروه‌های تربیتی، محل رشد افراد است؛ لذا تمامی این برنامه‌ها به منظور فراهم نمودن زمینه‌های رشد متریبان برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری شده‌اند.

کلیه فعالیت‌های مرتبط با ساختار جلسات گروه‌های تربیتی در دو بخش تقسیم می‌شود:
الف) مقدمات جلسه ب) اداره جلسه

الف) مقدمات جلسه:

مقدمات جلسه شامل کلیه فعالیت‌هایی می‌شود که لازم است به منظور تشکیل جلسه گروه‌ها صورت پذیرد.

۱. تعیین زمان تشکیل جلسات گروه:

بهترین زمان برای تشکیل گروه‌های تربیتی، قبل یا بعد از نماز مغرب و عشاء خواهد بود. لازم است زمان تعیین شده مصادف با یک نوبت نماز جماعت باشد.

نکته: انس و الفت با نماز جماعت و مسجد در پیشرفت تربیتی و معرفتی افراد بسیار مؤثر است و فوائد و ثمرات معنوی زیادی برای افراد دارد. مسجد خانه خداست که تأثیرات مستقیم معنوی آن و عبادت با پروردگار در روح و جسم افراد کاملاً مشهود است.

تعداد جلسات گروه‌ها در هفته می‌تواند متناسب با استقبال و شرایط متریبان، یک، دو، سه یا بیشتر توسط سرگروه و با مشورت مربی تعیین گردد.

۲. نیازسنجی تربیتی:

تعیین حدود و استعداد‌های رشد تربیتی افراد به منظور برنامه‌ریزی جهت تربیت آن‌ها ضروری بوده و با انجام استعدادسنجی، نقطه شروع تربیت فرد مشخص می‌گردد. همان‌طور که وقتی

۱ الگو و ساختاری که در ادامه بیان خواهد شد، برنامه استاندارد یک گروه تربیتی است. بدیهی است گروه‌های مختلف، متناسب با زمان تشکیل خود، دارای اقتضائات خاص و نیازهای ویژه می‌باشند. لذا لازم است سرگروه‌ها متناسب با شرایط موجود، در جهت رسیدن به استانداردهای مورد نظر به صورت مرحله‌ای و در برنامه زمان‌بندی شده، تلاش نمایند.

باغبان قصد دارد نهالی را پرورش دهد، لازم است ابتدا شرایط و ویژگی‌های خاص آن نهال را بداند و براساس آن پرورش نهال را آغاز کند؛ در امر تربیت نیز لازم است حدود و توان افراد سنجیده شده و بر اساس توان و استعداد فرد، رشد تربیتی وی توسط سرگروه صورت پذیرد. در انجام نیازسنجی باید نیازهای واقعی فرد شناسایی شده و تنها به نظرسنجی اکتفا نشود. مثلاً یک بیمار به غذایی علاقه دارد که برای وی ضرر دارد؛ اما پزشک دارویی برای وی تجویز می‌کند که به ذائقه فرد سازگاری ندارد. البته همیشه نتیجه نیازسنجی با نظرسنجی متفاوت نبوده و در مواردی نیز با هم مشترک خواهند بود. نیازهای تربیتی گاهی فردی بوده و گاهی جمعی و گروهی است که برنامه‌ها و جلسات را ساماندهی می‌بخشد.

۳. هماهنگی با مربی:

لازم است سرگروه پس از انجام نیازسنجی و تشخیص نیازها و موضوعات مورد نیاز اعضای گروه، با مربی مربوطه هماهنگ کرده و مشورت‌ها و راهکارهای اجرایی لازم را از وی درخواست نماید. همچنین لازم است سرگروه از تجربه و راهنمایی‌های مربی که با توجه به نیاز و نظرات افراد انجام می‌شود، عمل نماید و نتایج و آثار و فوائد و ثمرات آن را به مربی انتقال داده و رهنمودهای لازم را دریافت نماید.

۴. زمینه سازی

ایجاد زمینه جهت اثر بخشی موضوعات تربیتی، بوسیله ایجاد انگیزه و احساس نیاز به موضوعات تربیتی و ایجاد عطش تربیتی جهت پذیرا بودن آن موضوع و راهکارهای آن.

برگزاری جلسات گروهی در قالب برنامه‌های تربیتی تشکیلاتی با عناوین دیگری مانند جلسات معرفتی، گعده‌های معرفتی، نشست و... برگزار می‌شود. یکی از آسیب‌های موجود در صالحین فروکاست گروه تربیتی به جلسات گروهی است.

ب) اداره جلسه:

پس از طی مقدمات ذکر شده در بندهای قبل، جلسه گروه شروع می‌شود. جلسه گروه تربیتی نیز به دو بخش کلی تقسیم می‌شود:

۱) برنامه‌های ثابت جلسات (۲) برنامه‌های متناسب با موضوع جلسه ریز برنامه‌ها و ترتیب هر یک از مراحل فوق به شرح زیر می‌باشد:
۱. برنامه‌های ثابت جلسات:

برنامه‌های زیر در کلیه جلسات تکرار شده و متناسب با سطح متریبان، مطالب آن مطرح می‌گردد.

حدود ۲۰ تا ۳۰ دقیقه از وقت جلسه به برنامه‌های ثابت اختصاص خواهد یافت.

۱/۱. انجام حضور و غیاب:

انجام حضور و غیاب در گروه‌های تربیتی به صورت متداول در کلاس نبوده بلکه سرگروه یا دبیر گروه (مسئول حضور و غیاب و انجام امور اداری گروه) با توجه به شناختی که از اعضای گروه دارند (بدون انجام حضور و غیاب پرسشی) در صورت غیبت هر یک از اعضا، موارد را ثبت کرده و در حین جلسه (از طریق دوستان) و یا پس از پایان جلسه (از طریق خانواده) علت غیبت فرد را پی‌گیری خواهند کرد.

۱/۲. قرائت قرآن و ذکر یک نکته تفسیری:

جلسه با قرائت قرآن شروع شده و سرگروه پس از پایان قرائت، یک نکته تفسیری از آیات قرآنی به صورت مختصر بیان خواهد کرد.

قرائت می‌تواند به چند شیوه انجام شود و سرگروه متناسب با شرایط موجود می‌تواند روش مناسب را برگزیند. برخی از روش‌های قرائت قرآن در ابتدای جلسه عبارتند از:

۱/۲/۱. هر یک از اعضا (به صورت داوطلبانه) قسمتی از یک صفحه را قرائت کنند تا به مرور زمان، قرائت اعضا تصحیح گردد. (توصیه می‌شود از این روش استفاده شود).

۱/۲/۲. سرگروه قرائت کند و بقیه شنونده باشند.

۱/۲/۳. یکی از اعضا قرائت کرده و بقیه شنونده باشند.

۱/۲/۴. سرگروه یا یکی از اعضا قرائت کرده و بقیه تکرار کنند.

سرگروه می‌تواند نکات تفسیری را با استفاده از تفاسیر زیر تهیه و ارائه نماید:

الف) تفسیر نور (حجت الاسلام و المسلمین قرائتی)

ب) تفسیر نمونه (آیت الله مکارم شیرازی)

ج) تفسیر المیزان (علامه طباطبائی)

البته شایان ذکر است که تفسیر می‌بایست با توجه به مقاطع و سطح‌بندی افراد انتخاب شود.

مثلاً در مقطع نوجوانان بیشتر به نکات مفهومی می‌بایست پرداخت و در مقطع جوانان به نکات تفسیری به صورت موضوعی.

۱/۳. طرح حدیث:

پس از قرائت قرآن، جلسه با بیان یک حدیث اخلاقی و توضیح اختصاری پیرامون آن ادامه خواهد یافت. طرح حدیث می‌تواند به یکی از روش‌های زیر صورت پذیرد:

۱/۳/۱. اعضا به صورت داوطلبانه در هر جلسه یک حدیث اخلاقی ارائه کرده و چند جمله پیرامون آن حدیث صحبت نمایند. (توصیه می‌شود از این روش استفاده گردد)

۱/۳/۲. سرگروه یک حدیث مطرح کرده و پیرامون آن صحبت خواهد کرد.

۱/۳/۳. سرگروه یک حدیث را مطرح کرده و هر یک از اعضا پیرامون آن بحث و تبادل نظر کرده و در نهایت توسط سرگروه جمع‌بندی شود.

برخی منابع پیشنهادی:

(۱) نهج البلاغه به ویژه بخش حکمت‌ها

(۲) کتاب غررالحکم و دررالکلم

(۳) کتاب نهج الفصاحه

(۴) کتاب ثواب الاعمال و عقاب الاعمال

(۵) کتاب میزان الحکمه (تألیف آیت الله محمدی ری شهری)

(۶) کتاب المواعظ العذلیه (تألیف آیت الله مشکینی)

۱/۴. طرح مسئله شرعی:

پاسخ به سؤالات و پرداختن به نیازهای شرعی متریبان در برنامه‌های گروه‌های تربیتی اهمیت دارد. لذا لازم است در هر جلسه یک یا چند مسئله شرعی مبتلابه متریبان مطرح شده و به سؤالات آنان در این خصوص پاسخ داده شود.

سرگروه به منظور طرح مسائل شرعی، پس از انجام نیازسنجی‌های لازم، مسائل را از رساله‌ی عملی و یا استفتائات مقام معظم رهبری^{مدظله‌العالی} در جلسه گروه مطرح و در خصوص آن بحث نماید. در طرح مسائل شرعی لازم است به نکات زیر توجه شود:

۱/۴/۱. سرگروه در صورت نیاز متریبان می‌تواند از رساله‌های عملی و استفتائات سایر مراجع نیز استفاده نماید.

۱/۴/۲. در بیان مسئله شرعی امانت رعایت شده و حتی‌الامکان مسائل به صورت مستقیم از رساله قرائت گردد.

۱/۴/۳. سرگروه می‌تواند به منظور تفهیم بیشتر مسائل شرعی از راهنمایی‌های مربی استفاده نماید.

۱/۴/۴. در صورت مواجه شدن با سئوالاتی که عین آن‌ها در رساله‌های عملی و یا استفتائات موجود نیست، لازم است سرگروه با مربی مشورت کرده و یا از طریق دفاتر مراجع، پاسخ را دریافت نموده و از استدلال عقلی و یا مقایسه در بیان مسائل شرعی خودداری نماید.

۱/۵. بیانات ولایت:

از دیگر برنامه‌های ثابت جلسات، رصد سخنان مقام معظم رهبری^{مدظله‌العالی} و طرح نکات مهم و شاخص‌های مطرح شده در آن است. اطلاع و آگاهی مستمر متریبان از سخنان و بیانات معظم‌له موجب تقویت روحیه ولایت‌مداری و حضور در صحنه افراد خواهد شد.

شنبه هر هفته، آخرین مواضع مقام ولایت به صورت محوربندی شده از طریق پایگاه‌های اطلاع‌رسانی و منابع زیر در دسترس خواهد بود:

۱/۵/۱. سایت صالحین معاونت تربیت و آموزش سازمان بسیج مستضعفین

۱/۵/۲. سایت مقام معظم رهبری^{مدظله‌العالی} به آدرس www.khamenei.ir

۱/۵/۳. روزنامه جوان

۱/۵/۴. روزنامه‌های معتبر کثیرالانتشار

۱/۵/۵. رصد اخبار مطرح شده در رسانه‌های معتبر

۱/۵/۶. استفاده از بولتن‌ها و بروشورهایی که از مراجع معتبر تهیه و توزیع می‌شوند.

لازم به ذکر است که سرگروه می‌بایست در تقسیم کار بین اعضا برای انتخاب مطالب (روایت، مسائل شرعی و...) ارتباط با موضوع جلسه را مدّ نظر داشته باشد و یک وحدت رویه را بر جلسه مدیریت کند تا بتواند از این نشست به نحو احسن استفاده نماید و تأثیرگذاری این جلسه بیشتر باشد. تعدد مطالب باعث پراکندگی ذهن و عدم تمرکز افراد می‌شود و شاید نتایج مطلوبی را به همراه نداشته باشد.

۱/۷. پیامی کوتاه از وصیت‌نامه، سیره یا خاطرات شهداء:

توجه به نکات و پیام‌های تربیتی و اخلاقی وصیت‌نامه، سیره و یا خاطرات معتبر از شهداء به منظور زنده نگه‌داشتن یاد و خاطره آنان، الگوپذیری و نیز تقویت روحیه جهادی و ایثار و از خودگذشتگی در متربیان تأثیرگذار خواهد بود.

استفاده از وصایا و پیام‌های مؤثر شهیدی که گروه تربیتی به نام وی نام‌گذاری شده است و پس از آن شهدای محله و سایر شهدای شاخص، در اولویت خواهند بود.

تبصره: به اقتضای سیر آموزشی یا تربیتی، مقدمات جلسه می‌بایست تغییر کند. برای مطالب آموزشی می‌بایست مقدمات مختصر و کوتاه باشد، سپس وارد موضوع شوند و برای مسائل تربیتی به تفصیل می‌توان به مقدمات پرداخت و سرگروه با استفاده از آن مقدمات جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کند و از این مقدمات در تبیین موضوع استفاده لازم را ببرد.

تعیین عرصه اصلی بحث و موضوع فرعی پیش از جلسه بسیار ضرورت دارد. بیان موضوع، گاهی بصورت عادی از پیش اعلام شده و گاهی ابتدای جلسه بصورت سؤال و یا ابهام و یا شیوه‌های دیگر محرز می‌گردد. گفتنی است که برخی جلسات اقتضایی و محفلی بوده و موضوع آن هنگام جلسه تعیین می‌گردد.

چنان‌چه بیان خواهد شد راهبری محتوایی گروه‌های صالحین از طریق شبکه‌ای از روحانیون فاضل و انقلابی در سطح شهرستان و استان صورت می‌پذیرد. اصولاً صالحین یک شبکه طولی بوده و جریان انتقال گفتمان ولایت و مبانی اندیشه دینی با نظارت علمای ربانی صورت می‌پذیرد. همین موضوع ضامن سلامت و اتقان محتوایی این شبکه در طی سنوات گذشته بوده است.

۲. برنامه‌های متناسب با موضوع جلسه:

پس از طرح موضوعات و برنامه‌های ثابت هر جلسه، موضوع اختصاصی جلسه مطرح شده و پیرامون آن بحث خواهد شد. این بخش متناسب با سیر آموزشی و تربیتی تدوین شده از طرف معاونت تربیت و آموزش سازمان بسیج مستضعفین و با در نظر گرفتن شرایط و مقتضیات اعضای گروه‌ها برنامه‌ریزی خواهد شد.

برنامه‌های متناسب با موضوع جلسه به ترتیب زیر ارائه می‌شوند:

۲/۱. طرح موضوع جلسه:

پس از طرح مباحث ثابت جلسات، موضوع جلسه مطرح شده و پیرامون آن بحث و تبادل نظر صورت می‌پذیرد.

موضوع جلسات غالباً از پیش تعیین شده و گاهی نیز به صورت اقتضایی تعیین می‌شود. تعیین عرصه اصلی بحث و موضوع فرعی پیش از جلسه بسیار ضرورت دارد. بیان موضوع، گاهی بصورت عادی از پیش اعلام شده و گاهی ابتدای جلسه بصورت سؤال و یا ابهام و یا شیوه‌های دیگر محرز می‌گردد. گفتنی است که برخی جلسات اقتضایی و محفلی بوده و موضوع آن هنگام جلسه تعیین می‌گردد.

۲/۲. مرور مطالب جلسه گذشته مرتبط با موضوع:

به منظور یادآوری مطالب مطرح شده در جلسه قبل و ایجاد آمادگی ذهنی در بین اعضا، در شروع جلسه خلاصه‌ای کوتاه از مباحث گذشته بیان خواهد شد.

تبصره: باید دقت شود که منظور از مرور مطالب جلسه گذشته، جلسه‌ای است که اشتراک موضوعی با جلسه حاضر داشته باشد، نه آخرین جلسه برگزار شده گروه.

۲/۳. تفصیل موضوع جلسه:

در تشریح موضوع جلسه لازم است موارد زیر مورد استفاده قرار گیرد:

۲/۳/۱. ایجاد کنجاوی (مقدمه): به وسیله سؤال، اجمال‌گویی، ابهام، داستان، خاطره، آیات و روایات و...

۲/۳/۲. طرح موضوع: به وسیله تعریف لغوی، اصطلاحی، منطقی، مثالی، تشبیهی، مفهوم مقابل

۲/۳/۳. تبیین موضوع: به وسیله تبیین ضرورت، اهداف، تمایز، اقسام، مراحل و عوامل

۲/۳/۴. پردازش موضوع: به وسیله آیه، روایت، نکته تفسیری، شرح حدیث، سخن بزرگان، داستان، خاطره، مثال، ضرب‌المثل، شعر، ایجاد تنبّه، نقد مستقیم، نقد غیرمستقیم و...

این موارد می‌تواند به صورت اقتضایی تغییر کند. تنظیم زمان پرداختن به تفصیل و تشریح جلسه نیز متناسب با موضوع جلسه و نیاز مخاطبین و با مهارت سرگروه، تنظیم خواهد شد.

مطالب مطرح شده در این بخش لازم است از منابع معتبر باشد و در صورت نیاز منبع آن در جلسه ذکر گردد.

به منظور اداره جلسه و تشریح موضوع، می‌توان از روش‌های زیر استفاده کرد:

- سرگروه موضوع را مطرح کرده و از هر کدام از اعضا بخواهد در خصوص این موضوع اظهار نظر کرده و در نهایت جمع‌بندی مطالب را ارائه نماید. (هم‌اندیشی)
- سرگروه موضوع را مطرح کرده و پیرامون آن صحبت کند و هر یک از اعضا سؤالات خود را مطرح نموده و سرگروه پاسخ‌گو باشد. (سخنرانی و پرسش و پاسخ)
- سرگروه موضوع را در جلسه قبل مطرح کرده و هر یک از اعضا در این خصوص تحقیق نموده و در جلسه مطالب خود را ارائه نموده و سرگروه در پایان جلسه، جمع بندی نماید و نکات اساسی و تأثیرگذار را بیان نماید. (مباحثه‌ای)
- موضوع جلسه از قبل به یک یا چند نفر واگذار شده و این افراد پس از تحقیق و مطالعه پیرامون موضوع، نتایج را در جلسه مطرح نموده و سرگروه جمع‌بندی نماید و نکات اساسی و تأثیرگذار را بیان نماید. (کنفرانسی)

نکات مهم:

- لازم است هر یک از اعضای گروه در زمان بیان مطالب، یادداشت‌برداری کرده تا در موقع نیاز با مرور مباحث جلسه، بهره‌برداری لازم ممکن باشد.

- به منظور ایجاد جذابیت و رفع خستگی، یک نفر به عنوان دبیر جلسه، مباحث مطرح شده از سوی اعضای گروه را ثبت کرده و در زمان نتیجه‌گیری از آن استفاده نماید. (بدین منظور دبیر جلسه می‌تواند از تابلو نیز استفاده کند)

- محتوا و متن جلسه باید مشخص، مبین و روشن باشد. این بخش از جلسه می‌تواند حاوی: آیات قرآن کریم، احادیث، اهل بیت عصمت و طهارت^(ع)، شاهدهی تاریخی از بزرگان دین، داستانی از سرگذشت دیگران، داستان وارهای زیبا و جذاب، خاطره‌ای زیبا و مهم، پند و اندرز یا تمثیلی مربوط به مطالب، شعر و مضامین ادبی، بیان ضرورت مطلب و اهمیت موضوع بحث، فوائد و ثمرات و... باشد.

۲/۴. نتیجه‌گیری:

جلسه گروهی باید دارای یک جمع بندی و نتیجه‌گیری بوده تا مخاطبین محصول مطالب ارائه شده در جلسه را یک جا دریافت نمایند. این جمع بندی هم برای درک مخاطبین ثمربخش است و هم از تعدد برداشتها هنگام بحث جلوگیری می‌نماید. اتصال و به هم پیوستگی مطالب در جلسات آتی مرهون این جمع بندی هاست.

نتیجه مطالب مطرح شده در قالب یک یا چند جمله توسط سرگروه بیان شده و به اصطلاح

نتیجه‌گیری خواهد شد. این نتیجه‌گیری از طریق بیان ثمرات، آفات، دلایل، نتایج، مثال و ایجاد سؤال جدید و خاطره عبرت‌آموز انجام می‌گیرد.

روش‌های پیشنهادی ارائه نتیجه‌گیری عبارتند از:

۱. سرگروه به صورت مستقیم نتیجه‌گیری را بیان کرده و مطالب را به صورت دسته‌بندی شده ارائه نماید.

۲. سرگروه مطالب را جمع‌بندی کرده و هر یک از اعضاء نتیجه‌گیری خود را بیان نموده و در پایان جمع‌بندی شود. (این روش موجب تقویت قدرت تفکر و اندیشه افراد می‌شود) سرگروه می‌تواند در جلسات آینده یا در مشاورات فردی، نتایجی را که به ذهن افراد رسیده رصد کند و در صورت نتیجه‌گیری صحیح، آن‌ها را تأیید و در صورت غیر صحیح بودن، آن‌ها را اصلاح می‌نماید. با این روش عقل نظری افراد رشد می‌کند.

۲/۵. ذکر دعا:

جلسه با ذکر چند دعای کوتاه به پایان خواهد رسید. نتیجه‌گیری می‌تواند در قالب دعا ارائه گردد.

نکته: سطح بندی موضوعات، کاربردی بودن مطالب، سهولت و بیان آسان موضوعات، جهت‌بخشی در مباحث، انگیزه‌بخشی در جلسات، رعایت اولویت نیازهای مقاطع مختلف، اصل اثربخشی، ارتباط مطالب به صورت منظم (چینش منطقی مطالب) از ملاحظات اساسی در مدیریت جلسات می‌باشند.

اصول کلی حاکم بر جلسات:

- ۱) مباحث مبتنی بر توحید و انسان‌شناسی اسلامی باشد.
- ۲) مباحث مبتنی بر شرع مقدس (اعم از دلیل عقلی و نقلی) باشد.
- ۳) مباحث مطابق با قرآن، سنت و سیره اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام باشد.
- ۴) مباحث مطابق با منویات حضرت امام خمینی مدظله‌العالی و مقام معظم رهبری باشد.
- ۵) دلایل و تحلیل‌ها، حاکم بر فضای تربیتی و قواعد منطقی باشد.

ج) قالب‌های پیشنهادی جلسات گروه‌ها:

روش‌های مدیریت، بیان و تفصیل موضوع جلسات گروه‌ها نسبت به مخاطبین و توانایی‌های سرگروه متفاوت است. ایجاد جذابیت متناسب با سطح مخاطبین و شیوه‌های تفهیمی و اقناعی مخاطبین در ارائه مطالب بسیار مهم می‌باشد.

اکنون به بیان دو روش پیشنهادی در مدیریت و تبیین موضوع جلسات اشاره خواهد شد.

۱. جلسه تک‌موضوعی:

این جلسه با هدف تبیین یک موضوع خاص و انبعاث افراد برای به وجود آوردن یا تقویت یک فضیلت، دفع یا رفع یک مشکل یا رذیله اخلاقی - تربیتی و... است.

اداره جلسات تک‌موضوعی به دلیل سادگی و سهولت آن موارد استفاده بسیار داشته و سرگروه‌ها به استفاده از این روش اهتمام ویژه دارند. یکی از روش‌های کاربردی و مفید اداره جلسات تک‌موضوعی، روش ایجاد سؤال در ذهن مخاطبین است که در اینجا به اختصار به آن اشاره می‌شود.

ایجاد سؤال در ذهن مخاطب روش خوبی است برای رسیدن به حقیقت و یقین. سرگروه می‌تواند موضوع جلسه را به صورت سؤال مطرح نموده و آن را پرورش دهد؛ سپس پاسخ سؤال را ابتدا از اعضای گروه دریافت نموده و به روش جلسات هم‌اندیشی جمع‌بندی نماید. سیردادن به بحث، مستدل نمودن و ارائه مستندات در این جلسه به عهده سرگروه است. نتیجه‌ای که از این جلسه حاصل می‌گردد برای افراد شیرین و لذت‌بخش خواهد بود و آنان را در مقابل شبهه‌های پیرامون آن سؤال مصون می‌نماید. توجه به این نکته که طرح سؤالات باید در چارچوب مسائل تربیتی بوده و در پایان جلسه استفاده تربیتی از آن شود بسیار ضروری می‌باشد. هدف اصلی تشکیل جلسات و فعالیت‌های گروه‌های تربیتی رفتارسازی است که این هدف تنها در چارچوب

فعالیت‌های تربیتی قابل وصول خواهد بود. ایجاد سؤال در ذهن مخاطبین، دارای ظرافت‌ها و حساسیت‌های خاصی بوده و لازم است سرگروه قبل از طرح سؤال، اطلاعات لازم پیرامون آن سؤال را کسب کرده باشد تا در زمان پرداختن به آن و بروز سؤالات پیرامونی، بتواند به خوبی به جمع‌بندی قابل قبول و فهم افراد برسد. قدرت اقناع سرگروه نسبت به اعضا از دیگر بایسته‌های این نوع جلسه است. در این شیوه اعضای گروه به طور ملموس احساس می‌کنند که مباحث کاربردی است. چرا که پاسخ‌گویی مسائل و شبهات اجتماع پیرامون آن‌هاست.

۲. جلسه چند موضوعی:

در این نوع جلسات سرگروه با احاطه خاصی که بر چند موضوع و ارتباط میان آن‌ها دارد، موضوعات را بیان کرده و با مهارت‌های لازم، موضوع را پرورش داده و در نهایت جمع‌بندی می‌نماید.

به عنوان مثال سرگروه تعدادی از گناهان را ذکر نموده، پیرامون آن‌ها بحث کرده و هر یک را ریشه‌یابی می‌نماید. این امر اثر تربیتی بسیار خوبی در مخاطبین به دنبال خواهد داشت. از آنجایی که استفاده از این روش به مهارت‌ها و توان علمی خاصی احتیاج دارد، لذا پیشنهاد می‌شود سرگروه‌هایی که تجربه کمتری در مسائل تربیتی دارند از روش جلسه تک موضوعی استفاده نمایند.

د) سین برنامه زمان‌بندی تشکیل و اداره جلسات گروه‌های تربیتی:

این زمان‌بندی پیشنهادی است و سرگروه می‌تواند با توجه به اقتضائات و هماهنگی با مربی در این زمان‌ها تغییر ایجاد نماید.

الف) مقدمات جلسه		
ردیف	شرح برنامه	زمان تقریبی
۱	تعیین زمان تشکیل جلسات گروه	قبل از جلسه
۲	نیازسنجی تربیتی	قبل از جلسه
۳	هماهنگی با مربی	قبل از جلسه
۴	زمینه سازی تربیتی	قبل از جلسه

ب) برنامه‌های ثابت جلسات گروه‌ها متناسب با موضوع جلسه		
ردیف	شرح برنامه	زمان تقریبی
۱	انجام حضور و غیاب	۳ تا ۵ دقیقه
۲	قرائت قرآن و ذکر يك نكته تفسیری	۳ تا ۵ دقیقه
۳	طرح حدیث	۳ تا ۵ دقیقه
۴	طرح مسئله شرعی	۳ تا ۵ دقیقه
۵	بیانات ولایت	۱۰ تا ۱۵ دقیقه
۶	پیامی از وصیت‌نامه، سیره یا خاطرات معتبر شهدا	۳ تا ۵ دقیقه

ج) برنامه‌های مطابق با موضوع جلسه		
ردیف	شرح برنامه	زمان تقریبی
۱	طرح موضوع جلسه	۱ دقیقه
۲	مرور مطالب جلسه گذشته متناسب با موضوع جلسه	۲ تا ۴ دقیقه
۳	تشریح و تفصیل موضوع جلسه	۲۰ تا ۴۰ دقیقه
۴	نتیجه‌گیری	۱ تا ۳ دقیقه
۵	ذکر دعا	۱ دقیقه

انواع جلسات:

۱) جلسه تربیتی

جلسه‌ای است که سرگروه در آن موضوعی تربیتی را با هدف تقویت انگیزه، ایجاد باور و منبعث نمودن اعضاء گروه برگزار می‌نماید. نیاز سنجی از عمده نیازهای این جلسات است مشورت با مربی در تشخیص آن سرگروه را یاری می‌نماید.

در این جلسات موضوعات تربیتی در قالب یک سیر مطابق با نیازهای تربیتی گروه و اعضای آن برنامه‌ریزی شده و اولویت بندی گردد سپس، سرگروه با مشورت مربی، نخبگان تربیتی و نیز مطالعه مباحث و مسائل تربیتی و دقت در نکات و نیازهای گروه و اعضای آن موضوعات مورد نیاز را تعیین و اولویت بندی می‌نماید.

این جلسه در فضایی اخلاقی و مکانی آرام و زمانی مناسب تشکیل و محتوای آن موجبات تقویت انگیزه و ایجاد باور نسبت به آن موضوع را ایجاد نماید.

دریافت بازخوردهای جلسه شامل تفکر و تأمل افراد، عمل نمودن مطابق مطالب، سؤال و پرسش بعد از جلسه، تنقیح، توضیح و تطبیق بحث از علائم اثر بخشی این جلسه است. این جلسه در قالب جلسات گروه در مرحله رشد مفید و مؤثر است و با برخی ملاحظات در اواخر مرحله تثبیت نیز کارآیی دارد.

برای این جلسات از کتب تربیتی مانند: تألیفات آیت الله حائری شیرازی، آیت الله مظاهری، آیت الله جوادی آملی، آیت الله مصباح یزدی و یا آثار رضا فرهادیان، علی قائمی، حسین دهنوی، محسن قرائتی می‌توان بهره جست.

۲) اخلاقی

این جلسه جهت ایجاد فضائی اخلاقی و معنوی با هدف حرکت بخشی و جهت‌دهی اعضای گروه و مصونیت بخشی در برابر گناهان و خواهش‌های نفسانی برپا می‌گردد. در این جلسه از دو ابزار انذار و تبشیر بیشتر استفاده می‌شود. استفاده از آیات و روایات اخلاقی و نیز معرفی الگوهایی از ائمه اطهار^(ع) و انبیای الهی، علما و شهدا و بزرگان دین که در چنین عرصه‌هایی واقع شده و عکس العمل مناسب نشان داده انداز دیگر مباحث مطرح شده در این جلسه است. این سبک جلسه در مرحله تثبیت و رشد قابل استفاده است. و برای مرحله جذب کاربرد ندارد. کتب اخلاقی مانند معراج السعاده، مفاتیح السعاده، برخی تألیفات امام خمینی^(ع) مانند جهاداکبر، جنود حدیث عقل و جهل و چهل حدیث اما، کتاب اخلاق عملی تألیف آیت الله مهدوی کنی، کتبی که حاوی مطالب اخلاقی علما و بزرگان دین می‌باشد.

۳) کتاب

این جلسه با محوریت یکی از کتب تربیتی بویژه از آثار آیت الله شهید مطهری^(ع) برای اعضاء نخبه گروه با رعایت سطح بندی و با هدف کادرسازی برگزار می‌گردد. اعضای شرکت کننده در این جلسه با ملاک‌های معین و مشخص و قابل دست‌یابی برای اعضاء و حتی الامکان تبدیل ملاک‌های کیفی به کمی انتخاب می‌شوند. این ملاکها می‌تواند، اخلاق، درس، مطالعه، نظم، حضور، فعالیت و... باشد. اعضاء شرکت کننده اگر این ملاکها را از دست بدهند از حضور در جلسه محروم می‌گردند تا موجبات تنبه و تذکر باشد و مقدمات حرکت و رشد آنان را فراهم نماید.

محور جلسه، موضوع و مطالب کتاب مورد نظر است اما تطبیق آن با مسائل روز و مشکلات اعضاء گروه و ترسیم آینده‌ای متناسب با حالات فعلی آنان ضروری می‌باشد.

این جلسه منجر به سطح بندی گروه، ایجاد رقابت محسوس میان اعضا شده و نیز مراحل آغازین کادرسازی در گروه را به دنبال خواهد داشت. این جلسه باید منجر به حرکت مضاعف افراد شده و آثار آن حرکت تربیتی، علمی، مدیریتی، مطالعاتی، اجرایی و... باشد. افرادی که دارای ملاک‌های این جلسه نیستند باید ترغیب شده و بر نقاط ضعف خود واقف شوند تا حرکت نمایند.

جلسه کتاب با توجه به احراز استعداد و ملاک‌های حضور اعضا در جلسه حداقل با گذشت مدت کوتاهی از مرحله رشد استفاده می‌گردد و در مراحل جذب و تثبیت نمی‌توان از آن استفاده نمود.

در مقاطع راهنمایی از کتابهایی مانند پرسش‌های سعید و یا راز نماز (حجت السلام قرائتی) داستان و راستان (شهید مطهری) داستان دوستان (آیت الله اشتهاردی) و در مقطع متوسطه از کتابهای جاذبه و دافعه، ده گفتار، آزادی معنوی، ۲۰ گفتار و انسان کامل (شهید مطهری) و در مقطع جوانان از کتابهای تعلیم و تربیت، فلسفه اخلاق (شهید مطهری) حکمت عبادات (آیت الله جوادی آملی) و.. استفاده نمود.

۴) جلسه قرآن و تفسیر

این جلسه با بهره گیری از آیاتی از قرآن کریم که درسهای اخلاقی و تربیتی مناسب با مخاطبین را دارا باشد استفاده می‌گردد و سرگروه پیرامون آن توضیح داده و تطبیق می‌نماید.

این جلسه می‌تواند بصورت عمومی برای کلیه اعضا بوده اما وجود ضوابط و شرایط حداقلی برای این جلسه مانند حضور در جلسات یا حضور شبانه در مسجد، علاقه و شور شرکت در این جلسه را بیشتر خواهد نمود.

یکی از بهترین زمانها برای برگزاری این جلسه صبح جمعه و یا پیش از ظهر و قبل از نماز جمعه می‌باشد. پنجشنبه شب (شب جمعه) دیگر زمان پیشنهادی برای برگزاری این جلسه است.

این جلسه با توجه به این که در هفته یک بار برگزار می‌گردد و مباحث قرآن و قرائت آن محور می‌باشد می‌تواند در منازل اعضا گروه برگزار گردد تا ضمن حضور در منازل و ایجاد صمیمیت و دوستی میان اعضا، خانواده اعضا از برکات آن بهره مند گردند.

ابتدای جلسه هر یک از اعضا شرکت کننده چند آیه قرآن خوانده و سپس سرگروه اقدام به بیان خلاصه‌ای از جلسه گذشته نموده و ادامه مطالب را بیان می‌نماید.

جلسات تفسیر متوقف بر ایجاد علاقمندی نسبت به مباحث تفسیری، قرآنی و تربیتی آن است لذا در مرحله رشد با احراز این امر برپائی آن امکان‌پذیر است.

این جلسه به روش تربیتی (انتخاب یک سوره که حاوی مطالب مناسب با مخاطب می‌باشد مانند سوره لقمان) یا به نحو موضوعی یعنی انتخاب یک موضوع و تبیین و تفسیر آیات

پیرامون آن (مانند کتب تفسیر موضوعی آیت الله جوادی آملی و آیت الله مصباح یزدی) فراگیری قرآن و عمل بستن دستورات الهی دارای مقدماتی است مانند روخوانی و روانخوانی، تجوید و درک مفاهیم و تفسیر در پنج عرصه تقسیم می‌شوند

- ۱- روخوانی و روانخوانی
- ۲- تجوید
- ۳- مفاهیم قرآن و تفسیر آن
- ۴- حفظ قرآن
- ۵- صوت، لحن و ترتیل

۵) جلسه دعا

این جلسه با هدف تقویت روحیه اخلاقی و معنوی اعضاء گروه برگزار می‌گردد که در ابتدای این جلسه یکی از ادعیه (کمیل، توسل، زیارت عاشورا و...) خوانده شده و به ذکر و توسل به ائمه پرداخته می‌شود.

در ادامه این جلسه سرگروه به تبیین برخی از مضامین این دعا پرداخته و مسائل اخلاقی مرتبط را تبیین می‌نماید.

بیان الگوها و تعیین ملاکها و شاخص‌های عملی از مهم‌ترین این مؤلفه هاست. این جلسه باید اهرمی برای ارتقاء روحیه معنوی، و حرکت بخشی و جهت‌دهی افراد در فعالیت‌های روزانه آن‌ها باشد. بهره‌گیری از فضای معنوی برای تبیین مطالب و مسائل اخلاقی از شیوه‌های مهم تربیتی است که سرگروه نباید از آن غفلت نماید. تذکر برخی مشکلات عمومی گروه در این جلسه و نیز ترغیب اعضاء برای حل مشکلات و مسائل اخلاقی و تربیتی به توسل و دعا در این جلسات از کارکردهای این جلسه می‌تواند باشد.

بسیاری از خانواده‌ها این آمادگی را دارند تا جلسات دعا و توسل در منازل آن‌ها برگزار شده و خانه آن‌ها مزین و متبرک گردد این امر وسیله مناسبی برای ارتباط و اثرگذاری بر خانواده‌های اعضاء گروه است. جلسات دعا باید با فاصله زمانی مناسب، در اواسط مرحله رشد، مناسب با مخاطبین و با رعایت اصل مهم نیاز و خواست اعضا برای این جلسه برگزار گردد.

۶) هیات گروه

این جلسه در مناسبت‌های دینی و یا به تناوب زمانی بصورت هفتگی یا ماهیانه به نیت یکی از اهل بیت عصمت و طهارت^(ع) برگزار شده در این جلسه علاوه بر قرائت ادعیه و صلوات منسوب به آن معصوم^(ع)، اعضاء گروه مقالات یا مطالب کوتاهی از زندگی آن حضرت را در قالب نوشتاری کوتاه ارائه می‌نمایند.

در ادامه جلسه، سرگروه با ذکر سیره عملی آن معصوم^(ع)، الگو بودن آن حضرت به تبیین روایات ایشان پرداخته و افراد را بر تأسی و تبعیت از آن معصوم^(ع) ترغیب می‌نماید. این جلسه نیز قابلیت آن را داراست که در منازل اعضاء گروه برگزار گردد.

می توان پایان بخش این جلسه را صرف شام نیز قرار داد که این امر با همکاری کلیه اعضاء گروه فراهم می‌گردد و همگی در تهیه اقلام آن شراکت نمایند این امر دخیل بودن کلیه افراد در این زمینه را فراهم می‌نماید و اثر بخشی معنوی و اخلاقی خود را خواهد داشت.

۷) جلسه روزنامه

یک جلسه در هفته می‌تواند بعنوان جلسه روزنامه تعیین شده و روزنامه هر روز را یک نفر از اعضاء گروه تهیه نموده و اخبار و تحلیل‌های مهم آن روز را خلاصه نموده، اهم آن را تشریح نمایند. هر نفر ۵ دقیقه فرصت داشته تا به بیان اخبار مهم آن روز و تحلیل‌های آن بپردازد. سرگروه می‌تواند در خلال یا پایان بحث هر فرد یا در پایان جلسه طی صحبت یا تحلیل و توضیحی به جلسه سیر و جهت داده و مسائل پیچیده و مبهم را روشن نماید. تطبیق مطالب و مواضع با بیانات امام راحل^(۶) و مقام معظم رهبری^{مدظله العالی} از مهم‌ترین عرصه‌های این جلسه است.

استفاده از روزنامه‌های ولایی و اصولگرا و در خط رهبری از بایسته‌های این جلسه است. روزنامه ملی جوان و کیهان برای این امر پیشنهاد می‌شوند. آشنایی افراد با مسائل روز و خبرها، دریافت تحلیل صحیح، شبهه زدایی و بصیرت افزایی، تقویت بیان و توضیح افراد، آشنایی با نقاط ضعف و قوت تحلیل‌های سیاسی و تمایلات اعضاء توسط سرگروه از جمله کارکردهای این جلسه است.

این جلسه متوقف بر ادراک و ظرفیت فضای سیاسی روز با هدف دریافت بصیرت لازم و آگاهی از خبرها و تحلیل هاست لذا این جلسه نیز در مرحله رشد و برای اعضای مقاطع متوسطه و طلاب و دانشجویان سفارش می‌گردد.

۸) جلسه هم اندیشی

این جلسه برای به مشارکت در آوردن اعضاء در مباحث گروهی برگزار می‌گردد بدین شیوه که سرگروه موضوع را مطرح نموده و ابتدا ابعاد آن را طرح و سپس راه حل‌های آن را به بحث می‌گذارد.

در این جلسه عمده وظیفه سرگروه بدست آوردن جواب از محتوای مطالب ارائه شده توسط اعضاء و آن را پروراندن و به جلسه جهت بخشی و نتیجه گیری از بحث است. از کارکردهای این جلسه مشارکت اعضاء در بحث، مباحثه افراد با یکدیگر، فراگیری، جدال آحسن، آگاهی سرگروه از نگاه افراد به موضوع، دریافت نقاط ضعف و قوت در آگاهی افراد، ارتقاء سطح اثرگذاری افراد بر محیط پیرامونی را می‌توان نام برد. در این بحث از مشکلات موجود در گروه یا پایگاه، مسجد، شهر، استان و یا جامعه بحث نمود. از انواع مسائل تربیتی، اخلاقی، اعتقادی، معرفتی، بصیرتی و... نیز می‌توان بحث نمود.

راه حل‌های مشکلات، تهدیدها و فرصتها را نیز می‌توان به بحث گذاشت. این شیوه جلسه با توجه به استفاده از کلیه اعضاء گروه در مراحل جذب و تثبیت قابل بهره برداری و استفاده می‌باشد و البته در مرحله رشد نیز قابل استفاده است.

❁ ۹) جلسه پرسش و پاسخ

در این جلسه اعضاء می‌توانند سؤالات خود را بصورت کتبی و شفاهی از سرگروه خود پرسیده و پاسخ خویش را شفاهاً دریافت نمایند.

سرگروه باید بداند در پاسخ به پرسش‌ها به گونه‌ای پاسخ دهد که جنبه عمومی بحث را در جمع ارائه نماید و اگر موضوع شخصی نسبت به آن فرد وجود دارد باید بصورت مشاوره فردی ارائه گردد.

این جلسه در مرحله تثبیت و رشد بصورت برنامه‌ریزی قابل تحقق است و در مرحله جذب بصورت غیررسمی است.

❁ ۱۰) جلسه بحث آزاد

بجاست زمانی را برای ارائه موضوعات بصورت اختیاری از سوی اعضاء گروه اختصاص دهیم تا موضوعی را که هر یک صلاح می‌دانند مطرح نمایند در این جلسه اعضاء نقطه نظرات خود را پیرامون موضوعی که خود انتخاب می‌نمایند تبیین نموده و به بیان ابعاد گوناگون می‌پردازند. اعضاء و سرگروه می‌توانند با وی بحث نموده و به اقامه دلیل بپردازند تا این‌که او را اقناع نمایند. تبیین درست موضوعات، شبهه زدایی، دریافت فضای درونی اعضاء، احساس شخصیت در افراد، مجال ارائه نظرات و مطالب توسط اعضاء، ایجاد تنوع در موضوعات و فرد ارائه دهنده

کرسی آزاداندیشی در پایگاه بسیج طلاب سفیران هدایت گرگان با موضوع رابطه با آمریکا آری یا خیر

- ۲۸ بهمن ۱۳۹۵ -

مطالب و پی بردن به ابعاد مخفی اعضای گروه می‌تواند جزء کارکردهای این جلسه باشد. این جلسه در مرحله رشد و در مواقع خاص قابل برگزاری است. در اردوها و نشستهای غیر رسمی نیز این شیوه جلسه بیشتر قابل استفاده است.

۱۱) جلسه اقتضائی:

گاهی مسئله‌ای در گروه یا مسجد و یا جامعه اتفاق می‌افتد که نیاز است سرگروه برای آن مسئله شفاف سازی نموده و به توضیح و تشریح آن بپردازد. این جلسه به اقتضاء موضوعات و مسائلی که اتفاق می‌افتد برپا شده و سرگروه به ارائه موضوع می‌پردازد لذا زمان، تناوب و حجم معینی برای آن نمی‌توان معین نمود. این شیوه جلسه، عمده در مرحله رشد و بعضاً در مرحله تثبیت استفاده می‌گردد.

۱۲) جلسه هماهنگی فعالیت‌ها:

سرگروه به مناسبت در هفته و یا ماه جلسه‌ای برای فعالانی که در گروه به فعالیت می‌پردازند و مسئولیتی بر عهده دارند برگزار نموده تا ضمن آموزش و تذکر شیوه‌های فعالیت، کارها را هماهنگ نموده و به آن‌ها سیر می‌دهد. این جلسه از خروج فعالیت‌ها از سیر تربیتی جلوگیری نموده و از ناهماهنگی در کارها جلوگیری می‌نماید.

اگر جمع قابل توجهی از اعضاء گروه در مدرسه یا دانشگاه و یا محیط فعالیتی خویش مسئولیتی داشته و یا به انجام اموری اقدام می‌نمایند این جلسه برای هماهنگی میان آنان و اثربخشی کارها در محیط پیرامونی مفید خواهد بود. مهم‌ترین کارکرد این جلسه نظارت بر اعضاء می‌باشد.

این جلسه متناسب با فعالیت‌های گروه و یا دیگر محیط‌های فعالیتی صورت می‌پذیرد.

۱۳) جلسه معرفت دینی

شناخت مبانی هست‌ها و نیست‌های دینی و به تعبیری جهان بینی اسلامی را گویند که بواقع همان کلام قدیم و جدید است. در این عرصه با برپائی دوره، جلسه کتاب، سیر مطالعاتی و پژوهش می‌توان در این موضوعات

کلام قدیم شامل توحید، نبوت، عدل، امامت و معاد است. کتب اعتقادی شهید مطهری (توحید، عدل الهی، نبوت، ختم نبوت، امامت و رهبری، معاد، انسان و سرنوشت) و کتب اعتقادی و کیهان شناسی و... و اصول عقائد (حجت الاسلام قرائتی) کلام جدید شامل ماهیت دین، گستره دین، دین در اجتماع، رابطه دنیا و دین، مکاتب مختلف، شبهات. کلام جدید (عبدالحسین خسرو پناه) کلام اسلامی، رابطه دین و دنیا (آیة الله جوادی آملی) و...

۲) برنامه‌های علمی - درسی

- ۱- پیگیری دروس مقاطع تحصیلی اعضاء جهت ارتقاء سطح درسی.
- ۲- علوم بنیادی اسلامی مانند: منطق، فلسفه، مدیریت، معرفت شناسی، انسان شناسی و... این مؤلفه در قالب مطالعه و تحقیق و برپائی دوره‌های کوتاه و بلند مدت محقق می‌گردد.

۳) برنامه‌های ورزشی - رزمی

برپائی برنامه‌های ورزشی بعنوان پاسخ‌گویی به یک نیاز اساسی بصورت منظم و متناوب برای اعضاء باید برگزار گردد.

- ۱- ورزش‌های عمومی
- ۲- ورزش‌های تخصصی
- ۳- آموزش نظامی

۴) برنامه‌های اردویی- تفریحی

اردو بعنوان یکی از بهترین عرصه‌های تحقق مؤلفه‌های تربیتی و اخلاقی است که در برنامه‌های گروه اردوهای کوتاه مدت (درون شهری) و میان مدت (درون استانی) و بلند مدت (در استان‌های مختلف کشوری) محقق می‌گردد. همچنین گردش و تفریح در کنار اردوها برای پاسخ‌گویی به نشاط و شادابی اعضاء ضرورت بسیار مهمی دارد.

- ۱- اردوهای جذب و تثبیت (کوتاه و میان مدت)
- ۲- اردوهای رشد و انسجام (کوتاه، میان و بلند مدت)
- ۳- گردش‌های گروهی (کوه پیمایی، شنا، پارک و...)

۵) برنامه دیدار با خانواده شهدا

یکی از فعالیت‌هایی که سرگروه برای رشد و ایجاد روحیه شهادت طلبی و اینثارگری اعضاء گروه برنامه‌ریزی می‌نماید برنامه سرکشی از منازل شهدای پایگاه و مسجد می‌باشد. بدین صورت که گروه متولی سرکشی و پیگیری نیازهای خانواده شهیدی که گروه آن‌ها به آن نامگذاری شده است، می‌باشد.

۶) فعالیت‌های گروهی:

فعالیت افراد ابتداء در گروه آغاز میگردد. تا هم در مرآء و منظر سرگروه واقع گردد و هم نقاط ضعف و مشکلات به خارج از گروه منتقل نگردد.

فعالیت‌های گروه نوعاً مختصر و حداقلی بوده و برای شروع کار نیز مناسب می‌باشند.

- برخی از مسئولیت‌های گروه تربیتی به شرح ذیل می‌باشد:
- ۱- **مسئول حضور و غیاب:** این فرد حضور اعضاء گروه در نماز جماعت و جلسات شبانه در مسجد را ثبت و ضبط نموده و در پایان هفته آمار و یا درصد حضور اعضاء را به تفکیک به سرگروه ارائه می‌دهد.
 - ۲- **ناظمین جلسات:** هر یک از جلسات گروه که توضیحشان گذشت می‌تواند یک ناظم داشته باشد. اطلاع رسانی زمان و مکان، پیگیری برگزاری، مکتوب نمودن مطالب، حضور و غیاب مجزای جلسه، تدوین آئین نامه جلسه و... از وظایف ناظم جلسه می‌باشد.
 - ۳- **امور مالی:** برای برگزاری برنامه‌ها، اردوها، فعالیت‌های ورزشی، تدارکات، جلسات، خرید جوایز، چاپ و انتشارات و دیگر فعالیت‌های گروه هزینه‌هایی در نظر گرفته شده و از افراد و یا خانواده‌های آنان و دیگر منابع مالی تهیه شده و در زمان خویشتن هزینه می‌گردد. فردی از افراد گروه مسئولیت ثبت ورود و خروج این قبیل امور را بعهده دارد.
 - ۴- **تدارکات:** برنامه‌ها و جلساتی که نیاز به پذیرایی دارند اعم از چای، شربت، شیرینی، غذا و... پذیرایی می‌شوند.
 - ۵- **پشتیبانی:** برخی برنامه‌های گروه مانند اردو، ورزش، تدارکات، جوایز و... نیاز به پشتوانه‌های مالی و امکاناتی داشته که توسط افراد این قسمت در گروه پیگیری و جذب می‌گردند.
 - ۶- **تربیت بدنی:** انجام برنامه‌های مقطعی و ورزشهای همگانی در گروه.
 - ۷- **تفریحی:** برنامه‌های تفریحی در ایام و مناسبتها مانند پارک، سینما، مناظر طبیعی اطراف شهر، اردوهای کوتاه مدت، بازیهای گروهی و...
 - ۸- **ارزشیابی:** نظرات و پیشنهادات شفاهی و کتبی اعضا گروه تهیه شده و پس از هر برنامه‌ای به سرگروه ارائه می‌گردد.
 - ۹- **تبلیغات:** برپائی جلسات دعا و اهل بیت، برگزاری مراسم گروهی در اماکن مانند گلزار شهدا و اماکن متبرکه، برپائی مسابقات، اهداء محصولات فرهنگی و... در مناسبت‌ها و اوقات مقتضی و نیز فضا سازی محل برگزاری جلسات.
 - ۱۰- **انتشارات:** نشریه درون گروهی بصورت هفته نامه یا ماهنامه و یا گاهنامه و انتشار ویژه نامه‌هایی در مناسبت‌های دینی، ملی، تاریخی، سیاسی و یا موضوعات اخلاقی، تربیتی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی.
 - ۱۱- **خیریه:** اعضاء گروه با هدف ارتقاء روحیه مردم یاری و خدمت رسانی کمک‌های نقدی و غیر نقدی خود و خانواده خویش و اطرافیان و دوستان را دریافت و به خانواده‌های بی بضاعت و یا ارگان‌های متولی ارائه می‌دهند.

برنامه‌های جمعی عمومی گروه

اعضای گروه‌های تربیتی در خارج از جلسات گروه برنامه‌های متعددی خواهند داشت. برخی از فعالیت‌های گروه‌ها به صورت مستقل با اعضای گروه و یا با اعضای سایر گروه‌ها صورت خواهد پذیرفت. سرگروه‌ها به همراه اعضای گروه‌ها به عنوان نیروهای پایگاه می‌توانند فعالیت‌ها و ماموریت‌های مختلف را به‌عهده گرفته و با سازماندهی افراد آن ماموریت و فعالیت را به نحو احسن به پایان برسانند.

شرکت در فعالیت‌های پایگاه مقاومت

اعضای گروه‌های تربیتی می‌توانند به صورت دسته‌جمعی در فعالیت‌های پایگاه با محوریت سرگروه و تشخیص فرمانده پایگاه و مربی ایفای نقش نمایند. (این فعالیت‌ها شامل کلیه برنامه‌های ابلاغی پایگاه‌های مقاومت می‌شوند)

- تربیت بدنی: برگزاری برنامه‌های ورزشی، کلاس‌های شنا، تیراندازی، مسابقات و...
- علمی - پژوهشی: کلاس‌های تقویتی ارتقاء سطح تحصیلی، زبان انگلیسی و عربی و...، کلاس‌های آموزشی، عقاید، احکام و...
- فرهنگی و سیاسی: یادواره شهدا، مراسم ایام‌الله، شرکت در نماز جمعه، برگزاری مراسمات و ادعیه و...
- سازندگی: جمع‌آوری محصولات کشاورزان محروم، احداث اماکن عمومی مورد نیاز مناطق محروم، محرومیت‌زدایی از مناطق محروم و...
- خدمت‌رسانی و مردم‌یاری: سرکشی به خانواده‌های شهدا و جانبازان و معلولین، جمع‌آوری کمک برای نیازمندان و تأمین جهیزیه و...
- امنیتی دفاعی: گشت‌های امنیتی، اردوهای آمادگی- دفاعی، حرکت در جنگل، حرکت در شب و...
- امر به معروف و نهی از منکر: شناسایی افرادی که می‌بایست به معروف امر و از منکر نهی شوند، انجام امر به معروف و نهی از منکر با رویکرد ایجابی، ترویج معروفات در سطح محله

در مواردی این امکان وجود دارد که برخی از فعالیت‌های پایگاه را به صورت کامل به گروه‌های موفق و توانمند با محوریت سرگروه واگذار کرد و این گروه‌ها عهده‌دار اجرای آن فعالیت‌ها شوند. این امر می‌بایست با صلاح‌دید مربی و فرمانده پایگاه انجام شود و نظارت بر حسن اجرا به عهده آنان است. این نوع فعالیت‌ها در تثبیت، رشد و سازماندهی و همچنین ارتقاء توانمندی‌ها و مهارت‌های مدیریتی و تربیتی اعضا تأثیر مثبت خواهد داشت.

اعتكاف يك روزه نوجوانان در مسجد رسول اكرم (ص)

شرکت در فعاليت‌های مسجد:

۱- برنامه‌های تبلیغاتی: می‌توان جمعی از اعضاء گروه برخی از فعاليت‌های تبلیغاتی مسجد مانند کمک در برپائی مراسم معنوی، موالید و وفیات اهل بیت(ع)، مناسبت‌های ملی و انجام تزئینات داخلی مسجد، تابلو اعلانات، توزیع تراکت‌ها و... را با هماهنگی مسئولین مجموعه این قبیل فعاليت‌ها را به انجام رسانند.

۲- فعاليت‌های تدارکاتی: در مناسبت‌هایی مانند ماه مبارک رمضان، ماه‌های محرم و صفر، ایام فاطمیه (س)، نیمه شعبان، هفته دفاع مقدس و... در عرصه‌هایی مانند توزیع وعده‌های غذایی و یا پذیرائی پرداخته و یا برپائی ایستگاه‌های صلواتی در نزدیکی مسجد و پایگاه

۳- فعاليت‌های اجرائی: در برخی قسمت‌های اجرائی مانند نیروی انسانی، تربیت بدنی، و..

۴- برپائی مسابقات دسته جمعی: انواع مسابقات ورزشی، مطالعاتی، تحقیقاتی و پژوهشی، فرهنگی هنری، علمی درسی، معرفتی بصیرتی.

شرکت در فعاليت‌های در مدرسه و دانشگاه:

ضرورت فعال بودن و یا انفعال مثبت در زمان مقتضی در محیط‌های پیرامونی برای نوجوان و جوان بسیار ضرورت داشته و جزء عوامل مهم رشد محسوب می‌گردد.

ابراز روحیه بسیجی و متدینانه و اثبات انقلابی بودن در جمع همسالان از مؤلفه‌های رشد فردی است. این فعاليت می‌تواند در قالب عضویت در تشکل‌هایی همچون بسیج (مدرسه یا دانشگاه)، انجمن‌های اسلامی، جمعیت‌های اسلامی و انقلابی و یا فعاليت‌های منسجم تبلیغاتی، آموزشی، فرهنگی، هنری، معرفتی، بصیرتی، ورزشی، تفریحی و... انجام پذیرد. در صورت ظرفیت و رشد متعادل اعضاء آنان می‌توانند به اجرای برنامه جذب در مدرسه یا دانشگاه خویش پرداخته که این کار به رشد فردی اعضاء بسیار کمک می‌نماید و این قبیل فعاليت‌ها در راستای کادرسازی بسیار اثرگذار و مؤثر می‌باشد.

بخش سوم: محتوای گروه

اهم برنامه‌هایی که در گروه تربیتی اجرا می‌شوند در قالب عرصه‌های معرفت دینی، تربیت و اخلاق اسلامی، بصیرت سیاسی، علمی-تخصصی و مهارتی و دفاعی، امنیتی و تقویت جسمانی برنامه‌ریزی می‌شوند تا سرگروه با بهره‌گیری از این محتواها تلاش نماید تربیت و رشد شخصیت اعضا را محقق نماید.

۱. معرفت دینی:

اهم مسائل معرفتی گروه عبارتند از:

- آشنایی و عمل به احکام دینی و تقید به مسائل شرعی
- اخذ تصمیمات در چهارچوب حدود الهی
- تحلیل و بررسی نظریات معرفتی در چهارچوب حدود الهی
- آشنایی با اهم موضوعات اعتقادی و کلامی
- تقویت روحیه کتاب‌خوانی و مطالعه
- تقویت قدرت پاسخ‌گویی به شبهات و مناظره علمی
- تقویت تسلط به روانخوانی و قرائت قرآن
- آشنایی با سیره معصومین^(ع)

۲. تربیت و اخلاق اسلامی:

مهم‌ترین فعالیت تربیتی گروه‌ها، انجام مشاوره فردی توسط سرگروه برای اعضا خواهد بود. بدین منظور سرگروه می‌بایست برای هر یک از اعضای گروه، وقت اختصاصی تعیین کرده (با توجه به نیاز افراد) و موضوعات و مشکلات تربیتی، خانوادگی، تحصیلی و... اعضا را به صورت ویژه رصد کرده و پی‌گیری نماید.

نکته قابل توجه این که سرگروه می‌بایست به مسائل کلی تربیتی در این مشاورات بپردازد و از تجسس در اعمال و همچنین پرداختن به گناهان افراد که بین خدا و بنده خداست کاملاً بپرهیزد چون این نوع مشاورات اثر تربیتی مثبت ندارد و انسان را از مسیر اصلی تربیتی دور می‌کند که نه فایده‌ای برای اعضا و نه ثمره مناسبی برای سرگروه دارد.

برخی از مسایل تربیتی گروه عبارتند از:

- ارتباط دوستانه و صمیمی اسلامی بین اعضا و سرگروه
- نظارت و کنترل بر عملکرد فردی و گروهی اعضا و رفع موانع رشد تربیتی
- تربیت اعضا در فوق برنامه‌ها مثل اردوها، دیدارها و...
- تلاش در جهت الگو سازی از سیره معصومین^(ع)
- تلاش در جهت رشد عقلانی اعضای گروه
- تقویت قدرت تصمیم‌گیری و انتخاب در اعضا

- تقویت تقید به صداقت و پرهیز از دروغ‌گویی در اعضا
- تقویت جدیت و پشتکار اعضا در انجام مسئولیت‌های واگذار شده
- ایجاد روحیه همت بلند در متربیان و تلاش در جهت تحقق هدف
- توجه به آینده‌نگری در برنامه‌ریزی فردی و اجتماعی اعضا
- تلاش در جهت تقویت اراده اعضا
- برگزاری جلسات دعا و مناجات به صورت فردی و گروهی
- تقویت روحیه ارتباط با خدا در اعضا
- ارتباط با خانواده اعضا و فامیل
- ارتباط با دوستان و نزدیکان هر یک از اعضای گروه و شناخت روحیات و ویژگی‌های آنان
- کنترل ارتباطات با اطرافیان
- ارتباط با محل تحصیل یا محل کار اعضا
- توجه به انجام تکالیف شرعی و فردی اعضا و تلاش برای ملکه شدن آن‌ها
- ایجاد انگیزه در جهت انجام فعالیت‌های اجتماعی اعضا
- انجام فعالیت‌های تربیتی متناسب با مناسبت‌ها و ایام خاص
- ارتباط با خانواده‌های شهداء
- تشکیل جلسات در منازل اعضا (با در نظر گرفتن شرایط و مقدمات لازم)

۳. بصیرت سیاسی:

اهم فعالیت‌های بصیرتی گروه عبارتند از:

- شرکت در گردهمایی‌ها و راهپیمایی‌ها: شامل فعالیت‌های متنوع پیرامون این نوع برنامه‌ها
- شرکت در انتخابات
- مطالعه نشریات سمعی و بصری
- تقید به شنیدن و پی‌گیری سخنان مقام معظم رهبری ^{مدظله‌العالی}
- الگوپذیری از شهدا در مسائل بصیرتی
- تقویت روحیه ظلم‌ستیزی در اعضا
- آشنایی کامل با مبانی امام^(ع) و امام خامنه‌ای ^{مدظله‌العالی} و برنامه‌ریزی جهت عمل به فرامین انسان ساز ایشان
- برگزاری دوره‌ها یا جلسات برای آشنایی با تاریخ سیاسی اسلام و انقلاب اسلامی
- برگزاری دوره‌ها یا جلسات برای آشنایی اعضا با جریان شناسی اسلام و انقلاب اسلامی
- برگزاری جلسات درباره سیاست‌های خارجی نظام
- آشنایی اعضا با مبانی سیاست

۴. علمی، تخصصی و مهارتی:

- تربیتی: توانمندی‌هایی که فرد به وسیله آن‌ها نیازهای تربیتی خویش را پاسخ‌گو بوده و در مسیر صحیح تربیت قرار می‌گیرد. مثال: انتخاب دوست، انتخاب آینده، مشورت، تقویت اراده
- مدیریتی: اداره محیط‌های پیرامونی و شناخت صحیح نقاط ضعف و قوت و تدبیر تهدیدها و فرصت‌ها به توانمندی‌هایی نیازمند است همچون برنامه‌ریزی، نیازسنجی، کنترل و ارزیابی
- آموزشی: شیوه‌های سنتی و مدرن فراگیری و آموزش و تدریس در علوم و عرصه‌های مختلف
- مثال: مهارت‌های کلاس داری، سخنرانی، پرسش و پاسخ
- پژوهشی: توانمندی‌هایی در تالیف مقاله و تحقیق، پژوهش و کتاب در سطوح مختلف
- مثال: مهارت‌های انتخاب موضوع، منابع، فیش برداری، انتخاب راهنما و مشاور
- تبلیغی: توانمندی‌هایی که منجر به تبیین و زیبا سازی سخن، محتوا و شکل پیام می‌گردد.
- مثال: برگزاری مسابقه، بیان بی‌آلایش و بی‌تکلف، زیبا سازی نوشتار و گفتار
- فرهنگی: توانمندی‌هایی که منجر به انجام صحیح و اثر بخش فعالیت‌های تربیتی و فرهنگی گردد. مثال: گروه داری و برگزاری اردو
- اجتماعی: توانمندی در برقراری روابط اجتماعی با دیگران و قدرت اثر بخشی بر محیط پیرامونی و اعضاء آن مثال: برقراری ارتباط با دیگران، یاری مظلومان، دستگیری از نیازمندان
- هنری: توانمندی استفاده از هنر و بکارگیری ذوق و سلیقه در فعالیت‌ها و برنامه‌ها. مثال: خطاطی، نقاشی، صوت و لحن مناسب و...
- فنی و حرفه‌ای: توانمندی انجام فعالیت‌های فنی و ارتفاع معضلات و مشکلات. مثال: برق، الکترونیک، نرم افزار و....

۵- دفاعی، امنیتی و تقویت جسمانی

- تقویت بعد دفاعی و امنیتی اعضا
- استفاده از برنامه‌های نظامی و عملیاتی در برنامه‌های گروه
- شرکت در رزمایش‌ها و عملیات‌های رزمی
- برگزاری دوره‌های نظامی
- شرکت در تورهای گشت امنیتی و ایست بازرسی
- اجرای برنامه‌های ورزشی در قالب گروه
- برنامه‌ریزی جهت تقویت قوا و سلامت جسمی افراد در قالب ورزش و تفریحات سالم

۱ برای مشاهده سیر کامل محتوایی گروه‌های صالحین به جلد ۴ با عنوان سند طرح ریزی آموزش مراجعه نمایید.

فصل دوم: اردوی تربیتی

بخش اول: کلیات

بررسی‌های اجمالی نشان می‌دهد که در بیشتر کشورهای جهان از این گونه برنامه‌ها بخصوص برگزاری اردوها در تربیت هدفمند و معنی‌دار نوجوانان و جوانان مملکت خود بسیار بهره می‌برند.

خوشبختانه در میهن اسلامی ما نیز این نگرش و نوع نگاه به فعالیت‌های فوق برنامه گروهی و از جمله سفرهای دسته جمعی و اردو و در بین اولیاء تعلیم و تربیت و مسئولین ارگانها، سازمانها و نهادهایی که قانون آن‌ها را مسئول پرورش و تربیت شهروندان کشور نموده و یا به حکم تعالیم و دستورات اسلامی خویشتن را مسئول هدایت و تربیت نسل آینده ساز میهن اسلامی می‌دانند تقویت شده است. از آن جمله امور تربیتی آموزش و پرورش، پایگاههای مقاومت بسیج، دانشگاهها، و اکنون مسئولین طرح صالحین.

اما تعلیم و تربیت نوجوانان و جوانان میهن اسلامی ما که سخت مورد تهاجم فرهنگی و عقیدتی دشمنان قسم خورده انقلاب اسلامیو ایران عزیزند از اولویت برخوردار است و بجاست که در تحقق اهداف ارزشمند طرح صالحین و برای تربیت عملی افرادی صالح از مفیدترین فضای تربیتی «اردو، که تربیت در دامن طبیعت است» بهره جست، این نوشتار به مرئیان و سرگروه‌های محترم طرح صالحین کمک می‌کند که چگونه برای برگزاری یک اردو برنامه‌ریزی نمایند و به چه شکل و روشی آن را اجرا کنند که توفیق بیشتری در مراحل سه گانه جذب، تثبیت و رشد برای گروه تحت نظرشان حاصل شود.

مولا علی^(ع) می‌فرماید: انسان برای انجام هر کاری باید علم و آگاهی و شناخت داشته باشد. لذا ذیلا به شرح اردو و چگونگی برگزاری آن می‌پردازیم.

تعریف اردو

برای اردو^۱ تعاریف مختلفی^۲ ذکر شده است که برآیند این تعاریف را می‌توان اینگونه توصیف کرد: «اردوسفری گروهی است با تشکیلات مشخص زیر نظر سرگروه، به منظور نیل به اهداف مشخص تربیتی که برای دستیابی به اهداف، برنامه‌ریزی و برنامه‌سازی صورت می‌گیرد.»

۱ کلمه‌ی اردو از واژه‌ی ترکی مغولی گرفته شده است، به مجموعه‌ای از سپاهیان گفته، به معنی لشکرگاه، جابجایی لشکروسپاه را گویند، محلی که ورزشکاران یا پیشاهنگان برای تمرین یا تفریح در آن جا گرد می‌آیند. لغت نامه دهخدا

۲ «اردو به فعالیت تربیتی سازمان یافته دانش آموزی اطلاق می‌شود که در خارج از مدارس با اجرای برنامه‌های گروهی تحت نظارت و هدایت مربی در زمان معین به منظور رشد و شکوفایی استعدادهای آنان در اردوگاه تربیتی و با طبیعت مناسب برگزار شود.» مبنای اردوها و مسابقات ورزشی ص ۴۹ - زارعی جواد - انتشارات ضریح آفتاب

ارکان تعریف:

- ۱- اردو یک نوع فعالیت گروهی است.
- ۲- اردو دارای اهداف معین و از پیش تعیین شده است.
- ۳- اردو دارای برنامه‌ای مدون و مشخص است.
- ۴- اردو دارای تشکیلات و سازمان منظمی است.
- ۵- اردو در مکانی مشخص و از پیش تعیین شده برگزار می‌شود.
- ۶- اردو دارای ظرف زمانی محدود و معلومی است.
- ۷- اردو برای گروه و جمعی که داوطلب و گزینش شده اند تشکیل می‌شود.
- ۸- اردو دارای کادر اجرایی آموزش دیده و متعهد است.
- ۹- اردو دارای فضایی سرشار از مشارکت جویی است.
- ۱۰- اردو دارای مجوز برگزاری از مراجع ذیربط است.

بخش دوم: انواع اردو

اردوها بر اساس هدف اساسی و نقش آن‌ها در فرآیند حضور و تربیت افراد در طرح صالحین دارای انواعی هستند:

۱) اردوی جذب:

اردوی جذب به اردویی گفته می‌شود که در مرحله جذب افراد به طرح صالحین با هدف جذب افراد انجام می‌پذیرد، بر این اساس طول مدت آن کوتاه بوده و می‌تواند این اردو درون شهر برگزار شود.

انواع اردو بر اساس اهداف اساسی

۲) اردوی تثبیت:

به منظور تثبیت حضور اعضای در گروه‌های صالحین و ارائه الگوی زندگی بسیجی اردوی تثبیت برگزار می‌گردد، این اردو میان مدت بوده و بهتر است از نظر بعد جغرافیایی فاصله‌ی بیشتری با شهر محل سکونت داشته باشد.

۳) اردوی رشد:

بستری است برای تقویت و رشد، ایمان و معنویت اعضای و تمرین زندگی مومنانه. این اردو بهتر است بلندمدت بوده و حتی الامکان به مقصد یکی از اماکن متبرکه برگزار شود.

اهداف تربیتی در همه اردوها باید مورد نظر و عنایت برگزار کنندگان اردو بخصوص سرگروه‌ها و مربیان محترم باشد.

انواع اردو بر اساس موضوع و برنامه

اما برخی اردوها اهداف موضوعی نیز دارند به عنوان مثال اردو برگزار

می‌کنیم که آموزش اسحله شناسی و کار با سلاح را آموزش دهیم. در این حالت هدف خاص این اردو «سلاح شناسی» خواهد شد. یا در اردویی که مرحله پایان و نهای آن، برگزاری مسابقات قرآن است، هدف خاص اش «قرآن» قلمداد می‌شود.

پس اهداف تربیتی در همه اردوها ثابت و اهداف موضوعی در اردوها متغیر می‌باشد.

۱- اردوهای تشویقی و تفریحی، ورزشی

۲- اردوهای آموزشی، علمی و تربیتی

۳- اردوهای جهادی و سازندگی

۴- اردوهای نظامی رزمی

۵- اردوهای مسابقات فرهنگی و هنری (قرآن، احکام، نماز، ورزشی)

۶- اردوهای تشکیلاتی

۷- اردوهای راهیان نور

۸- اردوهای وحدت

۹- اردوهای تلفیقی

این تقسیم بندی قابل جمع با تقسیم بندی مذکور در طرح صالحین بر اساس اهداف تربیتی نیز می‌باشد، برگزاری اردوی سیاحتی، تفریحی به منظور جذب اعضای جدید، برگزاری اردوی زیارتی با هدف رشد و ارتقاء معنوی اعضا و...

انواع اردو بر اساس زمان و مکان اردو

الف) از جهت مدت زمان

۱- اردوهای یک روز

این اردوها در طول روز یعنی از طلوع تا غروب خورشید برگزار می‌شود و فعالیت‌ها بر اساس برنامه زمانبندی پیش‌بینی شده در اردوگاه یا مکان مناسب دیگر برای رسیدن به اهداف تعیین شده انجام می‌گیرد و نیاز به تدارک لوازم و امکانات خواب ندارد. گروه سنی تا ۱۲ سال با توجه به خصوصیات جسمی و روحی که دارند در اردوهای یکروزه شرکت داده می‌شوند.

۲- اردوهای کوتاه مدت

در این اردوها از دو روز تا یک هفته زمان پیش‌بینی می‌شود و شرکت کنندگان در اردو روزها با توجه به برنامه فعالیت‌های مشخص شده را انجام می‌دهند و شبها در اردوگاه استراحت نموده و می‌خوابند. برای نوجوانان ۱۲ تا ۱۶ سال زمان این اردوها نباید طولانی باشد. زیرا احتمال می‌رود اولین تجربه آن‌ها در جدا بودن از خانه و خانواده در شب باشد. لذا باید توجه به مسایل روحی و روانی آن‌ها داشت.

۳- اردوهای بلند مدت

این اردوها بیش از یک هفته طول می‌کشد و معمولاً شرکت کنندگان در آن جوانان و بزرگسالان هستند و برنامه‌های این اردو بیشتر آموزشی و یا سازندگی و جهادی است و با کار و تلاش همراه می‌باشد.

ب) از جهت بعد مسافت و موقعیت جغرافیایی

۱. اردوهای درون شهری: اردوهایی هستند که در داخل و یا اطراف حومه شهر محل زندگی شرکت کنندگان برگزار می‌شود حسن آن کمی هزینه حمل و نقل است.
۲. اردوهای درون استانی: به اردوهایی گفته می‌شود که در داخل استان محل زندگی شرکت کنندگان برگزار می‌شود.
۳. اردوهای برون استانی: اردوهایی هستند که در نقاط مناسب سایر استانها و بعبارت دیگر در داخل کشور برگزار می‌شوند.
۴. اردوهای برون مرزی: اردوهایی می‌باشند که در خارج از کشور و در کشورهای دیگر برگزار می‌شوند.
۵. اردوهای متحرک: به اردوهایی گفته می‌شود که علاوه بر تعیین مقصد نهایی شرکت کنندگان در مسیر و در مناطق و شهرهایی که از پیش تعیین شده اردوگاه موقت بر پا می‌کنند و یک یا دو شب در آنجا بیتوته می‌نمایند؛ که معمولاً نقاط جالب طبیعی و دیدنی محل بیتوته می‌باشد. افراد در این اردوها باید تجهیزات کامل فردی و گروه همراه داشته باشند و نکات ایمنی را با دقت و کاملاً رعایت نمایند.

اردوی جهادی گروه صالحین - ۱۳۹۴

بخش سوم: اهداف تربیتی اردو

اردو دارای اهدافی تربیتی است که در واقع اقدام به برگزاری اردو برای نیل به این اهداف است، در زیر به برخی از این اهداف اشاره شده است:

تقویت انگیزه‌ها:

اردو عاملی است برای تقویت انگیزه‌ی حضور، تلاش و پیشرفت اعضا.

تعمیق باورهای دینی و ارزش‌های اسلامی:

اردو بستری است برای استفاده از روش الگویی در تربیت اعضا به این نحو که با برنامه‌سازی و رفتارسازی سرگروه باورهای دینی در دل و جان اعضا نهادینه شده و پای‌بندی آن‌ها به ارزش‌های اسلامی بیش از پیش شود. همچنین حضور در طبیعت و دقت و تفکر در آیات الهی می‌تواند به تعمیق باورها و ارزش‌های اسلامی کمک کند.

تسهیل رفتار تربیتی و اخلاقی:

فرد با قرار گرفتن در محیط اردویی امکان انجام رفتارهای اخلاقی بیشتری خواهد داشت، در واقع اقدام به رفتارهای تربیتی در اردو ساده‌تر و سهل‌الوصول‌تر است، به طور مثال در اردو به راحتی می‌توان نماز اول وقت خواند و یا این‌که حضور در جمع همراه به ما کمک می‌کند تا به انجام نوافل بپردازیم و....

ایجاد بستر مناسب برای تمرین یک زندگی دسته جمعی منبعث از ارزش‌های اسلامی:

فضای اردو و محیط آن به ما کمک می‌کند تا در مدت حضور در اردو یک زندگی متدینانه را تمرین کنیم، کاری که در شرایط عادی و غیر از اردو انجام آن غیر ممکن یا دشوار است.

ایجاد زمینه مناسب برای رشد و شکوفایی استعدادها فردی:

برگزاری اردو از یک سو خود موضوعی است برای به کارگیری اعضا و نقش‌آفرینی آن‌ها و از سوی دیگر با تغییر شرایط و محیط در یک فضای صمیمانه با گستردگی زمان، امکان بروز خلاقیت‌ها و استعدادها نهفته‌ی افراد بیشتر می‌شود.^۱ مسئول گروه با حضور در کنار اعضا می‌تواند به کشف استعدادها و جهت‌دهی آن‌ها کمک کند.

عمل به آموزش‌ها و محتوای جلسات گروهی:

اردو به فرد کمک می‌کند تا هر آنچه در جلسات تربیتی گروهی به او منتقل شده است را عینیت بخشیده و با حضور و نظارت مسئول گروه امکان به کار بستن آموخته‌ها و رفع نواقص فراهم شود.^۲

۱ مبانی اردوها و مسابقات ورزشی ص ۶۶- جواد زارعی - انتشارات ضریح آفتاب
۲ همان

نظارت بر عملکرد و رفتارهای تربیتی و اخلاقی اعضا:

در شرایط عادی امکان ارزیابی و تحلیل صحیح از موقعیت تربیتی اعضا و نحوه رفتار آنها به سهولت فراهم نیست، اما اردو این امکان را به مسئول گروه می‌دهد تا شاهد رفتارهای اعضای گروه باشد و آنها را در جهت اصلاح و تقویت رفتارها راهنمایی کند.

الگو سازی محسوس و ملموس:

الگو سازی، یادگیری الگوهای جدید رفتاری از طریق مشاهده رفتار فرد دیگر (الگو) می‌باشد^۱. مسئول گروه در محیط اردویی در واقع می‌تواند الگویی از زندگی مومنانه و رفتارهای صحیح را با کمک و عنایت خداوند متعال به اعضا ارائه نماید. البته لازم است مسئول گروه با هدایت و راهنمایی مربی حاضر در اردو از افتادن در ورطه‌ی ریا جلوگیری نماید.

اهداف تربیتی دیگری که می‌توان در یک اردو بدان دست یافت از این قرار می‌باشند: کسب تجربه و افزایش مهارت‌های زندگی اجتماعی و اسلامی، شناخت بیشتر مخاطبین بوسیله سرگروه و مربیان، مشخص شدن توانمندیها و تفاوت‌های فردی افراد، تقویت روحیه همکاری، تعاون و مشارکت جویی، ایجاد و گسترش روحیه نوآوری و خلاقیت، تقویت روحیه نظم‌پذیری و قانون‌مداری، آشنایی بیشتر با اخلاق، آداب و معارف اسلامی و دینی، آشنایی بیشتر افراد گروه با هم و ارتباط نزدیک تر چهره به چهره، ایجاد ارتباط بیشتر بین سرگروه و مخاطبین، تقویت اراده و اعتماد به نفس و خودباوری، ایجاد شور و نشاط و شادابی جسمی و روحی، ایجاد فضایی مناسب برای رقابت همراه با رفاقت در مسیر فاستبقوا الخیرات، تکریم شخصیت و تنظیم آن با تشویق و تحسین‌های مناسب و بجا، آشنایی با الگوها و شخصیت‌های برجسته جهادگرانه، اینثارگران، علما و... تقویت روحیه ولایت‌مداری و تعمیق التزام عملی به اصل ولایت فقیه، ایجاد و تقویت انگیزه حضور فعال در برنامه‌های سطوح سه گانه (جذب، تثبیت و رشد) طرح صالحین

۱ پیوندهای دوستی در کودکی و نوجوانی ص ۲۲۰ - فیل اروپین، ترجمه غلامعلی افروز - مریم قربان خانی

بخش چهارم: فواید اردو

فواید

فردی اردو

اردو دارای ثمرات مختلفی برای شرکت‌کنندگان است از جمله:

- ۱. دانش افزایی:** اردو بستری است برای افزایش دانش، بالا رفتن سطح فهم و ازدیاد معلومات و بسط اطلاعات اعضاء،^۱ بازدید از اماکن تاریخی (موزه‌ها)، پیشرفت‌های علمی و توانمندی‌های صنعتی (کارخانه‌ها، مراکز دانشگاهی، آزمایشگاه‌ها و...)، اردوهای علمی و آموزشی می‌توانند زمینه‌ای باشند برای تحقق این هدف.
- ۲. بینش افزایی:** سرگروه می‌تواند در مدت اردو با کمک گرفتن از اتفاقاتی که در طول اردو پیش می‌آید و اماکنی که مورد زیارت و یا بازدید قرار می‌گیرد اعضاء را متوجه مواردی کند که کمتر به آن‌ها توجه می‌نموده است و از این طریق بینش افراد را افزایش و شخصیت آنان را پرورش دهد.^۲
- ۳. طراوت و نشاط:** از اثرات ویژه‌ی اردوها ایجاد طراوت و نشاط در اعضاست، تغییر محیط زندگی، می‌تواند سلامت جسم و تحصیل نشاط و مسرت را به دنبال داشته باشد.^۳
- ۴. دوست یابی:** اردو محیطی است که اعضاء با قرار گرفتن در آن با توجه به معاشرت و همراهی با سایرین در اردو می‌توانند دوستانی را انتخاب و اختیار نمایند.

فواید

سازمانی اردو

۱. جذب: اردو محلی است برای جذب اعضاء، ویژگی‌های منحصر به فردی که اردو را از سایر برنامه‌های تربیتی متمایز می‌کند از جمله شور و نشاطی که در آن وجود دارد، موجب شده است تا یکی از ورودی‌های اصلی برای اعضای تازه وارد باشد.

۲. تثبیت: مسئولین طرح صالحین می‌توانند برای تثبیت اعضای جذب شده از برنامه اردو بهره‌گیری نمایند.

۳. رشد: اردو تنها محلی برای جذب و تثبیت نیست، محیطی است مناسب برای رشد و شکوفایی اعضاء، حضور اعضاء در کنار مسئول گروه تربیتی، دوستان، در جوار مقدس ائمه اطهار^(ع)، شهدا و محیط‌های فرهنگی، تفریحی فرصتی مغتنم است برای شکوفایی استعدادها، نظارت تربیتی مسئول گروه و الگوگیری اعضاء از رفتارهای نمونه و دینی در اردو از ناحیه مسئول گروه و سایر اعضای شرکت کننده در اردو.

۱ گفتار فلسفی - جوان از نظر عقل و احساسات ج ۲ ص ۴۴۶ - محمد تقی فلسفی

۲ همان

۳ همان - ص ۴۴۵

بخش پنجم: اصول و مبانی مدیریت و برگزاری اردو

سرگروه، مربی، سرپرست اردو یا هر فردی که قرار است برگزاری اردو را به عهده بگیرد باید بداند که یکی از خطیرترین، ظریفترین و مشکلترین نوع مدیریت اداره کردن اردو است. زیرا علمای علم مدیریت بر این باورند که مدیریت آموزشی در میان سایر مدیریتها دشوارترین است و مدیریت اردو که زیر مجموعه مدیریت آموزشی است و تربیت و تعلیم عملی در آن تحقق می‌یابد معمولاً در فضای آزاد و در دامن طبیعت است و لذا از آموزش در فضای محدود مدرسه، حوزه، دانشکده دشوارتر و حساس تر می‌باشد.

بخصوص که ارتباط مستقیم با انسان و روابط بین افراد به طور گسترده در آن جریان دارد. لذا ایجاد فضایی مناسب از مهم‌ترین اصول و مبانی مدیریت اردو می‌باشد. علاوه بر این یک سرگروه و هر برگزار کننده اردو باید به چهار اصل ذیل علم و آگاهی و شناخت داشته باشد تا بتواند اردو را به صورت صحیح و منطقی تا حصول اهداف آن مدیریت و اداره کند. این چهار اصل عبارتند از:

۱- اصل علم و آگاهی و شناخت به هدف

۲- اصل علم و آگاهی و شناخت به انسان (مخاطب شناسی)

۳- اصل علم و آگاهی و شناخت به فنون و مهارت‌های مورد نیاز و مکان

۴- اصل علم و آگاهی و شناخت به روش

گفتار اول:

اصل علم

و آگاهی و

شناخت به هدف

هدف اصلی اردوهای تربیتی را از کلام الهی که خود اولین مربی و پرورش دهنده انسان است اخذ می‌کنیم، خداوند در قرآن مجید فرموده است: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ»^۱ ما خلق نکردیم پریان و آدمیان را مگر برای عبادت و پرستشمان. لذا هدف اصلی اردوها در طرح صالحین همین هدف خلقت است. تقویت روحیه ایمان به خدا و حق پرستی.

در اردو زیباترین فضاها را برای اقامه نماز جماعت و برگزاری دعا و نیایش و اجرای برنامه‌های ایام الله منظور می‌کنیم. امام جماعت جوان و خوش سیم، مداح خوش صوت را دعوت می‌نماییم. اداره برنامه‌های اقامه نماز را بین گروه‌ها تقسیم می‌نماییم تا خادم نماز باشند و بین نمازها نمایش‌های مناسب و کوتاه و سرودهای هدفمند و روح‌پرور اجرا کنند، مسابقه و سوال از احکام داشته باشند و جایزه بدهند و تا آنجا که امکان دارد و وقت اجازه می‌دهد، فضای نماز را جذاب و دوست داشتنی نمایند.

در این رابطه طوری برنامه‌ریزی و عمل می‌نماییم که بدون اکراه همه حاضرین در اردو در نماز

۱ سوره مبارکه ذاریات آیه ۵۶

جماعت شرکت نمایند. البته به این بسنده نمی‌کنیم با روش‌های جاذبه‌دار دیگر هم این هدف اصلی را پیگیری می‌نماییم.

به عنوان مثال به گروه‌های شرکت کننده در اردو، ماموریت می‌دهیم و با یک نامه ابلاغ می‌نماییم: سرگروه محترم گروه شماره () شما ۲۵ دقیقه فرصت دارید در دامن اردوگاه بگردید و زیباترین گل صحرایی را انتخاب نموده و در جلسه عمومی اردو آن را عرضه کنید. افراد همراه سرگروه و مربی حرکت کرده و شروع به جستجو می‌نمایند و می‌رسند آنجایی که گل صحرایی زیبا و رنگارنگ روئیده است دستها دراز می‌شود که گلها را بچینند، در این هنگام مربی ندا می‌دهد بچه‌ها صبر کنید و آنگاه نظر افراد را به زیبایی، نظم گل برگها، رنگ دلفریب آنها خواص و عطر دل آویز هر یک جلب می‌کند، و این سوال را در اذهان ایجاد می‌کند که این همه زیبایی و خوبی و فایده از این خاک تیره؟ بدون این که مستقیم نامی از خدا برده باشد از اثر به موثر دلها را هدایت می‌کند.

و یا به بهانه این که روش پیدا کردن قبله را در شب آموزش دهد افراد شرکت کننده در اردو را به فضای باز هدایت می‌نماید و همین که برای نشان دادن دَب اکبر و ستاری جدی (قطبی) سرها به سوی آسمان بالا می‌رود سراسر وجود آنان سراسر از خدا می‌شود. عظمت ستارگان و کهکشانها روح انسان را پر از خدا می‌نماید.

آری با این روش‌های جاذبه‌دار هم هدف اصلی اردوها در طرح صالحین را که بیداری فطرت خداخواهی و عشق و پرستش و جهت دهی آن به صوی خداشناسی و کمال طلبی است، با استفاده از آیات الهی موجود در طبیعت پی می‌گیریم.

روش تبیین اهداف عمومی و کاربردی:

برای شرح و مشخص نمودن اهداف عمومی اردوها در قالب یک مثال با کلام و رهنمود حضرت علی(ع) آغاز نموده و استفاده می‌نماییم. امام علی(ع) می‌فرماید: «كُونُوا كَالنَّحْلِ فِي الطَّيْرِ؛ ای انسان {در میان مردم} مانند زنبور عسل در میان پرندگان باش.» به عبارت دیگر یعنی ای انسان بنگر زندگی زنبور عسل چه خصوصیت و ویژگی‌هایی دارد تو هم در میان مردم مانند آن زندگی کن. اولین خصوصیت زندگی زنبور عسل در این قطعه ادبی زیبا آمده است.

«صلواہ زنبوری»

یک روز که پیغمبر در گرمی تابستان	دیدند که زنبوری از لانه خود زدپر
بوسید عبايش را دور قدمش پرزد	پیغمبر از او پرسید آهسته بگو جانم
زنبور جوابش داد تا نام تو را گویم	چون نام تو را هر شب چون گل به بغل دارم
از قند و شکر بهتر، بهتر زنبات است این	همراه علی می‌رفت در سایه نخلستان
آهسته فرود آمد بر دامن پیغمبر	بر خاک کف پایش صد بوسه دیگر زد
طعم عسلت از چیست هر چند که می‌دانم	گل می‌کند از نامت صد غنچه به کندویم
هر صبح که برخیزم در سینه عسل دارم	طعم عسل از من نیست طعم صلواہ است این

نکات موجود در شعر

- ۱- بلی اولین خصوصیت زنبور عسل اینست که دائم در ذکر صلواہ است.
- ۲- گروهی زندگی می‌کند و تشکیلات دارند.
- ۳- رهبر دارند و از او متابعت می‌کنند.
- ۴- در کند و قانون دارند و از قانون پیروی می‌کنند. قانون مدارند.
- ۵- تقسیم کار کرده اند و هرکس کاری را که قبول کرده با دقت و علاقه و صحیح مسئولیت خود را انجام می‌دهد.
- ۶- بهداشت را در حد اعلا رعایت می‌کنند، هیچ ناپاکی را به کندو راه نمی‌دهند و دائم کندو را ضد عفونی می‌نمایند.
- ۷- از کندو (وطنشان) دفاع می‌کنند تا حد ایثار، دشمن را نیش میزنند و خودشان نیز می‌میرند.
- ۸- دائم در سعی و کوشش و تلاشند.
- ۹- هیچ وقت نا امید نمی‌شوند. بارها کندو را خراب کنید باز پرواز کرده و در جایی دیگر کندو را از نو می‌سازند.
- ۱۰- در زندگی بهترین را انتخاب کرده اند گل و گرده آن

۱ مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار (ط - بیروت)، دار إحياء التراث العربی - بیروت، چاپ: دوم، ۱۴۰۳ ق.ج.۲، ص: ۷۹

- ۱۱- سود رسانند و به طبیعت صدمه نمی زنند.
- ۱۲- صرفه جویی بالا و در حد اعلا دارند و تمام تولید خود را مصرف نمی کنند.
- ۱۳- در زندگی خود نظم را حکم فرما کرده اند حتی خانه هایشان را منظم می سازند.
- ۱۴- تولید شان عالی است تاریخ مصرف ندارد و هیچگاه فاسد نمی شود.
- ۱۵- هدف مشترک و وحدت رویه دارند.
- ۱۶- از نوزادان و فرزندان و نسل خود به دقت مراقبت می نمایند.
- ۱۷- مشمول وحی الهی شده اند و نتیجه تلاش و کارشان شفا بخش است.
- چونکه اوحی الرب النحل آمده است خانه وحیش پر از حلوا شده است
او به نور وحی حق عزوجل کرد عالم را پر از شمع و عسل
این که کر مناسب و بالاتر است وحیش از زنبورکی کی کمتر است
به نظر می رسد برای تحقق مدینه فاضله و تربیت نسلی صالح اگر ویژگیهای زندگی زنبور عسل را اهداف کاربردی در اردوها قرار دهیم و به آنها عمل کنیم در رسیدن به هدف تربیت مخاطبین تسهیل نموده ایم و تغییر رفتار مطلوب در آنها بوجود می آید.

گفتار دوم: علم و آگاهی و شناخت به انسان

دومین اصل و رکن از مبانی اردو که سرگروه یا مدیر برگزار کننده اردوهای تربیتی (جذب، تثبیت و رشد) طرح صالحین باید به آن علم و آگاهی و شناخت داشته باشد «انسان» است. هم او که در اردو مخاطب ما می باشد و قرار است او را طوری تربیت کنیم که صالح باشد. امام خمینی (ع): «ما باید این خودگم کرده را پیدا کنیم.»^۱

در دیدگاه تربیت اسلامی خطوط حرکت انسان در چهار محور ذیل تبیین شده است: ۱- محور ارتباط انسان با خود ۲- محور ارتباط انسان با خدا ۳- محور ارتباط انسان با خلق ۴- محور ارتباط انسان با خلقت.

انسانی در زندگی موفق است و به عبارت دیگر انسانی خوشبخت خواهد بود که بتواند هم زمان این چهار محور ارتباطی درست و صحیح مدیریت نماید و مفید و موثر ارتباط برقرار نماید. برای توفیق در این امر مهم، باید مخاطبین و اعضای گروه و شرکت کنندگان در اردو را کمک کنیم که چهار مهارت و فن ارتباط و اجتماعی را در خویش تقویت نمایند.

این چهار مورد عبارتند از:

- ۱- مهارت خوب گوش دادن، شنیداری
۲- مهارت خوب گفتن، گفتاری
۳- مهارت خوب دیدن، دیداری
۴- مهارت خوب نوشتن، نوشتاری

با وجود تفاوت‌های جسمی و روحی و نیازهای متفاوت گروه‌های سنی (کودک، نوجوان، جوان و بزرگسالان) از برگزاری اردو همزمان از اختلاط دو یا چند گروه و سطوح فوق‌الذکر بطور حتم و جدی باید خودداری نمود. زیرا در صورت عدم رعایت مطالب فوق‌الذکر ما در اردو به اهداف تربیتی مورد نظر دست نخواهیم یافت و بعکس امکان بوجود آمدن آسیب‌ها و مشکلات زیاد تربیتی نیز خواهد بود.

کمتر جایی مانند اردو - که معمولاً در خارج از شهر و در دامن طبیعت برگزار می‌شود - این چهار محور تجلی یافته ظهور نموده و در کنار هم متبلور می‌شوند! متأسفانه زندگی ماشینی اثرات نامطلوبی بر ابعاد وجود انسان قرن حاضر گذاشته است و بشر امروز سخت‌گرفتار مشکلات ناشی از آثار سوء زندگی ماشینی شده است. خستگی روحی، بیماری‌های روانی، دوری از هم، تهی شدن از مهرورزی و محبت، فراموشی خود و خالی شدن از ارزش‌های انسانی و... این همه باعث شده است، افراد آگاه برای درمان این آثار سوء و بیمار گونه هر وقت فرصتی دست می‌دهد و مجالی پیدا می‌کنند به دامن طبیعت پناه ببرند. آنجا دیگر از ماشین و لوازم مدرن ماشینی خبری نیست و لاجرم برای انجام امور به حرکت و ارتباط با طبیعت وادار می‌شوند و به امکانات وجود خود تکیه کرده و به توانمندیها و نقاط ضعف خود بیشتر آگاه می‌گردند.

«اردو» فرصت طلایی است که اگر درست هدف گذاری شود. بر اساس اهداف صحیح برنامه‌ریزی گردد. در زمان و مکان مناسبی جای گیرد. با مدیریت آگاه و مشارکت مخاطبین برگزار شود. اردو عرصه بسیار زیبایی برای خودشناسی (بهبود ارتباط با خود) خواهد شد و از آنجا صحنه عشق ورزی با خدا شروع نیز می‌شود. «ارتباط با خدا» و بازگشت به فضای تعامل و مودت با هم‌راهان هم سن سال در گروه و «ارتباط با خلق» در دامن آرامش بخش طبیعت ایجاد می‌شود و اینگونه است که این مفهوم تحقق پیدا می‌کند: « اردو یعنی تربیت در دامن طبیعت».

چه خوب و بجاست که سرگروه، مربی که مدیر برگزار کننده اردو است، بداند سیمای انسان در قرآن کریم چگونه تصویر شده است؟ تا به شناخت بیشتر این مخلوق عجیب الخلقه که قرار است او را صالح تربیت کند در مسئولیت خطیری که بعهد گرفته است توفیق یابد.

استاد مرتضی مطهری در کتاب انسان در قرآن می‌فرماید: «قرآن انسان را مدح‌ها و ستایش‌ها کرده و هم مذمت‌ها و نکوهش‌ها نموده است. عالی‌ترین مدح‌ها و بزرگ‌ترین مذمت‌های قرآن درباره انسان است. او را از آسمان و زمین و فرشته برتر و در همان حال از دیو و چهارپایان پست‌تر شمرده است. از نظر قرآن انسان موجود است که توانایی دارد جهان را مسخر خویش سازد و فرشتگان را به خدمت خویش بگمارد و هم می‌تواند به «اسفل سافلین» سقوط کند!» از نظر قرآن انسان همه کمالات را بالقوه در وجود خود دارد و باید آنها را به فعلیت برساند و این خود اوست که باید سازنده و معمار خویشتن باشد. استاد در ادامه می‌فرماید: «تربیت و پرورش دادن یک موجود زنده یعنی شکوفا نمودن استعداد‌های درون آن موجود» و اضافه می‌فرماید که «در وجود انسان امیال و خصیصه‌های ذیل وجود دارد.

۱- میل و خصیصه حقیقت جویی «علم و آگاهی»

۲- میل و خصیصه زیبایی خواهی «هنر و ذوق»

۳- میل و خصیصه تقدیس و پرستش «خدایرستی»

۴- میل و خصیصه خیر اخلاقی «نیکوکاری»

۵- میل و خصیصه خلاقیت «آفرینندگی و ابتکار»

و حقیقت این است که سیر تکاملی انسان را حیوانیت آغاز می‌شود و به سوی انسانیت کامل می‌باید. فرد تکامل یافته یعنی وارسته از محکومیت محیط درونی و بیرونی. و وابسته به عقیده و ایمان.»

لذا در طرح ارزشمند صالحین و به خصوص در برنامه‌های اردوهای تربیتی سه گانه (جذب، تثبیت و رشد) لازم است سرگروه محترم ضمن توجه به خصوصیات این موجود عجیب الخلقه که در فاصله اعلا علیین تا اسفل السافلین می‌تواند قرار بگیرد به امیال و خصیصه‌های موجود در درون او توجه ویژه نمود و در برنامه‌ریزی و تدارک اردو پیش‌بینی لازم برای ارضاء و اغناء هر یک از خصیصه‌های پنجگانه و امیال درونی او بنماید، تا همه‌ی بخش‌های وجود او هم آهنگ رشد نماید و موزون به سوی کمال گام بردارد. علاوه بر این سرگروه و مدیر و سرپرست اردو به جد لازم است خصوصیات گروه‌های سنی و مقاطع و سطوح تحصیلی و نیازهای هر گروه را بشناسد. و به خواسته‌های مخاطبین خود با روش‌های مختلف از جمله نیاز سنجی، علم و آگاهی پیدا نماید و به آنها شناخت داشته باشد.

گفتار سوم: علم و آگاهی به علوم و فنون و مهارت‌ها

سرگروه و مربی محترم برگزار کننده اردو باید بر اساس برنامه تدوین شده اردو یا خود به علوم، فنون و مهارت‌هایی که قرار است به مخاطبین تعلیم داده شود وارد باشد و آن‌ها را بداند و یا استاد آن را به اردو دعوت نماید و لوازم وسائل آن را از قبل تهیه کرده باشد زیرا معمولاً افراد در همه مهارت‌ها تجربه و تخصص کامل را ندارند. ذیل چند

مهارت که بیشتر در اردو کاربرد دارد نام می‌بریم:

- ۱- مهارت‌های تربیتی
- ۲- کمک‌های اولیه و امداد
- ۳- پایرونینگ (چوب‌بندی) ساخت انواع وسایل زندگی با چوب و طناب
- ۴- اصول کوهنوردی و کوه پیمایی
- ۵- شنا و نجات غریق
- ۶- چادر زنی و اردو زنی
- ۷- مخابره (با پرچم، با دست، با سوت، با چوب، فرامین گنگ و...)
- ۸- بازی‌های گروهی و اردویی
- ۹- جهت یابی و نقشه خوان

گفتار چهارم: علم و آگاهی و شناخت به روش (الگودهی و الگوگیری)

سرگروه برگزار کننده اردوهای طرح صالحین بایستی بداند که رسالت خطیر ادامه شغل انبیاء را به عهده گرفته است، لذا بجاست که در تربیت عملی اعضای گروه خود روش و سیره انبیاء را الگو و سرمشق خود قرار دهند و لذا باید به مطالعه دقیق و مستمر در این رابطه همت گمارند به طور اختصار در این نوشتار اشاره‌ای به برخی از این روش‌ها می‌نمائیم:

- ۱- تلفیق علم و عمل
 - ۲- ایمان و عمل
 - ۳- تربیت عملی
 - ۴- مودت و محبت
 - ۵- موعظه و نصیحت
 - ۶- روش عقلانی
 - ۷- پاداش و تنبیه
 - ۸- امر به معروف و نهی از منکر
 - ۹- ذکر مثل
 - ۱۰- قصه و سرگذشت
 - ۱۱- خدمت به خلق
 - ۱۲- تسلط به عواطف و وسعه صدر ۱۳- همکاری در کارها
 - ۱۴- ارزش برای کار
 - ۱۵- برابری در مقابل قانون
 - ۱۶- همدردی با دیگران
 - ۱۷- روابط حسنه با دیگران
 - ۱۸- سخن به نیکویی گفتن
 - ۱۹- مبارزه با خرافات
- با عنایت به روش انبیاء از ارکان خمسه طلایی ذیل نیز برای تربیت عملی در اردوها استفاده می‌نمائیم.

بخش ششم: ارکان خمسه طلایی در تربیت عملی

گفتار اول: بازی

سرگروه‌های محترم و مربیان گرامی باید با انواع بازی‌های گروهی هدف‌دار و پرشور نشاط آشنا باشند و اجرای آن را بدانند تا از این ابزار ارزشمند و مورد نیاز انسان بخصوص کودک، نوجوان و جوان برای جذب، تثبیت و رشد اعضای گروه استفاده نمایند جالب است که بدانیم امروزه حتماً برای آموزش و تعلیم بزرگسالان و مسئولین از این ابزار جالب استفاده می‌نمایند.

واقعیت این است که در کمتر جایی مانند بازی همه‌ی امکانات وجود انسان هم‌آهنگ و هم‌زمان برای انجام یک عمل متمرکز و تعامل دارند. بچه‌ها در بازی نقش آفرینی می‌کنند و تمرین می‌نمایند آنچه را که در زندگی واقعی باید اجرا نمایند!

آری خداوند رحمان در قرآن کریم در آیات متعدد از جمله سوره انعام آیه ۳۲ اشاره بر این مهم دارد که زندگی این دنیا در مقابل زندگی آخرت بازیچه‌ای بیش نیست انسان تا کودک است دامن مادر، بزرگتر می‌شود اسباب بازی‌ها، کمی بزرگتر می‌شود هم سن و سال‌ها هم بازی او هستند. رشد بیشتر می‌یابد درس و عشق مدرسه بازیچه او می‌شوند و مرحله بعدی انتخاب شغل و همسر و تشکیل خانه و خانواده بازیچه او هستند. کم‌مسن‌تر می‌شود انجام امور خیر اجتماعی و کارهای سیاسی بازیچه او قرار می‌گیرند. خلاصه انسان در تمام مراحل زندگی بازی می‌کند. اما خداوند برای اجرای صحیح این بازیهای تکامل بخش با ارسال رسول «عربی» و با افتراق کتب برنامه و قانون و مقررات تعیین فرموده است.

از سوی دیگر علمای تعلیم و تربیت باین نتیجه دست یافته اند که از بهترین ابزار تربیت و تغییر رفتار مناسب «بازی» است.

اهداف عمومی بازیها

- ۱- ایجاد شادمانی و شور و نشاط و سرگرم ساختن افراد
- ۲- رفع خستگی و برطرف کردن کسالت.
- ۳- تقویت قوای جسمی و عضلات و اقدامهای بدن.
- ۴- تقویت قوای حسی (بویایی، بساوایی، شنوایی، بینائی و...)
- ۵- تقویت قوای روحی (فکر، هوش، حافظه و...)
- ۶- ایجاد و تقویت روحیه اشتراک مساعی و همکاری و مشارکت جویی در افراد
- ۷- عادت دادن افراد به نظم و تربیت و اطاعت از مقررات

۱ برای مشاهده نمونه بازی رجوع شود به جزوه آموزش مقدماتی سرگروه‌های صالحین. اسامی چند بازی که آن ضمیمه است: ۱- بازی داستان نویسی ۲- بازی آینه یا استاکیه، استاکیه ۳- بازی شکار و شکارچی ۴- بازی‌ها گرگری، هاگرگری ۵- بازی بشمار و بشکن ۶- بازی جمع شو، جمع شو

- ۸- آزمایش توانایی‌های جسمی، فکری و سنجش میزان استعداد افراد.
- ۹- تقویت قدرت ابتکار افراد و بانگیختن ذوق انواع هنر در آنها
- ۱۰- تقویت قدرت استقامت و پشتکار در افراد
- ۱۱- ایجاد روحیه رقابت و مبارزه سالم در افتراء.
- ۱۲- تعلیم و تمرین مفاد و مواد آموزشی و مهارت‌های مفید و لازم
- ۱۳- آشنا ساختن افراد با طعم پیروزی و شکست و تمرین این‌که در موفقیت و پیروزیها خیلی مغرور و در شکست‌ها مایوس نشوند و طعم هر دو را که در زندگی زیاد پیش میاید بچشند و تجربه کنند.

بازی والیبال در اردوی تفریحی - تربیتی پایگاه بسیج علویون (مسجد امام رضا^(ع)) - اسفند ۱۳۹۷

گفتار دوم: سرود، شعار، فریاد و شادی

مگر نه این است که هدف تعلیم و تربیت، رشد و شکوفایی استعدادها، پرورش خلاقیت و تامین بهداشت روانی در افراد است؟ و مگر نه این است که سلامت روانی افراد در گرو « احساسات سالم»، « اندیشه سالم» و « رفتار متعال» است؟ حال اگر هنر موسیقی به تحقق این اهداف کمک کند، آیا بر خلاف مصلحت‌های تربیتی و اخلاقی است؟ باید که از سرود و شعار و فریادهای شادی دارای آوا و نوا مطابق شرایط و ضوابط «مقبول» و «مشروع»، در چارچوب ارزش‌های اسلامی، دینی و اخلاقی به نفع رشد و تعالی و تربیت کودکان و نوجوانان و مخاطبین بهره‌ها جست. تجربه و تاریخ به ما نشان داده است که گاهی یک سرود امتی و ملتی را به قیام و انقلاب

و داشته است. اثرات طاغوت پرانداز و کم نظیر شعارهای امت به پا خاسته‌ی ما در طول انقلاب اسلامی هنوز در خاطرها مانده و جاودانه خواهد شد. به این فتوای رهبر معظم انقلاب در این رابطه توجه فرمائید:

سؤال: همان گونه که مستحضرید، اجرای سرود با مضامین انقلابی، عرفانی، اسلامی همراه با موسیقی می‌باشد. حال برای اجرای این گونه برنامه‌ها در مسجد، استفاده از آلات موسیقی چه صورتی دارد؟ برای ماسله بالا اگر این موسیقی را به صورت نوارکاست در اختیار داشته باشیم و آلات موسیقی را در مسجد بزنیم، استفاده از این نوار چه حکمی دارد؟

جواب: اگر موسیقی حرام نباشد و منافات با شان مسجد نداشته باشد، اشکال ندارد. مقام عظمای ولایت درباره سرود می‌فرمایند: «ساز در مجموعه سرود، حکم نمک طعام را دارد. لذا نباید زیادی به کار رود، اثر اصلی متعلق به نفس انسان است و این نفس انسانهاست که آن تاثیر اساسی و مضمون همه کس فهم را دارد.»^۱

اثرات مفید تربیتی قصه گویی برای کودک و نوجوان بر کسی پوشیده نیست استفاده از این وسیله تربیتی و خداوند رحمان هم در کلام خود و در قرآن از آن استفاده نموده است ابزار بسیار جذاب و سازنده است بخصوص استفاده از قصص قرآن.

آثار این رکن در تربیت عملی وقتی بیشتر می‌شود که نقش آفرینان قصه‌ها و نمایش خود شرکت‌کنندگان در اردو باشند. بخصوص در برنامه جنگ فرهنگی و هنری اردو.

گفتار سوم: داستان سرای و به نمایش در آوردن قصه

مولی علی^(ع) می‌فرمایند «کار بالاترین تفریح است.»^۲ در اردوهای بلند مدت می‌توان با پیش‌بینی انواع کارهای فنی و عمرانی و تهیه لوازم وسایل و ابزار آنها بخشی از ساعات اردو را در برنامه اختصاص به کار مفید داد. بهترین نمونه این اردوها در سالهای اخیر اردوهای جهاد سازندگی

گفتار چهارم: کار و هنر

است و بوسیله بسیج و با همکاری آموزش و پرورش و دانشگاهها اجرا می‌شود. در اردوهای رشد برادران و خواهران می‌بایست این رکن نمود بیشتری داشته باشد بخصوص اردو خواهران که با انواع هنرهای دستی مانند، آشپزی، سفره آرایی و... استفاده نمود. کار روح انسان را جلا می‌دهد و احساس مفید بودن را تقویت می‌نماید.

۱ صحبت پس از اجرای « برنامه سرود خوانی در استانداری شیراز»، ۱۳۶۶/۰۹/۰۷
 ۲ مشهور است که این کلام به حضرت علی^(ع) منسوب می‌باشد، ولی در منابع روایی یافت نشد.

گفتار پنجم: گردش علمی و بازدید

گردش علمی و بازدید از اماکن مذهبی، طبیعی، تاریخی، فرهنگی، هنری، صنعتی، اقتصادی، اجتماعی و... بسیار سازنده و بخصوص در برنامه اردوی رشد آنهم برای مخاطبین در سنین جوانی و بالاتر باید استفاده شود هر یک از این اماکن موقعیت و شرایط خاص خود را دارند که سرگروه و مربیان گرانقدر در هنگام اجرا برنامه باید مد نظر داشته باشند و لوازم، وسایل و پیش بینی‌های مورد نیاز را بنمایند. اجرای صحیح و کامل برنامه‌های بازدید موجب افزایش وسعت فکر و نظر مخاطبین شده و جهان بینی آنها را جهت داده و تقویت می‌نماید.

خصوصیات یک بازدید موفق و موثر

- ۱- تناسب موضوع بازدید با سن و معلومات شرکت کنندگان
- ۲- تناسب فضا و مکان بازدید با تعداد افراد و جنسیت آنها
- ۳- انتخاب موضوع بازدید با توجه به نیاز و خواسته مخاطبین
- ۴- زمان و مکان بازدید
- ۵- تدوین برنامه مدون با زمان‌بندی مناسب برای بازدید
- ۶- هماهنگی قبلی با مسئولین ذی ربط و بخصوص متولیان
- ۷- تشویق شرکت کنندگان به تهیه گزارش از آنچه بازدید نموده اند و ارائه آن

بازدید علمی گروه‌های صالحین شرکت مخابرات قزوین از مرکز خلاقیت و نوآوری بسیج - شهریور ۱۳۹۵

بخش هفتم: فرآیند برگزاری اردو

برگزاری اردو دارای فرآیندی است که طی این فرآیند می‌تواند در صد دستیابی ما به اهداف مورد نظرمان را بالاتر ببرد:

برگزاری اردو مقدماتی دارد که لازم است پیش از آن انجام پذیرد در غیر این صورت یا به طور کلی برگزاری اردو با مشکل مواجه می‌شود و یا این‌که اردو اثرگذاری مطلوب خود را به همراه نخواهد داشت. برخی از این اقدامات در ادامه آمده است.

گفتار اول: اقدامات پیش از اردو

برنامه‌ریزی

از بدیهیات برگزاری برنامه برنامه‌ریزی است، آنچه موجب قوام برنامه می‌شود تدابیر مسئولین و هماهنگی آنهاست که در قالب برنامه‌ریزی نمودار می‌شود.

۱.۱. محورهای برنامه‌ریزی

درابتدا باید محورهای برنامه‌ریزی معین شود تا سهم هر برنامه در کنار سایر برنامه‌ها مشخص شود:

- الف) محور تربیتی: شامل جلسات گروهی، مشاورات فردی، برنامه‌های تربیتی و نظارت بر رفتار افراد و...
- ب) محور آموزشی: شامل کلاس‌های آموزشی، دوره‌های آموزشی و...
- ج) محور تبلیغاتی: شامل مراسم، همایش، نماز جماعت، دعا، فضا سازی، تابلو اعلانات سیار، پخش نوار، توزیع نشریه و لوح فشرده، محصولات فرهنگی و...
- د) محور تدارکاتی: شامل وعده‌های غذایی، وعده‌های پذیرایی، برآورد هزینه، نحوه تهیه و توزیع و...
- ه) محور پشتیبانی: شامل مکان وسیله ایاب و ذهاب، اماکن تفریحی، ورزشی، هزینه‌های برگزاری اردو و تامین منابع مالی و امکاناتی و...
- و) محور امنیتی: شامل تامین و حراست از افراد، وسایل و محل استقرار و...
- ز) محور ارزیابی: شامل ارزیابی بصورت کتبی و شفاهی از افراد، برنامه‌ها و مسئولین اردو و...

۱.۲. اصول برنامه‌ریزی

۱- جامعیت:

لازم است در حین برنامه‌ریزی تمام جوانب امر در نظر گرفته شود تا دچار افراط و تفریط در برنامه‌ریزی نشویم، به طور مثال هم برنامه‌های معنوی در نظر گرفته شود و هم برنامه‌های تفریحی و ورزشی به گونه‌ای که تعادل در اجرای برنامه‌ها حفظ شود و در روند تربیت اعضا خللی وارد نشود. «همچنین براساس این اصل، برنامه‌ریزی اردو باید جامع و گسترده باشد و همه‌ی فعالیت‌های مخاطبان را هنگام بیداری، کار، آموزش، استراحت و... پیش‌بینی و زمان‌بندی کند. چون فعالیت‌های اردویی برخلاف آموزش‌های مستقیم بسیار انعطاف‌پذیر است امکان انحراف بیش‌تر در برنامه وجود دارد. از این رو برنامه‌ریزان باید همه‌ی اقدامات و فعالیت‌ها را تعیین کنند تا هیچ برنامه‌ای خارج از چهارچوب تعیین شده قرار نگیرد.»^۱

۲- تنوع و جذابیت:

در به کارگیری شیوه‌های اجرای برنامه تنوع و جذابیت اهمیت به‌سزایی دارد، خلاقیت در استفاده از شیوه‌های جذاب و متنوع می‌تواند موجب علاقه‌مندی افراد به برنامه‌ها شود.

۳- انعطاف‌پذیری:

ممکن است در حین برگزاری برنامه‌ها، با مشکلی مواجه شده و قادر به برگزاری برنامه‌ای نباشید، در اینجا برنامه باید منعطف بوده و خللی در ادامه برنامه به وجود نیاید، به طور مثال تداخل یک برنامه با نماز اول وقت. «این اصل کلی برنامه‌ریزی باید به نحوی صورت گیرد که ضمن حفظ کلیت، امکان تغییر، جابه‌جایی، جبران و ترمیم یا تغییر برخی از اجزای آن در شرایط ضروری و غیر قابل پیش‌بینی امکان‌پذیر باشد. در شرایط عادی نیز زمان‌بندی اردو باید به گونه‌ای باشد که برای فعالیت‌های پیش‌بینی نشده ویا به هم خوردن احتمالی یک برنامه به واسطه عواملی نظیر تغییرات جوی یا به وجود آمدن اشکالاتی در زمینه‌ی ارایه‌ی خدمات انسانی، مالی و... کل برنامه اردو دچار مشکل نشود»^۲.

۴- شور و نشاط:

برنامه‌ها باید دارای شورونشاط کافی بوده واز اجرای برنامه‌های خشک و بی‌روح که افراد را دچار حالت کسلی نموده خود داری شود.

۵- مطابق با اصول دینی و اخلاقی:

نباید برای ایجاد جذابیت و شورونشاط در برنامه‌های اردو حدود اخلاقی و دینی مراعات نشده و به بهانه جذابیت برنامه‌ها حدود شرعی نادیده گرفته شود.

۱ دانستنی‌های اردو - سید محمود موسویان، ص ۳۸- انتشارات آستان قدس رضوی - چاپ اول

۲ همان ص ۳۶

۱.۳. مراحل برنامه‌ریزی

تشکیل ستاد اردو:

اولین مرحله از برنامه‌ریزی اردو تشکیل ستادی است که به این منظور، از جمله نکاتی که در تشکیل ستاد می‌بایست به آنها توجه نمود:

۱- تشکیل ستاد باید به موقع و به هنگام باشد، تا ستاد فرصت کافی برای برنامه‌ریزی و تهیه مقدمات برگزاری را داشته باشد.

۲- در ستاد سعی شود ترکیبی از افراد با تجربه و افراد تازه کار در کنار یکدیگر قرار داشته باشند.

۳- در اردوهایی که ویژه خواهران است از تشکیل ستاد مختلط پرهیز نمایید و از ظرفیت و توان خواهران بهره‌گیری نمایید و در صورتی که حضور برادران در برگزاری اردو الزامی باشد، از برادران متاهل استفاده نمایید.

۴- با مشخص شدن چارت تشکیلاتی اردو وظایف به طور دقیق مشخص شوند و افراد نسبت به وظایفشان توجیه شوند»!

تعیین اهداف اردو:

اهداف اردو باید از قبل مشخص شود، برگزاری اردوی بدون هدف ممکن است فاقد، اثر بخشی لازم باشد.

تعیین شعار اردو:

بهتر است اردو دارای شعار باشد، انتخاب شعار اردو می‌تواند بر اساس رفع یک نیاز و یا معضل تربیتی باشد، مانند نماز اول وقت در صورت عدم تقید اعضاء به نماز اول وقت، تعاون و همکاری در صورت بی دغدغه بودن اعضاء نسبت به فعالیت‌ها در مجموعه.

تعیین سر فصل برنامه‌ها:

سرفصل‌هایی چون برنامه‌های معنوی، برنامه‌های تفریحی، برنامه‌های ورزشی و....

تدوین ریز عناوین برنامه‌ها:

ریز عناوین برنامه‌ها باید مشخص شود تا در مرحله اجرا دست اندرکاران دچار سردرگمی نشوند.

زمان‌بندی برنامه‌ها:

تهیه جدول زمانی برنامه‌ها در اردو از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، ایجاد وقفه در برنامه‌ها موجب سردرگمی و در نتیجه بی‌انضباطی افراد در اردو می‌شود.

تعیین برنامه‌های جایگزین:

همواره برنامه‌ریزان و مدیران اردو می‌بایست برنامه‌های جایگزینی را در نظر داشته باشند، تا در

صورت بروز مشکل و یا لغو یکی از برنامه‌ها برنامه‌ی جایگزین را اجرا نمایند.

مسائل تربیتی پیش از اردو:

- ۱- ایجاد انگیزه
- ۲- تبیین اهداف شرکت در اردو برای اعضا
- ۳- تبیین نکات اخلاقی و تربیتی درون اردو
- ۴- توجیه و تبیین ضرورت، اهداف، مکان و زمان اردو برای خانواده‌ها
- ۵- پرداخت هزینه اردو توسط اعضا شرکت کننده
- ۶- تبیین ملاک شرکت افراد در اردو

برگزاری اردوی گروه‌های ویژه صالحین بسیج تنگستان در استان فارس - ۱۳۹۶

برگزاری جلسات هماهنگی بین مسئولین اردو:

از جمله عوامل مهم و تاثیر گذار در اجرای موفق اردوها هماهنگی مسئولین برگزاری اردو اعم از مسئولین تربیتی و اجرایی اردوست. به گونه‌ای که مسئولین اردو همگی اطلاعات کاملی از برنامه‌ها و تغییرات در آنها داشته باشند، این مهم با برگزاری جلسات هماهنگی در ابتدا و انتهای روز میسر می‌شود.

گفتار دوم: اقدامات حین اردو

اجرای برنامه‌ها بر اساس برنامه‌ریزی صورت گرفته:

برنامه‌ها می‌بایست بر اساس برنامه‌ریزی پیش برده شوند و سعی مسئولین در اجرای اردو، پیاده سازی برنامه‌ریزی هاست. بی نظمی در اجرای برنامه‌ها و تغییر در آنها بدون هماهنگی

با سایرین می‌تواند در اثرگذاری اردو و توفیق آن اثرات منفی داشته باشد.

مستندسازی:

تهیه گزارش تصویری و گزارش مکتوب از اردو جهت مستند سازی اردو دارای فوایدی است، ازجمله:

- ۱- ارائه گزارش به خانواده‌ی اعضای شرکت کننده
- ۲- استفاده از گزارشات در برنامه‌های جذبی سال‌های آینده
- ۳- برگزاری نمایشگاه عکس اردو به منظور تجدید خاطره اردو برای اعضا
- ۴- استفاده مسئولین اردوهای سال‌های بعد از تجربیات گذشتگان و دستاوردهای پیشین

نظارت بر حسن اجرای برنامه‌ها:

علاوه بر مسئول اردو که بر روند برگزاری اردو نظارت می‌کند لازم است فردی به صورت اختصاصی مسئول این کار شده و البته سایر سرگروه‌های حاضر و مسئولین اجرایی اردو نیز می‌بایست بر حسن اجرای برنامه‌ها نظارت داشته باشند.

مسائل تربیتی حین اردو:

- ۱- مسئولین گروه و مسئولان اردو ضمن تذکر نسبت به نوع پوشش اعضا در اردو در اوقات مختلف می‌بایست در صورت مشاهده‌ی عدم رعایت این موضوع از جانب برخی اعضا تذکر لازم را بدهند (البته براساس اصول تربیتی تذکر).
- ۲- نسبت به موضوع خواب نکاتی را باید در نظر گرفت از جمله این که مدت خواب و استراحت معقول و منطقی باشد به گونه‌ای که افراط و تفریط صورت نگیرد، نکته دیگر رعایت مسائل اخلاقی خواب است از جمله کراهت خوابیدن دو نفر در زیر یک پتو (لازم است مسئولان اردو به اندازه کافی پتو به همراه اردو داشته باشند) و....

۳- دلتنگی اعضا برای خانواده

- ۴- علاوه بر مسئول گروه‌ها که در اردو حضور دارند، عده‌ای نیز با عنوان کادر اجرایی اردو حضور دارند که حدود ارتباط ایشان با اعضای گروه‌ها می‌باید تعریف شده و مشخص باشد، همچنین اعضا از این افراد نیز الگوگیری می‌نمایند لذا تذکرات لازم را باید نسبت به رفتارهای ایشان متذکر شد.

بسته شدن پرونده مالی و امکاناتی اردو:

لازم است پس از برگزاری اردو تمامی وجوه مصرفی در اردو تسویه شده و امکانات به کار گرفته شده در اردو در صورت امانی بودن، تحویل مالک آن شود و اصطلاحاً پرونده مالی اردو بسته شود.

گفتار سوم:
اقدامات
پس از اردو

مسائل تربیتی پس از اردو:

- ۱- با اتمام اردو نباید اهداف تربیتی اردو فراموش شوند، ادو سکویی است برای یک پرش تربیتی.
- ۲- ممکن است تعدادی از اعضا موفق به حضور در اردو نشوند، لذا مسئول گروه می‌تواند با اتخاذ تدابیری از عقب افتادن این اعضا از فضای گروه جلوگیری نماید.

ارزیابی اردو:

لازم است مسئولین اردو پس از اجرای آن جلساتی را به ارزیابی اردو از جنبه‌های مختلف اجرایی، تبلیغاتی، تربیتی و... اختصاص دهند تا با تکیه بر تجارب مکتسب در این اردو بتوانند در آینده اردوهایی با کیفیت بالاتر برگزار نمایند.

ارائه گزارش اردو به مسئولین و خانواده‌ها:

لازم است پس از برگزاری اردو گزارشی از روند برگزاری اردو و دستاوردهای آن در اختیار خانواده اعضا و مسئولین مربوطه (پایگاه مقاومت، حوزه مقاومت و...) قرار گیرد.

فصل سوم: مشاوره تربیتی

بخش اول: اهمیت مشاوره

به منظور اداره، کنترل و هدایت گروه در مسیر از پیش تعیین شده لازم است سر گروه دارای قدرت مدیریت بوده و مهارت‌های لازمه مشاوره در تاریخ بشر پیشینه‌ای کهن و قدیمی داشته و همواره یار و مددکار انسان در طول حیات او بوده است. از این رو در همه اعصار، انسان خود را در ابعاد گوناگون نیازمند مشاوره دانسته است و امروزه نیز بیش از هر زمان دیگر، مردم با موضوع مشاوره در قلمروهای مختلف نظری و کاربردی و در عرصه‌های گوناگون زندگی مادی و معنوی با گرایشهای متنوع و متعدد در حوزه‌های رفتاری، شناختی، روانی، تربیتی، تحصیلی، خانواده، ازدواج، شغل و امثال آن سرو کار دارند.

تردیدی نیست که آدمی نیاز به مشاوره دارد. عقل و نقل هر دو به نحوی شهادت می‌دهند که انسان جهت برخورداری از زندگی سالم و سعادت‌مندانه نیازمند مشورت با دیگران است و در واقع مشاوره بنا بر سخن نورانی حضرت علی^(ع) مشارکت‌جویی در عقول دیگران و سهیم شدن در تجارب صاحبان عقل و معرفت می‌باشد «وَمَنْ شَاوَرَ الرَّجَالَ شَارَكَهَا فِي عُقُولِهَا» این نیاز تنها به مشکلات روزانه و مسائل زندگی معمولی محدود نمی‌شود بلکه انسان برای شناخت استعداد‌های درونی و غنی‌سازی توانمندی‌های مادی و معنوی خویش نیازمند مشاوره است.

رشد تمدن صنعتی، زندگی انسان را دستخوش تغییرات سریع و همه جانبه گردانیده است به گونه ای که ماهیت شگفت آور تحولات و تغییرات پیوسته به میزان پیچیدگی و مخاطرات زندگی انسان افزوده است. همچنین کثرت مسائل و مشکلات و ناسازگاری‌های عاطفی و روانی، در مدرسه، محل کار، جامعه، خانواده، و نیز مسائل مربوط به اخلاق، تربیت، معرفت، انتخاب رشته تحصیلی، انتخاب شغل و کار، انتخاب همسر و ازدواج و کشف استعداد‌های خدادادی و وجود تضاد و تعارض‌های درونی مشکلات مربوط به مسائل ارتباطی، مسائل روحی و تعالی معنوی و دهها موضوع دیگر همگی نشانه‌های ضرورت وجود مشاوره است. بدیهی است مواجه شدن با هر مشکلی دلیل بر ضعف و ناهنجاری فرد نیست، بلکه اشخاص سالم و قوی در برخی شرایط و موقعیت‌ها به منظور شکوفایی و بالندگی کامل‌تر برای مشاوره مراجعه می‌کنند.

مشاوره به عنوان رابطه یاورانه، اثر بخش‌ترین نقش را در شناخت راه رشد و بالندگی ایفا می‌کند از این رو اسلام بر آن تأکید بسیار کرده است. یکی از روشهای بسیار سودمند، مشاوره با افراد مورد اعتماد و دارای صلاحیت می‌باشد. یکی از رسالت‌های اصلی در طرح صالحین و گروه‌های تربیتی کشف استعدادها و شکوفا نمودن این استعداد‌های خدادادی و مشارکت و

یاری نمودن دیگران در رشد و تکامل است و این محقق نمی‌شود مگر با مشاوره تخصصی، تربیتی به افراد و گروه‌های تربیتی.

اهمیت مشاوره در قرآن:

در قرآن، سوره‌ای به نام «شورا» است که در آیات ۳۶ تا ۳۸ آن، «مشاوره» به عنوان یکی از صفات ویژه مؤمنان، در ردیف توکل، اجتناب از گناه، تقوا، اجابت پروردگار، اقامه نماز، انفاق و... مطرح گردیده و می‌فرماید:

«... وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ وَالَّذِينَ يَحْتَبِرُونَ كِبَاءً الْأَثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ؛ ... و آنچه نزد خداوند است برای کسانی که ایمان آورده و بر پروردگارشان توکل می‌کنند، بهتر و پایدارتر است؛ همان کسانی که از گناهان بزرگ و اعمال زشت، اجتناب می‌ورزند و هنگامی که خشمگین شوند، عفو می‌کنند. و کسانی که دعوت پروردگارشان را اجابت کرده و نماز را برپا می‌دارند و کارهایشان به صورت مشورت در میان آنان است و از آنچه به آنان روزی داده ایم، انفاق می‌کنند»

همچنین در سوره آل عمران، آیه ۱۵۹ خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کنار امر به عفو مردم و استغفار برای آنان و به مشورت در امور با آنان چنین دستور داده است:

«فِيمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لَنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ...؛ به (برکت) رحمت الهی در برابر آنان (مردم) خرم (و مهربان) شدی و اگر خشن و سنگدل بودی، از اطراف تو، پراکنده می‌شدند. پس آنان را ببخش و برایشان آموزش طلب کن و در کارها با آنان مشورت کن، اما هنگامی که تصمیم گرفتی (قاطع باش و) بر خدا توکل کن...»

همچنین در آیه دیگری می‌فرماید: «يَأْتِيهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُون»؛ سپس گفت: ای اشراف (وای بزرگان) نظر خود را در این امر عدم به من باز گو کنید که من هیچ کار مهمی را بدون حضور (و مشورت) شما انجام نداده ام.»

اهمیت مشاوره در احادیث:

امر مشاوره از لحاظ اهمیت در ردیف تهذیب خود و جامعه، یعنی امر به معروف و نهی از منکر، در قرآن و احادیث قرار گرفته و پیشوایان مذهبی در این باب اشارات زیادی کرده‌اند که در ذیل به برخی از آنها اشاره می‌گردد.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه اطهار (علیهم السلام) علاوه بر اینکه خود، مشاور مردم بودند و پیوسته به راهنمایی مردم می‌پرداختند، با دیگران نیز مشورت می‌کردند؛ مانند آنکه در بدر، پیامبر (صلی الله علیه و آله)

این مسأله را - که مسلمانان بجنگند یا نه - به شور گذاشت و بعد از آنکه رأی اکثریت مبنی بر جنگیدن اعلام شد، تصمیم بر جنگ گرفت، همچنین در مورد محل استقرار لشکر، نظر «حباب بن منذر»^۱ پذیرفته شد که می‌گفت: گرچه این محل به دشمن نزدیک است ولی در کنار آب است. و یا در «جنگ خندق»، به منظور محافظت از شهر، نظر «سلمان» مبنی بر حفر گودال در اطراف مدینه را پذیرفت و پیامبر (صلی الله علیه و آله) دستور فرمود تا اطراف مدینه را حفر کنند. و نظایر اینها بسیار است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و ائمه اطهار (علیهم السلام) پیوسته در کارها، با صاحبشان به مشاوره می‌پرداختند.

امیرالمؤمنین (علیه السلام) نیز چنین بود. مشاوره او با دوازده نفر مانند سلمان، ابوذر و... در مورد سکوت ۲۵ ساله اش و یا قیام و جنگ و مشورت با اصحاب بدر و یاران خود در انتخاب استانداران و فرمانداران و نظایر اینها، همه شاهد بر این حقیقت است. در حدیثی نقل شده است که امام رضا (علیه السلام) در مورد کاری، با یکی از اصحابش، مشورت کرد و او از اینکه طرف مشاوره امام (علیه السلام) قرار گرفته، شگفت زده شد. حضرت برای اینکه بیان نماید این روش همیشگی ماست و جای شگفتی نیست، فرمود:

«... ان رسول الله (صلی الله علیه و آله) كَانَ يَسْتَشِيرُ أَصْحَابَهُ ثُمَّ يَعَزِّمُ عَلَيَّ مَا يُرِيدُ؛^۲ رسول خدا - درود خدا بر او و دودمانش باد - پیوسته از اصحابش، در کارها، مشورت خواهی می‌کرد، سپس بر انجام خواسته اش تصمیم می‌گرفت.»

و نیز آن حضرت از پدر بزرگوارش حضرت موسی بن جعفر (علیه السلام) یاد می‌کند و می‌فرماید: با اینکه عقلهای دیگران قابل مقایسه با عقل پدرم نبود، بسیار رخ می‌داد که با خدمتکار خانه به مشورت می‌پرداخت و در پاسخ این سؤال که آیا با چنین فردی مشورت می‌کنید، می‌فرمود:

«... إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رُبَّمَا فَتَحَ عَلَيَّ لِسَانَهُ...؛^۳ چه بسا خدا بر زبان او دری را بگشاید.»

شایان توجه است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ائمه طاهرين (علیهم السلام) خود نیاز به مشورت با دیگران نداشته اند و مشورت آنان با دیگران به منظور اهداف مشخصی بوده است.

مرحوم مفید (رحمه الله)، در توضیح آیه «... وَشَاوَرَهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ...»^۴ به علت امر به مشورت پیامبر با مردم می‌پردازد و می‌فرماید: این امر، جنبه تربیتی دارد و منظور

۱ حَبَابِ بْنِ مُنْذِرٍ از صحابی پیامبر اسلام و جزو گروه انصار بوده است. وی در تمام غزوات در کنار پیامبر اسلام بوده و به دلیل مشورت دادن به پیامبر در غزه بدر و دیگر غزوات به ذوالرأی مشهور است. از او به شجاعت و نفوذ کلام، حتی قبل از اسلام نام برده‌اند. حباب در ماجرای سقیفه حضور داشت و با رای شورای سقیفه مبنی بر انتخاب ابوبکر به خلافت، مخالفت نمود؛ وی در این ماجرا به شدت با عمر بن الخطاب مخالفت کرده و این امر موجب درگیری و نزاع در سقیفه شد.

۲ جامع الاحادیث- المحاسن، ج ۲، ص ۶۰۱

۳ تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، جلد ۱۲، صفحه ۴۴

۴ سوره مبارکه آل عمران آیه ۱۵۹

این است که مردم یاد بگیرند که:

اولاً: با الفت و دوستی، با هم به مشورت بپردازند.

ثانیاً: یاد بگیرند که هنگام تصمیمات اخذ شده، مؤدب به ادب الهی بشوند و تسلیم باشند و برخلاف تصمیم گرفته شده هیچ اقدامی ننمایند.

نکته قابل توجه اینکه خدای سبحان به پیامبرش خبر داده بود که: «... وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النَّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ...!» منافقانی در مدینه هستند که تو آنان را نمی شناسی ولی ما آنان را می شناسیم» با اینکه آنان برخلاف دستور پیامبر عمل می کردند. خدا امر به مشورت کرد تا باطن آنان در گفتگوها روشن شود و به این منظور هم پیامبر با همه آنان نیز مشورت می کرد. در حقیقت خدا مشورت با آنان را راهی برای شناسایی آنان قرار داد.

مرحوم مفید (رحمه الله)، سپس به مشورت با منافقان در جنگ بدر اشاره می کند که خدا هم نیت پلید آنان را از خیانت در مشورت در سوره انفال، آیه ۶۷ و ۶۸ بیان داشته است.

مشورت پیامبر و اهل بیت علیهم السلام با دیگران به منظور احترام و شخصیت دادن به مردم و رشد فکری آنان بوده است؛ تا به مشاوره عادت کنند و بدانند که مشاوره با دیگران عیب نیست و به شخصیت کسی لطمه وارد نمی آورد؛ و نیز به منظور شرکت دادن مردم در کارها و جلوگیری از انتقاد نسبت به فرد خاص، در صورت شکست در کار و استفاده از تائبید مردم برای اجرای درست و کامل چیزی که بر آن تصمیم گیری شده است. و همچنین برای شناساندن افراد صلاحیتدار برای مشاوره و برحذر داشتن مردم از اینکه به هرکسی مراجعه نکنند؛ مانند دستور امام حسن (علیه السلام) به «عبیدالله بن عباس» مبنی بر اینکه با «قیس بن سعد و سعید بن قیس»، در کارها مشورت کند

و یا مشورت امام صادق (علیه السلام) با «زید بن علی بن الحسین (علیه السلام) که برای شناساندن و معرفی این گونه افراد، با آنان مشورت می شده و یا امر به مشورت با ایشان شده است. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می فرماید:

«المشاورة حصن من الندامة وآمن من الملامه؛^۱ مشورت پیشمانی نمی آورد و ایمن است از سرزنش و ملامت.»

حضرت علی ابن ابیطالب (ع) در کتاب پر ارزش نهج البلاغه، در کلمات قصار، اشارات زیادی به این مهم کرده که به چند نمونه از آن اشاره می گردد:

« فَإِنَّ الْمَشُورَةَ مُبَارَكَةٌ؛^۲ همانا در مشورت برکت است.» و یا «الْمُسْتَشِيرُ مُتَخَصَّنٌ مِنَ السَّقَطِ؛^۳

۱ سوره مبارکه توبه آیه ۱۰۱

۲ نهج الفصاحه ۲۹۰۵

۳ تفصیل وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، جلد ۱۲، صفحه ۴۵

۴ میزان الحکمة: ج ۶ ص ۸۷ ح ۱۰۰۱۰

مشورت کننده از خطا و لغزش ایمن است.»

از آنچه گذشت می‌توان نتیجه گرفت که مشاوره و راهنمایی (هدایت و ارشاد) یک امر اسلامی است که به انسان رشد می‌دهد و او را در کارها موفق‌تر و خرسندتر می‌سازد و همان طوری که حضرت علی^(ع) می‌فرماید: «مَنْ اسْتَبَدَّ بِرَأْيِهِ هَلَكَ! استبداد رأی به تحقیق هلاکت بار است» که مفهوم مقابل مشاوره می‌باشد. زیرا که خودپسندی و خودمحوری طبق فرمایش آن حضرت هلاکت بار است. همان طوری که تکبر، مستهجن و تواضع و فروتنی مستحسن است. همان طور هم مشورت موجب نجات و استبداد به رأی موجب هلاکت است.^۲

بخش دوم: مفهوم شناسی مشاوره

مشاوره در لغت لغوی

- مشورت و شورا در لغت از (شارالعسل) گرفته شده به معنای بیرون آوردن عسل از کندو و بدست آوردن عسل ناب

- مشاوره و مشتقات آن از قبیل تشاور، مشورت و غیره به معنای استخراج و استنباط و رأی صحیح است بدین معنا که وقتی انسان خودش درباره کار و یا مسأله ای اطلاع درست و نظر صحیحی ندارد به دیگری مراجعه کند و از او نظر درست و محکم را بخواهد.^۳

- کلمه مشورت و مشاوره که در تداول فارسی زبانان به کسر (واو) و (را) تلفظ می‌شود ولی تلفظ صحیح آن، مشاوره به فتح (واو) و (را) است. واژه ای عربی از ریشه (شار) (یشیر) به معنای (بیرون آورد، آراستن و رأی زدن است).^۴

- مشاوره همچنین در مفهوم جدید و حرفه ای آن به معنای پند و نصیحت، راهنمایی و پیشنهاد است.^۵

- در «مجمع البحرین» که بیان کننده کاربردهای الفاظ در قرآن و متون حدیثی است، در مورد لفظ «مشاوره» و کاربرد فعلی آن، آمده است: «المشاوره مشتقة من شُرْتُ العسل، ای استخراج من موضعه... وشاورته فی الامر واستشرته بمعنی راجعته لا ری راءیه فیه... واءشار علیّ بكذا: ای اعرانی ما عنده فیه من المصلحة» یعنی لفظ «مشاوره» از کاربرد «شرت العسل» به معنای استخراج عسل از کندوی زنبور است. و «شاورته...» یعنی به او مراجعه کردم تا نظر او را به دست آوردم. و جمله «أشار علیّ بكذا» به این معناست که مشاور آنچه را که مصلحت

۱ حکمت ۱۶۱ نهج البلاغه

۲ زمینه راهنمایی و مشاوره در تعلیم و تربیت: محمود نیکزاد- علی اکبر مهرآرا

۳ راغب اصفهانی - المفردات الفاظ القرآن

۴ لغت نامه دهخدا

۵ فرهنگ نشر نو - محمدرضا جعفری

تشخیص دهد، برای راهنمایی من بازگو کرده است. بنابراین مشاوره در معنای عام خویش در اینجا دامنه وسیعی داشته و همه نوع مشورت و هر گونه راهنمایی را شامل می‌شود.

مشاوره در اصطلاح

مشاوره در اصطلاح به معنای بدست آوردن راه درست و متقن از طریق نظر خواهی از عقلا و خردمندان است.

وجه تسمیه مشورت و مشاوره این است که به بهترین اندیشه و محکم‌ترین رأی از طریق نظر خواهی و گفتگو با دیگران - همچون عسل ناب استخراج شده از کندو - دست پیدا کرده و هدایت، صلاح، خیرها و خوبی‌ها در پرتو آن تحصیل و موجب پیروزی می‌گردد.

بنابراین مشاوره در معنای خاص، به دنبال ساده سازی تکامل شخصیت انسان بوده و در ایفای نقش‌های مختلفی که انسان در عرصه زندگی با آن مواجه است و به نحوی در ارتباط با آنها دچار مشکل می‌شود را آسان می‌سازد.

مشاوره را می‌توان نوعی رابطه دانست که در آن، یک فرد، یعنی مشاور سعی می‌کند به مربی کمک کند تا مشکلات مربوط به سازگاری خویش را تشخیص داده و حل نماید. از نگاهی دیگر، شاید بتوان گفت مشاور فرد را قادر می‌سازد تا درکی واقع بینانه از شخصیت خویش پیدا کند و توانایی‌ها و ضعف‌ها را شناخته و سرانجام با توجه به اهدافش، زندگی خویش را اداره نماید. مشاوره به انسان کمک می‌کند که خود و محیط پیرامون خویش را بهتر بشناسد و با درکی واقع بینانه و منطقی، قدم به عرصه حل مشکلات خویش بگذارد.

رابطه مشاور و مربی، در قالب رابطه‌ای یاری‌رسان (کمکی) تعریف می‌شود که مشاور آگاه و با صلاحیت، صرفاً زمینه را برای رشد مربی، در زمینه‌های مختلف شناختی و غیره فراهم می‌کند. مشاور در رویکرد تخصصی، بنا ندارد که مربی خویش را مورد بمباران اطلاعاتی قرار دهد و او را موعظه و نصیحت کند. مشاور حق اجبار، اخطار و تهدید ندارد بلکه زمینه را برای تصمیم‌گیری مربیان خود مهیا می‌نماید.

نکته‌ای که یاد آوری آن بسیار ضرورت دارد، این است که مشاور با انسان‌های سالم سرو کار دارد، انسان‌هایی که در زمینه‌های مختلف فردی، اجتماعی، شغلی و غیره دچار مشکلات شده و نیاز به حمایت و راهنمایی دارند.

بخش سوم: اهداف مشاوره

۱- ارتقاء کارایی شخصی متربی (کمیت و کیفیت)

یکی از اهداف مشاوره ارتقاء سطح کمی و کیفی کارایی و کار آمد نمودن شخصی متربیان است به این صورت که متربی در فعالیتهای گروهی در پایگاه مقاومت بسیج، مسجد و در فعالیتهای فرهنگی و تبلیغی در محل تحصیل، اشتغال حضوری فعالانه داشته باشد. بنابر این لازم است مشاور در مشاوره زمینه را برای چنین اتفاقی مهیا نموده و برحسب انجام آن نیز نظارت نماید. به عنوان مثال در فعالیتهای گروهی که از سوی پایگاه و مسجد به گروه سپرده می شود، سرگروه موظف است بر حسن انجام فعالیتها نظارت نموده و نقاط قوت و ضعف فعالیتها را در مشاوره با روشهای مختلف گوشزد نماید تا سطح کمی و کیفی فعالیتها بالا رفته و متربی در این فعالیتها رشد نماید.

۲- کمک به حل مشکلات متربیان:

چه بسا متربیان به تنهایی قادر به حل مشکلات خود نباشند لذا مشاوره به متربیان کمک می کند تا به طوری جدی و منطقی راه حل های صحیح را پیدا کرده و مشکلات خود را حل نمایند. به عنوان مثال گاهی اوقات برای متربی مشکل خانوادگی ویا درسی و... پیش می آید که به تنهایی قادر به حل آنها نیست و بامشورت به راحلهای صحیح دست پیدا می کند

۳- دست یافتن به معنای زندگی (امیدواری به آینده)

یکی از اهداف مشاوره این است که مشاور، متربی را نسبت به آینده امیدوار کند و روحیه آینده نگری را در آنان تقویت نماید؛ لذا مشاوران در برخورد با متربیان، تلاش می کنند که میدان دید آنها را نسبت به استعدادهای درونی و بالقوه خودو محیط اطرافشان توسعه دهند تا از نقاط مثبت شخصیت خویش آگاهی یابند.

۴- آسان کردن تغییرات رفتاری:

تقریباً اکثر نظریه پردازان هدف مشاوره را، ایجاد تغییر در رفتار مراجعه کنندگان (متربیان) می دانند تا او قادر شود در درون محدودیتهای اجتماع خود، زندگی بالنده تر و مقبولی را پیش گرفته و به سعادت و کمال ابدی برسد.

۵- کمک به بالا بردن اثر بخشی:

یکی دیگر از اهداف مشاوره این است که مشاور با مشورت صحیح دادن به متربیان خود و بر اساس یک سیر منطقی و صحیح می تواند قدرت اثر بخشی متربیان خود را در محل تحصیل، کار و جامعه بالا ببرد، که ثمره آن تأثیر گذاری مثبت بسیجیان در سطح جامعه و در مسائل کلان آن می باشد.

۶- توانایی سازگاری متریان:

می‌توان گفت که تقریباً همه افراد در مراحل رشد دچار مشکلاتی می‌شوند و تنها عده کمی به انجام همه تکالیف نایل می‌گردند بنابراین کمک کردن به فرد، برای سازگاری با موقعیت‌ها و درخواست‌های جدید، انجام عمل صحیح بر اساس اقتضائات زمانی و مکانی یکی از اهداف مهم مشاوره است.

برگزاری کلاس مهارت‌های مشاوره خانواده‌های اعضای حلقه‌ی تربیتی شهید عبدالمجید شهردار - ۱۳۹۲

۶- بهبود فرآیند تصمیم‌گیری در متریان:

از نظر برخی، هدف مشاوره این است که فرد را برای اتخاذ تصمیم‌های حساس و مهم توانا سازد. آنها می‌گویند: کار مشاور این نیست که به جای متربی تصمیم بگیرد، بلکه تصمیم‌گیرنده خود متربی بوده و اوست که باید بداند چرا و چگونه چنین تصمیمی اتخاذ می‌کند. در این شیوه متربی فرا می‌گیرد میزان ارزش موقعیت‌ها را کشف کند و آن را با هوشیاری کامل در فرآیند تصمیم‌گیری بکار گیرد.

همچنین مشاور نه تنها افراد را در رسیدن به درک توانایی‌ها، علائق و فرصت‌ها متربی را یاری می‌کند، بلکه به او درباره انتخاب عکس‌العمل و تصمیم‌گیری مناسب و تاثیرگذار آگاهی می‌دهد.

۷- تربیت عقلانی:

لازم است مشاور کلید واژه «تربیت عقلانی» را در برابر خود قرار داده و اهتمام اصلی خود را برای تحقق این موضوع در فرآیند مشاوره قرار دهد، برای این کلید واژه تعاریفی ذکر گردیده

است که از جمله‌ی آنها این تعریف است: « تربیت عقلانی عبارت از مجموعه ای اعمال و یا تأثیرات عمدی و هدفدار یک انسان (مشاور) بر انسان دیگر (متربی) به منظور توسعه و رشد نیروی عقلانی می‌باشد.»^۱

تاکید بر عقلانیت و خردورزی همواره در رأس آموزه‌های دین مبین اسلام بوده است به نحوی که مقام معظم رهبری یکی از اهداف تربیتی بعثت رسول مکرّم اسلام را تربیت عقلانی برشمرده می‌فرماید: «در درجه‌ی اول، تربیت عقلانی است. یعنی نیروی خرد انسانی را استخراج کردن، آن را بر تفکرات و اعمال انسان حاکم قرار دادن، مشعل خرد انسانی را به دست انسان سپردن، تا راه را با این مشعل تشخیص بدهد و قادر بر طی کردن آن راه باشد؛ این اولین مسئله است؛ و مهمترین مسئله هم همین است. علاوه بر اینکه در درجه‌ی اول در بعثت پیغمبر، مسئله‌ی عقل مطرح شده است، مسئله‌ی دانائی مطرح شده است، در سرتاسر قرآن و تعالیم غیر قرآنی پیغمبر هم، هرچه شما نگاه میکنید، می‌بینید تکیه‌ی بر عقل و خرد و تأمل و تدبیر و تفکر و این گونه تعبیرات است؛ حتی در روز قیامت از زبان مجرمان، قرآن می‌فرماید: «لو کُنّا نسمع او نعقل ما کُنّا فی اصحاب السّعیر»؛ علت اینکه ما دچار آتش دوزخ شدیم، این است که به عقل خود، به خرد خود مراجعه نکردیم، گوش نکردیم، دل ندادیم؛ لذا امروز که روز قیامت است، به این سرنوشت ابدی تلخ مبتلا شدیم.»^۲

با عنایت به مباحث طرح شده لازم است مشاور عقل متربیان خود را در مشاوره رشد دهد به این صورت که در مشاوره جوانب مورد مشاوره به صورت کامل برای متربی تشریح شود ولی در نهایت تصمیم‌گیری بر عهده‌ی خود متربی می‌باشد، لذا بهترین مشاور فردی است که متربیان را به خود وابسته نسازد و آنها را آزاد بگذارد و از رشد اخلاقی و معنوی آنها جلوگیری نکند و این آزادی همان تربیت عقلانی است.

بخش چهارم: فوائد و ثمرات مشاوره

۱- بهره‌گیری از افکار:

امام علی^(ع) در این خصوص می‌فرماید: «مَنْ شَاوَرَ الرَّجَالَ شَارَكَهَا فِي عُقُولِهَا؛^۳ هر کس با دیگران مشورت کند، در خرد و عقل آنان شریک می‌شود.» و یا در روایتی دیگر امام علی^(ع) می‌فرماید: «أَفْضَلُ النَّاسِ رَأْيًا مَنْ لَا يَسْتَعْنِي عَنْ رَأْيِ مُشِيرٍ؛^۴ رای و نظر کسی برتر است که خود را از رای مشاور بی‌نیاز نداند.»

۱ داودی محمد، نقش معلم در تربیت دینی، نشر موسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۴

۲ بیانات مقام معظم رهبری در سالروز عید مبعث - ۸۸/۴/۲۹

۳ حکمت ۱۶۱ نهج البلاغه

۴ غررالحکم و دررالکلم، ج ۲، ۳۱۵۲

۲- دوری از خطا:

کسی که پس از مشورت تصمیم می‌گیرد، یا تصمیم‌های او کاملاً درست و نتیجه بخش است، یا احتمال خطایش کمتر است، چون با رایزنی و تبادل نظر با دیگران که اهل فکر و تجربه‌اند، لغزشگاه‌ها و نقاط خطا شناخته و از آن پرهیز می‌شود. از این رو باید از آرای دیگران و نظر مشورتی آنان استقبال کرد و آن را یک شمرد.

امام کاظم^(ع): «مَنْ اسْتَشَارَ لَمْ يَعْذَمْ عِنْدَ الصَّوَابِ مَادِحاً، وَ عِنْدَ الْخَطِإِ عَاذِرًا؛ کسی که مشورت کند آن کارش را درست انجام دهد، مردم او را بستانند و اگر به خطا رود معذورش دارند.»
«مَنْ اسْتَقْبَلَ وُجُوهاً لَأَرْأَى عَرَفَ مَوَاقِعًا لَخَطِإٍ؛ کسی که از آرای گوناگون استقبال کند و با آن‌ها روبه‌رو شود، موارد خطا را شناسد.»

چیزی که به آن (تضارب آراء) یا برخورد اندیشه‌ها گفته می‌شود. همان مشاوره در امور و مسائل است. پس اگر مشورت را «حاصل‌ضرب اندیشه‌ها» بدانیم، به خطا نرفته‌ایم.

۳- پشتیبانی محکم:

مشورت کردن و استفاده از نظرات دیگران در مسائل و موارد مختلف پشتیبان محکمی است برای تصمیم‌گیری صحیح و درست همچنین در روایات مختلف از مشورت به عنوان پشتیبان و یابوری بی‌نظیر یاد شده است. امام علی^(ع) می‌فرماید: «لَا مُظَاهَرَةَ أَوْثَقُ مِنْ مُشَاوَرَةٍ؛ هیچ پشتیبانی، محکم‌تر و اطمینان‌آورتر از مشورت نیست.» در روایتی دیگر نیز حضرت مشاوره را پشتوانه می‌داند و می‌فرماید: «لَا ظَهِيرَ كَالْمُشَاوَرَةِ؛ هیچ پشتیبان و یابوری همچون مشاوره نیست.» بخصوص در اموری که پیچیده‌تر است و لایه‌های درونی و گونه‌های متفاوت دارد و سلیقه‌ها و راه‌ها و راه‌حل‌ها در آن متفاوت است، برخورد اندیشه‌ها به صورت مشورت، لازم‌تر است و به فکر یک نفر نباید بسنده کرد. هر چه بیشتر از آراء گوناگون شنیده و مطرح شود، تصمیم پخته‌تر و سنجیده‌تر خواهد بود.

۴- هدایت‌پذیری:

یکی از ثمرات و فواید مشورت راهنمایی و هدایت است. بصورتی که انسان می‌تواند با مشورت راه درست و صحیح را انتخاب نماید. امیرالمؤمنین^(ع) می‌فرماید: «الْإِسْتِشَارَةُ عَيْنُ الْهَدَايَةِ؛ مشورت خواهی، عین هدایت و راه‌یابی است.» امام حسن^(ع) می‌فرماید: «مَا تَشَاوَرَ قَوْمٌ إِلَّا هُدُوا إِلَى رُشْدِهِمْ؛ هیچ قومی با یکدیگر مشورت نکردند مگر آنکه به راه پیشرفت خود رهنمون شدند.»

۱ میزان الحکمه ح ۹۸۴۷

۲ نهج البلاغه حکمت ۱۷۳

۳ نهج البلاغه، ح ۱۱۳

۴ نهج البلاغه حکمت ۵۴

۵ تحف العقول ص ۲۳۳

۶ تحف العقول ص ۲۳۳

۵- دوری از هلاکت:

برخی خود و نظر خود را قبول دارند، و نیاز نمی‌بینند که در کارها با دیگران مشورت کنند. این حالت که «استبداد به رای» نام دارد، عواقب خطرناکی در پی خواهد داشت. خطر هلاکت و نابودی یکی از آنهاست. امیر مؤمنان، ضمن (هدایت) دانستن مشورت، خطر خود رایی را چنین بیان می‌کنند: «وَقَدْ خَاطَرَ مَنْ اسْتَعْنَى بِرَأْيِهِ؛ کسی که خود را از مشورت با دیگران بی‌نیاز بیند، خود را به خطر افکنده است.» و یا «مَنْ اسْتَبَدَّ بِرَأْيِهِ هَلَكَ؛ هر کس استبداد به رأی و خودرایی داشته باشد، هلاک شود.» دلیل این پیشامدها هم روشن است، چون به تنهایی نمی‌تواند همه ابعاد و جوانب مسأله را ارزیابی کند. از جایی ضربه می‌خورد که فکرش را نمی‌کرده است. بنابراین استبداد رأی و تحمیل عقیده انسان را به هلاکت می‌رساند، ولی مشورت با مردم، شریک بودن در عقول و بهره گرفتن از افکار آنهاست.

۶- دوری از تکبر و خودپسندی:

اعجاب و خودپسندی، نوعی غرور است و سبب پرهیز از مشورت می‌شود و در نتیجه، محرومیت از آگاهی بیشتر. امام علی^(ع) در اشاره به این آفت می‌فرماید: «لِإِعْجَابِي مَنَعَ مِنَ الْإِزْدِيَادِ؛^۱ خود پسندی مانع افزایش می‌شود.»

۷- جلوگیری از زایل شدن عقل و اندیشه:

انسانی که خداوند متعال نعمت خرد و اندیشه به او داده است لازم است که زکات آن پرداخت گردد و زکات علم نظر علم است و همچنین به استناد آیات و روایات شکر نعمت به پرداخت زکات آن است و اگر پرداخت نشود خداوند آن نعمت را می‌گیرد. یا در روایت دیگری از امام صادق^(ع) نقل شده است که فرمودند: «مَنْ اسْتَشَارَهُ أَخُوهُ الْمُؤْمِنُ فَلَمْ يَمَحْضُهُ النَّصِيحَةَ سَلَبَهُ اللَّهُ عَزْوَجَلْ رَأْيَهُ؛ هر کس از برادرش مشورت بخواهد و او تمام اندیشه‌اش را به او نگوید! خداوند اندیشه‌اش را از او می‌گیرد.»

سایر فوائد و ثمرات

در سخنان امام علی^(ع) به آثار و فوایدی دیگر از مشورت اشاره شده است. می‌توان فهرست‌وار آنها را چنین برشمرد: پیشگیری از شکست و هلاکت، افزایش علم و عقل و تجربه، جلوگیری از ندامت و حسرت، تضمین موفقیت و کامیابی، پیشگیری از هدر رفتن فرصت‌ها و سرمایه‌ها، آرامش و اطمینان خاطر، راهیابی به تصمیم‌های درست، تمرین تواضع و پرهیز از غضب، تکبر و غرور، شخصیت دادن به افراد طرف مشورت، افزایش حمایت دیگران و ...

۱ نهج البلاغه حکمت ۲۱۱

۲ همان حکمت ۱۶۱

۳ همان حکمت ۱۶۷

۴ کافی ج ۲، ص ۳۶۳

بخش پنجم: اصول مشاوره

مشاوره به عنوان یک فعالیت تربیتی و هدایت بخش بر اصولی استوار است که مهمترین آنها به شرح ذیل است:

۱- احترام و کرامت انسانی متربی:

مشاور با صلاحیت، همواره بایستی در فرآیند مشاوره، متربی خود را مورد احترام و تکریم قرار دهد و وجود مشکلات و مسائل و بیان آنها از سوی متربی نباید باعث موضع‌گیری و یا احیاناً تحقیر شخصیت وی شود.

در منطق قرآن هر انسانی به حکم فطرت ملکوتی دارای کرامت می‌باشد. «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ» انسان دارای حرمت و احترام است و چه بسا در پرتو تقوا از کرامت و حرمت ایمانی برخوردار باشد. «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ»^۲

با عنایت به مطالب ذکر شده مشاور باید توجه داشته باشد این اصل یک اصل مهم اخلاقی، تربیتی است که مورد تأیید خداوند باری تعالی است و اگر رعایت نشود آسیب‌های مهمی از قبیل دفع شدن متربیان، عدم مراجعه جهت مشاوره در دفعات بعدی و عدم اعتماد را در پی دارد.

۲- هم‌اندیشی و یاری:

همچنان که بیش‌تر گفته شد انسان موجودی صاحب اراده و اختیار است و کمال و رشد انسانی او در بهره‌گیری از موهبت اختیار و اراده است. از این روی اساس مشاوره بر مبنای هم‌اندیشی و یاری رساندن و رابطه یاورانه و اختیاری بنا شده است.

۳- صلاحیت و شایستگی داشتن:

به عنوان یک اصل اخلاقی و حرفه‌ای مهم، از مشاور انتظار می‌رود که حدود صلاحیت و محدودیت‌های علمی و تجربی خود را بشناسد. یعنی اینکه مشاور بر اساس تعهدات دینی و اخلاقی باید در حد علم، آگاهی و تجربیات خود مشورت بدهد.

چه بسا لازم باشد مشاور قبل از مشاوره نسبت به کسب مهارت‌های علمی و عملی در زمینه‌هایی همچون مهارت ارتباطی، انسان‌شناسی، آشنایی با مبانی دینی و فرهنگی و اجتماعی، فنون مشاوره، مهارت‌های مشاوره و... اقدام نماید تا در مشاوره موفق باشد.

احراز این صلاحیت و شایستگی جهت مشاوره مطابق سلسله مراتب صالحین می‌باشد، به عنوان نمونه مربی باید حیطه‌های مشورت را برای سرگروه معین نماید تا از آسیب‌های احتمالی جلوگیری شود.

۱ سوره مبارکه اسراء آیه ۷۰

۲ سوره مبارکه حجرات آیه ۱۳

۴- صداقت:

یکی دیگر از اصول حاکم بر مشاوره اصل صداقت است. مشاور چنانچه در جریان مشاوره، مشکل مُتربی را تشخیص داد و راه حل آن را پیدا کرد، به هر دلیل مثلاً منافع شخصی‌اش نباید او را عملاً به راه دیگری سوق دهد.

در صورتی که مشاور از حل مسأله یا مشکل مراجعه کننده ناتوان باشد با کمال صداقت و صراحت باید او را به فرد صاحب نظر و مورد اطمینان دیگری ارجاع داد.

حضرت امام سجاد(ع) در این باره می‌فرماید: «از حقوق مشورت کننده این است که آنچنان با مهربانی در خیرخواهی‌اش بکوشی و راهنمایی‌اش کنی که اگر تو به جای او بودی همان را می‌کردی..... و اگر از این امر ناتوانی او را به مشاوره که مورد وثوق است و تو وی را برای خود می‌پسندی ارجاع دهی. اگر چنین کردی به خیرخواهی و کمک وی دریغ نداشتی.»^۱

۵- تفاوت‌های فردی:

پیامبر اکرم(ص) می‌فرماید: «الْأَناسُ مَعَادِنٌ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ»^۲ مردم مانند معدن طلا و نقره هستند. اگر چه آدمیان در گوهر وجود، هم‌ریشه‌اند اما توانمندی‌های درونی و شرایط بیرونی‌شان برابر و یکسان نیست.

انسان‌ها از نظر نیازها، انگیزه‌ها، توانایی‌ها و استعدادها متفاوتند. با توجه به اصل تفاوت‌های فردی، ضرورت دارد فعالیت مشاوره با توجه به نیازهای فردی و به مقتضای سطح ادراکی و

جلسه مشاوره انتخاب رشته برای نوجوانان، حلقه شهید مهدی زین الدین، پایگاه بسیج شهدای زینیه، شهر مقدس قم

۱ تحف العقول، رساله الحقوق، حق ۳۹

۲ من لا یحضره الفقیه، شیخ صدوق، ج ۴، ص ۳۸۰، ح ۵۸۲۱؛ الکافی، ثقة الاسلام کلینی، ج ۸، ص ۱۷۷؛ بحار الأنوار، علامه مجلسی، ج ۶۴، ص ۱۲۱

عاطفی افراد و در چارچوب علایق و نیازهای حقیقی و ملاحظه توانایی‌ها و محدودیت‌های افراد صورت بگیرد و مشاور دقت نماید که نمی‌شود برای همه نسخه‌ای واحد پیچیده شود چرا که افراد با تفاوت‌های خاصی که دارند، خود فرآیند مشاوره را تعیین می‌کنند.

۶- واقع بینی:

همواره در درون انسان بین نیروهای مثبت و متعالی و نیروهای منفی و حیوانی، تعارض و کشمکش وجود دارد. تعارض و چالشی که اگر به درستی شناسایی و مدیریت شود زمینه‌های رشد و تعالی و موجبات آسایش و آرامش انسان را فراهم می‌سازد. در فرآیند مشاوره باید با واقع بینی درباره ماهیت انسان عمل شود، یعنی نه انسان موجودی پست پنداشته شود و نه از او انتظار فرشتگی و عصمت داشته باشند، بلکه باید بر اساس اصل واقع‌بینی و ادراک صحیح درباره انسان او را با تمام استعدادها و محدودیت‌های وجودش پذیرفته و بر اساس ظرفیتها، توانمندیها و سیر تربیتی منطبق بر اصول و مبانی اسلامی در مسیر رشد مادی و شکوفایی معنوی او را یاری کرد.

۷- اصل تدریج

پیامبران الهی که مریبان جامعه بشری اند همه دستورات خود را یک باره ابلاغ نمی‌کردند بلکه از شیوه گام به گام بهره می‌جستند، قرآن کریم نیز که کتاب نور و هدایت است به تدریج در طول ۲۳ سال نازل شد و مسلمانان را گام به گام با احکام و معارف نورانی خود آشنا ساخت. بر این اساس در سیره تربیتی انبیای الهی و اهل بیت^(ع) مشاهده می‌شود که تربیت را امری تدریجی دانسته و تربیت آنها شکل دفعی نداشته است.

بر اساس این سیره تربیتی امروزه علمای اخلاق و علوم تربیتی اصلی را مد نظر قرار می‌دهند تحت عنوان اصل تدریج که این اصل در مشاوره نیز حائز اهمیت است.

مشاور آگاه در فرآیند مشاوره و اصلاح و تغییر رفتار همواره این نکته را باید مورد توجه قرار دهد که تغییر دفعتاً رخ نمی‌دهد و مراجعه کننده نیز نباید با انتظاری معجزه آسا به نزد مشاور بیاید لذا هم مشاور و هم مراجعه کننده باید نسبت به اصل تدریج و تدرج در امر تعلیم و تربیت دقت داشته باشند.

۸- رعایت محدودیت‌ها و مسائل اخلاقی:

در اینکه محدودیت‌ها اموری واقعی بوده و در هر شغل و حرفه‌ای به نحوی وجود دارند شکی وجود ندارد، حتی گاهی اوقات تصور می‌شود در مشاوره اصول اخلاقی و ارزش‌ها نادیده گرفته می‌شود و مراجعه کننده و مشاور ناگزیر در همه امور به هر شکل ممکن وارد شوند در حالیکه در امر مشاوره نیز نباید به بایسته‌ها و نبایسته‌ها توجه داشت برای نمونه باید روشن ساخت مشاور تا چه میزان می‌تواند با زندگی خصوصی و خانوادگی متربی آشنا شود، لذا لازم است

مشاوران سؤالاتی که اورانسبت به حریم خصوصی و خانوادگی متربی مطلع می‌سازد خوداری نماید تشخیص این موارد هم بر عهده‌ی سلسله مراتب صالحین است. به عنوان مثال مربی برای سرگروه حدود مشاوره را معین می‌کند.

۹- عدم وابستگی:

در جلسات مشاوره، معمولاً یک رابطه محبت آمیز و صمیمی بین مشاور و متربی ایجاد می‌شود لذا مشاور باید دقت کند و جلسه مشاوره به شکلی مدیریت کند که نه خود به متربی و نه او را به خود وابسته سازد. جریان مشاوره باید فرد را به الگوی حل مسأله رهنمون نماید نه اینکه او را وابسته سازد و به تعبیری باید به افراد چگونگی عمل کردن را آموزش دهیم نه آنکه خود عمل را نشان دهیم به عبارت دیگر ما نمی‌خواهیم به آنها یک وعده‌ی غذایی ماهی بدهیم بلکه قصد داریم چگونگی ماهی‌گیری را آموزش دهیم.

۱۰- رعایت اصول و مبانی اسلام در مشاوره:

یکی از اصول سازنده مشاوره انطباق آن با مبانی و موازین شرعی دین مبین اسلام می‌باشد، لذا رعایت این مهم در مباحث طرح شده در مشاورات فردی و گروهی و نیز ارایه راه کارها امری ضروری است.

بخش ششم: خصوصیات و صفات مشاور

در احادیث و روایات اهل بیت^(ع) برای مشاور خصوصیات و ویژگی‌های متفاوتی بیان شده است که در ذیل به مهمترین آنها اشاره می‌گردد:

۱. خردمندی:

اندیشه و تعقل، یکی از اصلی‌ترین تکیه‌گاه‌های اسلام در امور دنیوی و اخروی انسان‌ها می‌باشد. از منظر این آیین ابدی، انسان حق ندارد آنچه را که عقل نادرست می‌داند، باور کند و به آن عمل نماید. عقل از نگاه دینی، حجت باطنی و یکی از هدیه‌های بزرگ الهی به انسان‌ها است که در سایه آن راه صحیح و صواب را می‌شناسد. اگر چه عقل به تنهایی این توانایی را ندارد تا انسان‌ها را به سر منزل کمال و سعادت و بهروزی برساند، ولی در پرتو شرع و دستورات دینی، این توانایی را حاصل می‌کند.

در منطق قرآن کریم، عقل به عنوان یکی از اسباب سترگ نجات و هدایت انسان معرفی شده و خردمندان مورد مدح و ستایش این کتاب جاودانه قرار گرفته‌اند: «الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۗ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ۗ» آن کسی که به سخن گوش می‌دهند و از بهترین آن پیروی می‌کنند، ایشانند کسانی که خدا هدایتشان کرده و اینان

خردمندانند.» این آیه شریفه افراد هدایت یافته را کسانی می‌داند که صاحب خرد و اندیشه هستند و در سایه خرد و تعقل می‌توانند گزینه‌های درست را انتخاب کرده، جزو هدایت یافتگان باشند. لذا با توجه به اینکه خرد و عقل جایگاه ویژه‌ای در ترقی و پیشرفت معنوی و مادی انسان دارد، در دستورات اسلامی به افراد توصیه شده تا با اشخاص عاقل مشورت کنند و از فکر و نظر آنان بهره گیرند و از مشورت کردن با افراد جاهل بپرهیزند. امام صادق (ع) در این باره می‌فرماید: «إِنَّ الْمَشُورَةَ لَا تَكُونُ إِلَّا بِحُدُودِهَا فَمَنْعَ رَفْهَا بِحُدُودِهَا إِلَّا كَانَتْ مَضْرُتًا عَلَى الْمُسْتَشِيرِ أَكْثَرَ مِنْ مَنْفَعَتِهِ الْهَفَفَ أَوْلَاهَا أَنْ يَكُونَ الَّذِي يُشَاوِرُهُ عَاقِلًا؛^۱ مشورت شایسته نیست جز با رعایت حدود و شرایطش، چه در غیر این صورت زیان آن برای مشورت کننده بیش از منافع و سودش خواهد بود. این شرایط عبارتند از: خردمند و صاحب نظر بودن مشاور.»

رسول گرامی اسلام (ص) نیز فرمودند: «الْحَزْمُ أَنْ تَسْتَشِيرَ ذَا الرَّأْيِ وَ تُطِيعَ أَمْرَهُ؛^۲ دور اندیشی عبارت است از مشاوره با عاقل و اطاعت از او.» در ادامه روایت می‌فرماید: «إِذَا أَسَارَ عَلَيْكَ الْعَاقِلُ النَّاصِحُ فَأَقْبَلْ؛ وقتی فرد عاقل خیر خواه به تو مشاوره داد، قبول کن.»

۲. دانش و تخصص

آموزه‌های دینی و سیره عقلا و اندیشمندان، برای تخصص و خبرگی در شغل و حرفه مربوط و لزوم مراجعه به افراد صاحب نظر و خبره، جایگاه ویژه‌ای قائل بوده، آن را یکی از اصول مسلم عقلانی تلقی می‌کنند. اگر کسانی برای رفع مشکل و سؤال خود به افراد غیر متخصص رجوع کنند، مورد سرزنش و مذمت قرار می‌گیرند و این سرزنش به این خاطر است که فرد جاهل و کسی که در رشته مربوط تخصصی ندارد، نه تنها توانایی حل مشکل را ندارد، بلکه بر میزان آن می‌افزاید و مشکلات حادی به وجود می‌آورد.

قرآن کریم دستور می‌دهد انسان‌ها به افراد خبره و کاردان رجوع کنند: «فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛^۳ از اهل اطلاع و خبره سؤال کنید اگر نمی‌دانید.»

در تفسیر نمونه ذل آیه مذکور می‌فرماید: «ذکر به معنای آگاهی و اطلاع است و اهل ذکر مفهوم وسیعی دارد که همه آگاهان و اهل اطلاع را در زمینه‌های مختلف شامل می‌شود.»^۴

مشاور نیز به لحاظ اینکه مورد مراجعه مردم است و می‌بایست آنها را هدایت و راهنمایی کند، باید از علم و تخصص مربوط به آن مسئله برخوردار باشد، در غیر این صورت ضررش

۱ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۲، ص ۱۰۲

۲ بحار الأنوار : ۴۱/۱۰۵/۷۵ .

۳ سوره مبارکه نحل آیه ۴۳

۴ مکارم شیرازی، ۱۳۶۱، ج ۱۱، ص ۲۴۱

بیش از نفعش خواهد بود. مثال بارز آن در سیره پیامبر اکرم (ص) دیده می‌شود که حضرت در جنگ‌ها از اصحابی که صاحب نظر بوده اند می‌باشد من جمله جنگ خندق، وقتی برای دفاع از مدینه با لشکریان و یاران خود مشورت نمودند، بیشتر به نظر سلمان فارسی که تجارب جنگی و تخصص جنگی داشتند. اهمیت دادند و در نهایت نیز نظر او را پذیرفته، اطراف مدینه را خندق کردند و بدین وسیله از ورود دشمن به مدینه جلوگیری نمودند.

۳. رازداری

یکی از اصول اخلاقی و تربیتی اسلام رازداری و فاش نکردن اسرار خود و دیگران است. چه بسا ممکن است کرامت انسانی فرد در صورت فاش شدن اسرار و رازهای نهانی‌اش لطمه ببیند و دیگران از این پیشامد و جریان، سوء استفاده کنند. در دستورات اخلاقی و تربیتی دین اسلام توصیه شده که هرگز اسرار ویژه خود را، حتی به دوستان صمیمی خود نگویید، زیرا ممکن است آنان روزی دشمن شما بشوند.

حضرت امیرالمؤمنین (ع) در ضمن توصیه‌های اخلاقی و حکومتی که به مالک اشتر دارند، تأکید می‌کنند که تو به عنوان نماینده حکومت، بیش از هر کس سزاوار به حفظ اسرار مردم هستی. مردم به هنگام مشکلات و ناملایمات، با تو به افشای راز می‌پردازند و تو باید با حوصله کامل پای حرفشان بنشین و سنگ صبور و رازدار آنان باشید!

حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی در تفسیر نمونه در ذیل آیات ۴ تا ۶ سوره یوسف می‌گویند: «از درس‌هایی که این بخش از آیات سوره یوسف به ما می‌دهند، درس حفظ اسرار است که گاهی در مقابل برادران نیز باید عملی شود. در زندگی انسان اسراری وجود دارد که اگر فاش شود ممکن است آینده او یا جامعه‌اش را با خطر مواجه کند. خویشتن‌داری در حفظ اسرار و

راز خود و دیگران یکی از نشانه‌های وسعت روح و قدرت اراده است.^۱ حضرت امام علی بن موسی الرضا^(ع) می‌فرمایند: «مؤمن، مؤمن، مؤمن نخواهد بود، مگر اینکه سه خصلت داشته باشد، سنتی از پروردگار متعال و سنتی از پیامبر و سنتی از امام و پیشوا، اما سنت پروردگار کتمان اسرار است، اما سنت پیامبر مدارا با مردم است و اما سنت امام شکیبایی در برابر ناراحتی‌ها و مشکلات است.»^۲

مشاور به عنوان کسی که در مورد اعتماد مردم و محرم اسرار آنان است، می‌بایست رازداری را در حد اعلائی آن رعایت نماید، در غیر این صورت، هم مردم به او کمتر مراجعه و اعتماد خواهند کرد و هم اینکه افشای اسرار مراجعین چه بسا باعث درگیری‌ها، سوء ظن‌ها و اختلافات گردد. امام جعفر صادق^(ع) در رابطه با رازداری مشاور می‌فرماید: «مشورت دارای حدودی است..... چهارمین آن این است که اگر آگاه کنی مشاور را بر اسرار خودت، آگاهی او بر اسرار، مانند آگاهی خودت بر اسرار باشد.»^۳

البته گاهی نیاز است مشاور برای راهنمایی گرفتن از دیگران (مثلاً سرگروه از مربی) اطلاعات کافی از مسائل و مشکلات فرد را در اختیار طرف مشورت خود قرار دهد تا نتایج مطلوب را اخذ کرده و به مربی ارائه دهد و این دیگر به معنی فاش کردن اسرار نیست بلکه برای دریافت راه حل‌های دقیق و تخصصی است. توجه به این نکته لازم است که اگر نیازی به بیان اسم شخص نباشد و مشاوره بدون ذکر اسم فرد قابل پی‌گیری باشد نیازی به بیان نام فرد نیست.

۴. دینداری و تقوا

یکی از صفات پسندیده و ارزش‌های جاودانه و سعادت بخش، تقوا و دینداری است. دینداری و رعایت حدود احکام الهی و تقید به دستورات شرع مقدس اسلام و پرهیز از گناهان (کوچک و بزرگ) از مسائلی است که نظیر و همتایی نمی‌توان برای آن یافت؛ چه اینکه این خصیصه باعث کمال دنیوی و اخروی انسان گردیده و کسی که آراسته به این گوهر گرانبها باشد، از بندگان مطیع پروردگار شمرده می‌شود. این التزام و پایبندی به دستورات خالق متعال باعث رشد مادی و معنوی انسان می‌گردد و او را از پرتگاه‌های خطرناک محافظت نموده، از فتنه‌ها دور می‌سازد. تقوا به مثابه یک نگهبان قوی و یک کنترل کننده مطمئن، جلو سرکشی و چموشی نفس اماره را سد کرده و صاحب تقوا را از هلاکت معنوی مصون می‌دارد و دریچه‌های نور و هدایت را به او می‌نمایاند.

پیامبر گرامی اسلام^(ص) در این رابطه می‌فرماید: «شاور المتقین الذین یؤثرون الآخرة علی

۱ مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۶۱، ج ۹، ص ۳۱۸

۲ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۵، ص ۳۳۴

۳ مجلسی ۱۴۰۳، ج ۷۲، ص ۱۰۲

الدنيا و يُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ فِي أُمُورِكُمْ؛ با پرهیزکاران که آخرت را بر دنیا و کارهای شما را بر مصلحت خود ترجیح می‌دهند و ایثار می‌کنند، مشورت نمائید.»

در دستورات و آموزه‌های دینی سفارش شده که مشاور باید فردی دیندار و باتقوا باشد و به افراد توصیه شده با افراد دیندار و باتقوا مشاوره کنند؛ زیرا آنها اهل خیانت نبوده و بر اساس مصالح واقعی افراد قضاوت می‌کنند و در مشاوره و هم‌فکری با مراجعین، نه تنها مصالح دنیوی، بلکه مصالح اخروی آنها را نیز در نظر دارند و با دلسوزی و صداقت کامل، مشورت کننده را راهنمایی می‌نمایند.

آراستگی به صفت تقوا باعث اعتماد بیشتر مرتبی، نفع دنیوی و اخروی او، دلسوزی بیشتر از ناحیه مشاور، مصون بودن از انحراف و... است. در روایتی نورانی از امام صادق^(ع) به این مطلب اشاره شده است: «با افراد عاقلی که پرهیزگارند مشورت کن. به درستی که آنان جز به خیر و صلاح امر نمی‌کنند و پرهیز کن از مخالفت با پرهیزگاران عاقل؛ زیرا باعث ضرر و خسران در دین و دنیایت می‌گردد.»^۲

۵. محبت و صمیمیت:

یکی دیگر از خصوصیات مشاور، محبت و صمیمیت است که بسیار نقش آفرین می‌باشد. به طوری که می‌توان در پرتو آن نیروی جاذبه را قوی کرد، انسان‌ها را به وسیله آن به سوی حق و عدالت جذب نمود و ارتباطات را نیکو و با صفا نموده و اعتماد متقابل را تقویت کرده، افراد را به همدیگر خوش‌بین ساخت.

در دستورات و آموزه‌های دینی به این مفهوم «محبت» توجه ویژه‌ای شده است. در قرآن کریم می‌فرماید: «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ؛^۳ محمد^(ص) رسول خدا است و کسانی که با او هستند، در برابر کفار سرسخت و در میان خود مهربان و با محبت هستند.»

امام صادق^(ع) می‌فرماید: « مشاور باید دوست صمیمی باشد و اگر دوست صمیمی شد، سر تو را که بر او آشکار ساخته ای پنهان خواهد کرد»^۴ و نیز ایشان فرمودند: « مشورت شایسته نیست جز با رعایت حدود و شرایط... شرط سوم آن است که مشاور صادق و مهربان باشد.»^۵ پس همانگونه که می‌بینیم اگر مشاور فردی با صفا و محبت باشد، افراد شیفته او می‌شوند و توصیه‌ها او راه کار می‌بندند حتی اگر به کاری سخت و خوردن دارویی تلخ فرمان دهد.

۱ مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۲، ص ۱۰۳

۲ همان ص ۱۰۰

۳ سوره مبارکه فتح آیه ۲۹

۴ قمی، شیخ عباس، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۷۱۸

۵ مجلسی، ج ۷۲، ص ۱۰۲

وقتی با او هم صحبت می‌شوند به لحاظ رابطه صمیمی که برقرار شده است. احساس آرامش می‌کنند و در پرتو این آرامش و صفا، کدورت‌ها، افکار منفی و مشکلات زندگی از آنها دور شده، دل‌های آنان نورانی می‌شود.

۶. خیر خواهی:

نصیحت و خیر خواهی به هم نوعان به ویژه برادران و خواهران دینی، در فرهنگ اسلامی از اهمیت و جایگاه قابل توجهی برخوردار است و در دستورات اخلاقی اسلام به آن سفارش و تاکید فراوان شده است. در آموزه‌های دینی توصیه گردیده که افراد جامعه انسانی و اسلامی غمخوار هم دیگر باشند. قوام نصیحت، به انگیزه‌های خیر خواهانه و خالص ناصح است. در استعمال لغت عربی نیز این مضمون به کار رفته شده و به هر گفتار یا عملی که در آن خیر نصیحت شونده منظور شده باشد و معنای تصفیه کردن و خالص کردن باشد، اطلاق می‌گردد. نصیحت و خیر خواهی، گستره وسیعی دارد و هر گونه گفتار و کردار خیر خواهانه را در بر می‌گیرد: ارشاد به مصالح دینی و دنیوی، کمک به اصلاح امور، جلوگیری از لغزش، تنبیه در صورت غفلت و.....

امام صادق^(ع) فرمودند: «بر مومن واجب است که مومن دیگر را نصیحت و خیر خواهی کند.» این وظیفه درباره مصلحین اجتماعی و انبیای الهی از اهمیتی مضاعف برخوردار است؛ به طور که قرآن کریم دعوت و تبلیغ انبیای الهی با واژه (نصیحت) و خود پیامبران را با واژه (ناصح) معرفی شده‌اند.

قرآن مجید از زبان حضرت نوح^(ع) چنین نقل می‌کند: **أَبْلَغُكُمْ رَسُولَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ**؛ پیام‌های پروردگارم را به شما می‌رسانم و اندرزتان می‌دهم.

خیر خواهی و نصیحت زبان خاصی نمی‌شناسد و ممکن است ناصح براساس تشخیص، گاهی از زبانتعریف و تمجید و گاهی از زبان انتقاد، برای رفع مشکل استفاده کند. امیر المومنین علی^(ع) انتقادهای و اعتراض‌های خود را نسبت به معاویه (نصیحت) دانسته و در نامه ای به او می‌نویسد: «بدان که شیطان نمی‌گذارد که تو به نیکو ترین کار هایت بپردازی و اندرزی را که به سود تو است بشنوی...»^۳

گاهی ممکن است نظر نصیحت کننده برای نصیحت شونده خوشایند نباشد؛ اما ناصح نباید خوشایند منسوح را در نظر بگیرد، بلکه باید مصالح واقعی منسوح را لحاظ کند. حضرت علی^(ع) در وصیت خود به امام حسن مجتبی^(ع) فرمودند: **«امْحَضْ أَخَاكَ النَّصِيحَةَ، حَسَنَةً كَانَتْ أَوْ**

۱ کلینی، ۱۳۸۷، ج ۹، ص

۲ سوره مبارکه اعراف آیه ۶۲

۳ نهج البلاغه، ترجمه فولادوند، ۱۳۸۰، ص ۴۱۳

قَبِيحَةً؛ برای برادرت نصیحت را خالص گردان، چه در نزد او نیکو باشد، چه زشت.» مشاور نیز به عنوان کسی که مورد اعتماد و مشورت قرار می‌گیرد، می‌بایست خیر خواه و نصیحت کننده به صلاح و رستگاری واقعی باشد و منافع شخصی خود را هرگز در نظر نگیرد؛ بلکه مصالح مرتبی را در نظر داشته باشد. پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد (ص) در روایتی علاوه بر اشاره به لزوم خیر خواهی مشاور، به فواید مشاوره با افراد عاقل خیر خواه نیز اشاره می‌فرماید: «ذَا أَشَارَ عَلَيْكَ الْعَاقِلُ النَّاصِحُ فَأَقْبِلْ وَ إِيَّاكَ وَ الْخِلَافَ عَلَيْهِمْ فَإِنَّ فِيهِ الْهَلَاكَ؛» وقتی مشاور عاقل و خیر خواه به تو نصیحتی کرد قبول کن که اگر مخالفت کنی در هلاکت و خسران گرفتار می‌شوی.»

نشست صمیمانه برخی جوانان با آیت الله دژاکام نماینده محترم ولی فقیه در استان فارس و استاد صالحین استان

۷. تواضع:

در تعاملات اجتماعی و مناسبات انسانی فاکتورهای ویژه ای می‌توانند نقش آفرین باشد و در جذب دیگران، تاثیرات به سزایی از خود نشان دهند. اگر شخصی با این فاکتورها آشنایی نداشته باشد و یا به این صفات آراسته نباشد، کمتر می‌تواند در دل دیگران اثر گذارده و قلوب آنها را تسخیر کند. از جمله این صفات و فاکتورهای ویژه تواضع و فروتنی است. این ویژگی موجب تسخیر قلبها و تمایل مردم به انسان و علاقمندی آنها به او خواهد شد. اگر

فردی فروتن و متواضع باشد مردم پروانه‌وار به دور او جمع می‌شوند و به حرف‌هایش اعتماد می‌کنند.

این ویژگی در رابطه با افرادی که مورد مراجعه و نیاز مردم هستند، اهمیتی دو چندان داشته، جایگاه خاصی پیدا می‌کنند. امیرالمومنین حضرت علی^(ع) با توجه به این مطلب در اولین فقرات نامه خود به محمد بن ابی بکر، هنگامی که او را به حکومت مصر منصوب کردند، فرمودند: **فَأَخْفِضْ لَهُمْ جَنَاحَكَ وَ أَلِنْ لَهُمْ جَانِبَكَ وَ أُنْسِطْ لَهُمْ وَجْهَكَ**؛ بال‌های محبت را بر آنان بگستران و با آنان متواضع و فروتن باش و با چهره گشاده رفتار کن.»

تواضع و فروتنی آثار و پیامدهایی دارد که هر کدام از آن‌ها در ایجاد تعامل بهینه با دیگران و مورد اعتماد بودن، نقش بسزایی دارد و اگر مشاور از این ویژگی برخوردار شد، مشاوره موفق‌تری ارائه خواهد داد.

۸. امین و صادق:

امانت و صدق، تنها در باز پرداخت اموال یا راستگویی در سخن نیست. کسی که راز نگه ندارد. یا راهنمایی صحیح و ناصحانه نکند، یا در مشاوره نظر غلط و مغرضانه بدهد، امین و صادق نیست. باید با کسی مشورت کرد که امانت و صدق او بر ایمان ثابت شده باشد. چه بسا کسی که امید نصیحت از او نیست، خیر خواهانه نصیحت می‌کند، ولی کسی که انتظار نصیحت از او می‌رود، خیانت می‌کند. اگر صداقت و امانت کسی برای ما روشن نیست، به نظر مشورتی او نباید اعتماد صد در صد کنیم.

۹. مؤمن:

ایمان و خدا باوری و خدا ترسی، انسان را از دروغ و خیانت و فریب باز می‌دارد. مشورت کردن با فرد مؤمن اطمینان بخش‌تر است. مشاوره خواستن از دیگری. نوعی طرح نیاز و مشکل برای برطرف شدن آن است. باید این نیاز را با کسی مطرح کرد که مؤمن و رازدار باشد. امام علی^(ع) می‌فرماید: «هر کس حاجت و نیاز خود را با مؤمن مطرح کند، گویا آن را با خدا در میان گذاشته است و هر کس شکایت و عرض حاجت نزد کافر ببرد، گویا از خدا شکوه کرده است.»

۱۰. اهل ذکر:

آنان که همواره به یاد خدایند و در خلوت و جمع، یاد خدا بر دل‌هایشان سایه افکنده است، افراد مورد اطمینان برای مشورت‌اند. حضرت امیر^(ع) می‌فرماید: «در فاصله زمانی بین بعثت‌های پیامبران در هر عرصه و زمانی، خداوند بندگان دارد که حقایق را به فکر آنان الهام می‌کند و آنان با چشم و گوش و دل خدایی می‌بینند و می‌شنوند و درک می‌کنند. آنان مثل راهنمایانی

۱ نامه ۲۷ نهج البلاغه

۲ نهج البلاغه حکمت ۴۲۷

در بیابان‌هایند که قافله‌ها را از آدم شدن نجات می‌دهند. رهروان راست را می‌ستایند و از آنان که بیراهه و به چپ و راست می‌روند نکوهش می‌کنند، از هلاکت برحذر می‌دارند و مانند چراغی در ظلمت و راهنمایی در شبهه‌ها، روشنگری می‌کنند.»

۱۱. اهل تجربه:

تجربه بالاتر از علم است. بصیرتی که از رهگذر تجربه به دست می‌آید، گاهی از راه علم و دانش فراهم نمی‌شود. همیشه لقمان‌هایی باید باشند که تجربه بیاموزند و همواره فرزندان لقمان‌هایی هم باید باشند که از تجربه آنان بهره گیرند. این است که رایزنی و مشاوره با افراد مجرب بسیار سودمند است و مخالفت با آنانهم حسرت بار.

بخش هفتم: روش‌های مشاور

روش‌های گوناگونی در مشاوره مطرح است که با هر یک می‌توان دسته‌ای از مشکلات متریبان را حل کرد. مشاور باید از همه روش‌ها آگاه باشد تا به تناسب هر یک از مسائل و مشکلات آن روش‌ها به صورت مجزاء و یا تلفیقی بهره بجوید. روش‌های زیر برخی از روش‌های مفید مشاوره هستند که با کمک آنها می‌توان بسیاری از مشکلات را حل نمود.

۱. روش تعقلی:

قدیمی‌ترین روش مشاوره که در بین انسان‌ها معمول بوده است. روش تعقلی است. محور در این روش عقل است. پیامبران، فلاسفه و دانشمندان، همیشه افراد را به تعقل، تشویق می‌کرده‌اند تا با ورزیده شدن در فکر و عقل بتوانند مشکلات فردی و اجتماعی خود را حل نمایند. در هر جامعه‌ای، هر کس که بیشتر از نعمت عقل برخوردار بوده بیشتر مرجع و مشاور مراجعه کنندگان و مشورت طلبان می‌باشد.

در این روش، مشاور همانند معلم و راهنما عمل می‌کند و جریان مشاوره و راهنمایی یک جریان تعلیم و تربیت محسوب می‌شود. از خصوصیات آن این است که مشاور سعی دارد متربی را با واقعیت، حقیقت، توانایی‌ها و استعدادهای خود، ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی صحیح و... آشنا و علاقمند سازد.

۲. روش مستقیم:

در این روش، مشاور مستقیماً به تشخیص مشکل و نیاز متربی و ارائه راه‌حل‌های مناسب می‌پردازد و در سیره معصومین نیز از این روش فراوان استفاده می‌شده است. مثلاً بسیار اتفاق می‌افتاد که بعضی افراد از راه‌های دور به خدمت معصومین می‌رسیدند و درخواست نصیحت می‌کردند و یا در مورد مسأله‌ای نظر ایشان را می‌پرسیدند که ائمه

معصومین^(ع) سریعاً نصیحت یا راه‌حلی را مناسب با نیاز آن فرد که احساس می‌کردند بیان می‌فرمودند.

در نظام تربیتی صالحین نیز بعضی اوقات متریبان به دلایلی از قبیل کم رویی و... یا اصلاً برای مشورت مراجعه نمی‌کنند که در این حالت سرگروه باید با تیزبینی تربیتی مشکل متریبان را تشخیص داده و راه حل مناسب را ارائه دهد. و یا اینکه یک مشکل حاد و ضروری برایش بوجود می‌آید که نیاز به یک راه حل سریع و فوری دارد. لذا سرگروه باید در این مرحله نیز با دقت و ظرافت خاص و ویژه راه حل مناسب و سریعی را به متربی پیشنهاد دهد.

۳. روش غیرمستقیم:

در این روش، مشاوره با فراغت بال محیطی گرم و پذیرا را برای فرد فراهم می‌کند تا متربی در فرایند مشاوره با آسودگی و دلگرمی به گفتگو و دادن اطلاعات لازم اقدام نماید. هدایت و رهبری بخش مهمی از فعالیت‌های جلسه مشاوره بر عهده خود متربی گذارده می‌شود. مشاور، صرفاً زمینه‌های بروز احساسات، افکار و رفتار متربی را فراهم و سعی دارد به انعکاس آنها به متربی بپردازد. بدین وسیله وی را به خودشناسی و بینش درست درباره مشکلش راهنمایی می‌کند. تا خود او به راه حل مناسب برسد. در این روش، شخص متربی محور است و رابطه حسنه، نقش اساسی در مشاوره دارد. در سیره پیامبر^(ص) و ائمه^(ع) از این روش فراوان استفاده شده است. به ویژه در مواردی که شخصیت عاطفی متریبان و مشورت طلبان آسیب دیده است.

در روش غیر مستقیم مشاور به متربی یاری می‌دهد تا پس از بحث و گفتگوی آزاد درباره مشکلش به کسب بینش و خودشناسی برسد و سرانجام خودش راهنمایی را برای حل مشکل پیشنهاد و پس از بررسی جوانب آن به انجامش می‌پردازد.

۴. روش پیشگیرانه

روش پیشگیرانه روشی است که با انجام یک سری اعمال معین از بروز مشکل، تشدید یا تکثیر آن جلوگیری می‌نماید. در حقیقت روش پیشگیرانه، آماده‌سازی روحی، شناختی، انگیزه‌ای و رفتاری افراد را بر عهده دارد. این روش به صورت غیر مستقیم موجب می‌شود، متربی مقتضیات فطریش را شکوفا کند، خودش را بیابد و نگذارد مشکلی برایش پدید آید و در صورت بروز مشکل، زمینه حل آن را فراهم سازد. آگاهانند فرد از توانمندی‌هایش، پرورش عزت نفس در او و توجه دادن به موفقیت‌هایش وی را در موقعیت مثبت تکاملی قرار خواهد داد در نتیجه احساس توانمندی مواجهه با مشکل در او پرورش یافته و با اندکی فکر و تلاش مشکل خود را حل می‌نماید.

۵. روش‌های عام دینی

آموزه‌های دینی تماماً برای شکوفایی فطرت تنظیم شده است. عمل به این آموزه‌ها در شرایط و موقعیت‌ها مناسب، از انحراف افراد از مسیر فطرت پیشگیری می‌کند. بنابراین توصیه‌های عام تربیتی و تعیین وظایف شرعی افراد در گفتار معصومین^(ع) روش‌های عملیاتی اند که از مهم ترین نتایج آن همین شکوفایی فطرت و توانایی مواجهه با سختی‌ها و مشکلات است. این روش‌ها به طور خلاصه عبارتند از:

۱- گفتگوی زیبا

پیامبر اکرم^(ص) فرمودند: «با یکدیگر ملاقات کنید. مذاکره نمایید و گفتگو داشته باشید؛ زیرا گفتگو باعث صفای دلها می‌شود. دل‌ها زنگار پیدا می‌کنند همان طور که شمشیر زنگ می‌زند و صفا و جلای آن با گفتگو به دست می‌آید.»^۱

۲- فراهم آوردن زمینه‌های تفریح و نشاط روحی

رسول اکرم^(ص) پس از توصیه بر لزوم برنامه ریزی و گنجاندن چهار موضوع (مناجات، محاسبه، تفکر، لذت و بهره برداری از امور حلال) در برنامه، به تأثیر و تفریح و لذت در سه موضوع دیگر و در نشاط روحی و رفع افسردگی پرداختند و فرموده است: «این برنامه لذت و تفریح برای موفقیت تو در سه برنامه دیگر کمک است و باعث جذب دلها و رفع افسردگی است.»^۲

۳- معاشرت با خردمندان

رفت و آمد و معاشرت با افراد عاقل و با نشاط در افزایش شناخت و تأثیر پذیری مثبت از دیگران مؤثر است. امام سجاد^(ع) فرمودند: مُجَالَسَةُ الصَّالِحِينَ دَاعِيَةٌ إِلَى الصَّلَاحِ، وَإِدَابُ الْعُلَمَاءِ زِيَادَةٌ فِي الْعَقْلِ...^۳ همنشین با صالحان، فرد را به کارهای شایسته می‌کشاند و معاشرت با

۱ اصول کافی، جلد ۱، ص ۴۱

۲ خصال شیخ صدوق، ص ۵۲۵

۳ اصول کافی، ج ۱، ص: ۴۱

علماء عقل را می‌افزاید.»

۴- پرورش حسن ظن

حسن ظن، مانع بسیاری از مشکلات فردی و اجتماعی و باعث آرامش است. امام صادق(ع) می‌فرماید: «خوش بینی را شیوه خود قرار بده به گونه ای که دلت را زنده کند و کارت را آسان نماید.»^۱

۵- درست اندیشیدن

فراهم آوردن موقعیت مناسب برای اندیشیدن و مرور اندیشه‌های پیشین، در زدودن حالت تردید و ناراحتی‌های ناشی از آن مؤثر است.

۶- آموزش

آگاه سازی فرد از افکار نادرست، بینش‌های نامعقول، صفات اخلاقی نامناسب و رفتارهای ناهنجار همچنین آموزش راهکارها برای زدودن تدریجی اینها و جایگزینی افکار درست و واقع‌بینانه، مشکلات شناختی فرد را - که ریشه مشکلات دیگرش نیز می‌باشد - از بین می‌برد و آرامش و سلامتی را به او باز می‌گرداند. امام علی(ع) فرمودند: «آموزش بهترین چیزی است که می‌تواند عقل را از نادرستی پاک سازد.»^۲

۷- تقویت اراده

تقویت اراده و فراهم ساختن زمینه فعالیت‌های جدی و تصمیم‌گیری قاطع در موارد لازم از بی‌حوصلگی، احساس رخوت و سستی و پیامدهای ناگوار آن پیشگیری می‌کند و نشاط روحی را موجب می‌گردد. امام علی(ع) می‌فرماید: «باتنبلی و عدم جدیت در کار به وسیله تقویت اراده و تصمیم جدی مقابله کنید.»^۳

۸- تقویت توکل و یاد پروردگار

زنده کردن توکل در فرد و تشویق به ذکر و یاد پروردگار احساس قدرت و توانمندی را در فرد پدید می‌آورد و او را از بسیاری نگرانی‌ها باز می‌دارد. حضرت علی(ع) می‌فرماید: «ریشه قوت دل، توکل بر خداست... ریشه اصلاح و شایستگی دل، مشغول شدن به ذکر خداست.»^۴

۱ بحار الانوار، ج ۷۸، ص ۲۰۹

۲ میزان الحکمه، ج ۶، ص ۴۷۱

۳ میزان الحکمه، ج ۸، ص ۳۹۵

۴ میزان الحکمه، ج ۸، ص ۲۴۹

بخش هشتم: انواع مشاوره

مشاوره از دیدگاه‌های مختلف به انواع متفاوت قابل تقسیم است که در این مجال به دو نوع تقسیم که در فعالیت‌های تربیتی و فرهنگی مهم می‌باشد اشاره می‌گردد:

۱. مشاوره اخلاقی - تربیتی

در این نوع مشاوره مراجعه کننده برای دفع رذائل اخلاقی و کسب فضائل اخلاقی به مشاور مراجعه می‌کند راه‌های مبارزه با شیطان و هوای نفس و همچنین کسب فضائل اخلاقی و معنوی را طلب می‌کند. مشاور در این جلسات نقاط قوت و ضعف اعضاء را در نظر گرفته و در راستای تقویت نقاط مثبت و رفع ضعف‌ها مشورت می‌دهد، گاهی مربی برای یک موضوع مراجعه می‌نماید، اما مشاور با توجه به نظارت تربیتی که از قبل نسبت به او داشته نکاتی غیر یا بیش از آن چیزی که مربی طلب می‌کند را به او گوشزد می‌کند تا مربی با رعایت آن نکات بتواند در رشد شخصیتش مؤفق تر باشد، مثلاً فعالیتی برای مربی تعریف شده است مانند مسئولیت‌های درون گروهی و فرد در عمل و حین فعالیت نقاط قوت و ضعفی را بروز می‌دهد، در این گونه موارد، ولو اینکه موضوع مشورت غیر از آن مسئله باشد، مشاور با ظرافت تربیتی می‌باید اشاره ای به نقاط ضعف داشته باشد تا مربی نسبت به آنها مطلع و در جهت اصلاح خود بکوشد.

مشاوره‌ی خانوادگی، انتخاب مسیر آینده، ازدواج و... و یا هر موضوع تربیتی از اقسام این نوع مشاوره می‌باشد.

۲. مشاوره معرفتی:

نوعی از مشاوره که طی آن مربی به دنبال پاسخ یابی نسبت به سؤالات و شبهات معرفتی و اعتقادی خود می‌باشد. پرسش‌هایی در زمینه توحید، معاد، عدل، نبوت، امامت، فلسفه احکام، قرآن و حدیث و... در این گروه قرار می‌گیرند.

به عنوان نمونه یکی از متربیان در خانواده ای قرار دارد که دچار شبهات اعتقادی می‌باشند (بروز این شبهات ممکن است از طریق ماهواره، اینترنت و... صورت گیرد) مشاور تلاش می‌کند که این شبهات را پاسخ گفته و راه حل مناسبی را به مربی ارائه دهد.

۳- مشاوره بصیرتی:

با توجه به گسترش رسانه‌های ارتباط جمعی (روزنامه ها، اینترنت و...) و لزوم بصیرت یابی و بصیرت افزایی متربیان، قسمی عمده از مشاوره هایی که صورت می‌پذیرد مشاوره بصیرتی است که طی آن مربی پرسش خود را طرح و مشاور او را به پاسخ آن رهنمون می‌شود. به عنوان مثال در ایام انتخابات متربیان برای تعیین نامزد اصلح ممکن است با معیارها آشنا

تقسیم‌بندی مشاوره از حیث موضوع

نباشند که در مشاوره بصیرتی بر اساس شاخص‌های طرح شده از سوی مقام معظم رهبری (مدظله) از سوی مشاور، متربی راهنمایی می‌شود.

یکی از اهداف هیئت عاشقان ولایت پاسخ به پرسش‌های بصیرتی اعضا و ارکان طرح صالحین بوده است. تصویر: هیئت عاشقان ولایت حوزه امام حسن مجتبی (ع) سپاه غدیر تبریز با حضور حلقه‌های صالحین و با سخنرانی حجت السلام پناهیان - ۱۳۹۵ -

۴- مشاوره مهارتی:

انسان از کودکی تا پیری، پیوسته به نقش‌ها و روابط تازه‌ای در زندگی خود نائل می‌شود و نقش‌های پیشین را تغییر یا ارتقاء می‌دهد، گاهی برخورد با نقش‌های جدید مشکلاتی را برای فرد ایجاد کرده و رشد و پیشرفت او را کند یا متوقف می‌کند مشاوره با نگاهی دینی و اسلامی به ساده‌سازی و تسهیل رشد شخصیت افراد کمک می‌کند و بین نقش‌های مختلف مانند فرزند خانه، شاگرد مدرسه، عضو پایگاه بودن پل می‌زند، این پل زدن به این صورت خواهد بود که به فرد کمک می‌کند تا مجموعه‌ای از رفتارهای مناسب را کسب کند و بتواند با تقاضاها و انتظارات نقش جدید سازگار شود.

موضوعاتی مانند شیوه ارتباط با خانواده، مهارت دوستیابی، شیوه تذکر دادن، روش‌های مطالعه، روش‌های کاریابی، انتخاب همسر، انتخاب شغل و... از مواردی است که در مشاورات مهارتی به آن پرداخته می‌شود.

تقسیم‌بندی مشاوره از حیث متریان

۱. مشاوره فردی:

مشاوره فردی، اختصاص به مسائل و مشکلات شخصی مراجعین دارد و به لحاظ حقوقی باید محرمانه قلمداد گردیده و اصول رازداری رعایت شود. در این نوع مشاوره، مشاور با یک متربی سروکار دارد و به همین جهت نیز فردی نام گرفته است.

با توجه به اینکه سرگروه با تک‌تک اعضاء ارتباطی دوستانه و صمیمی دارد و از طرفی سرگروه به نقاط قوت و ضعف اعضاء آگاهی یافته، سعی در برطرف نمودن نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت گروه دارد. یکی از راه‌های مهم و اساسی در رسیدن به این مقصود مشاوره فردی است که با ظرافت بیان و شخصیت دهی به اعضاء همراه است و می‌تواند ارتباط افراد و سرگروه را مستحکم نموده و مقدمه‌ای جهت توجه دادن اعضاء به نقاط قوت و ضعف خویش باشد. البته در حل مشکلات اخلاقی و تربیتی اعضاء، ابتدا سرگروه در جلسات گروهی موضوع را مطرح و بدون اینکه موضوع را متوجه شخص یا اشخاص خاصی نماید، سعی در رفع آن می‌نماید و در صورتی که این صحبت عمومی مؤثر واقع نشود سرگروه بطور فردی و شخصی مشکل را تبیین نموده و راه‌های حل آن را به وی بیان می‌نماید.

۲. مشاوره گروهی:

در این نوع مشاوره به طرح مسائلی پرداخته می‌شود که مورد نیاز اکثر فراگیران است و مشاور باید با به کارگیری مهارت‌های ویژه، از قبیل صحبت کردن در جمع، برقراری ارتباط، کسب اعتماد به نفس و شناخت ابعاد روحی و روانی افراد فرایند مشاوره را پیش ببرد. در این نوع مشاوره سرگروه در جمعی از اعضای گروه یا در جلسات گروهی به مسائل اخلاقی - تربیتی و... می‌پردازد. موضوع این جلسه مشاوره بر اساس سیر تربیتی و آموزشی و یا با توجه به اقتضائات، سؤالات و شبهات جمعی و همچنین مسائل مورد نیاز و مبتلابه این جمع توسط سرگروه مشخص می‌شود. سرگروه در این جلسه می‌تواند با خود، اعضاء همفکری کرده و نتیجه را جمع بندی نموده تا علاوه بر مشاوره از نظرات اعضاء نیز استفاده نماید و با این نوع جلسه شیوه حل نکات و مشکلات را به خود اعضاء یاد داده باشد. گاهی نیاز است متربی یک گروه تربیتی برای حل مشکلات اخلاقی - تربیتی - معرفتی - بصیرتی، مهارتی و... خود با هدایت سرگروه خود به سرگروه‌های دیگر مراجعه کرده و نظرات آنها را بگیرند ولی در نهایت، جمع‌بندی نظرات در نزد سرگروه باشد. نکته مهم این است که در تمام انواع مشاوره تصمیم گیری نهایی و جمع بندی بر عهده‌ی خود اعضاء است و سرگروه نباید اعضاء را در این مسئله به خود وابسته کند، بلکه باید به آنها ماهیگیری آموخته و ملاک‌ها و شاخص‌هایی را برای اعضاء در مشاوره مشخص کند تا در موارد مشابه، فرد خود بتواند مسئله را تحلیل و راه کار مناسبی بیابد.

بخش نهم: فنون مشاوره (راهکارهای مشاوره موفق و موثر)

«فنون مشاوره» به مجموعه‌ی قوانین نظری و عملی شیوه‌های انجام مشاوره به طور موفقیت آمیز گفته می‌شود. مشاور، برای کمک به افراد برای حل مشکل و نیز هدایت آنان در جهت خودکامی و تصمیم‌گیری مناسب، باید فنون مشاوره را به خوبی بداند. نحوه‌ی استفاده از فنون مشاوره به عوامل متعددی از جمله شخصیت مشاور و موقعیت مشاوره بستگی دارد. عمده‌ترین فنون مشاوره عبارتند از: خوب گوش کردن، انعکاس، ایجاد ارتباط، ایجاد اعتماد، سازمان دادن، روش‌های رهبری، سکوت، تشویق، مقاومت، نرمی و ملایمت در سخن، انضباط در فرایند مشاوره و پایان دادن جلسه.

۱) خوب گوش کردن:

«گوش دادن» مهمترین و اساسی‌ترین فن مشاوره است. مهارتی به ظاهر ساده، اما در واقع بسیار دشوار و تخصصی. برای درک دشواری این مهارت باید توجه داشت که «شنیدن» با «گوش دادن» متفاوت است. شنیدن امری غیر ارادی، ولی گوش دادن فعالیتی ارادی و فعال است. گوش دادن مهارتی است که بیشتر افراد در آن ضعف‌های اساسی دارند. به جرأت می‌توان گفت که ناتوانی و ضعف در گوش دادن و به عبارت بهتر، عدم آموزش این مهارت، علت اصلی بسیاری از مشکلات ارتباطی را تشکیل می‌دهد.

گوش دادن به معنای صحیح، زمانی اتفاق می‌افتد که گوش دهنده ضمن پذیرش غیر شرطی فرد و ایجاد رابطه‌ی حسنه، هنگام گوش دادن اولاً، صحبت نکند و با سکوت و تفکر به سخنان گوینده توجه کند و ثانیاً، خود را به جای گوینده قرار دهد تا بتواند حرف هایش را بهتر درک کند و موقعیت و حالت او را بشناسد. گوش دهنده هنگام گوش دادن باید به گوینده نگاه کند و علاوه بر پیام‌های کلامی، به رفتارهای غیر کلامی گوینده نیز توجه داشته باشد.

شاید بیان این موضوع کمی عجیب به نظر برسد که «گوش دادن»، علاوه بر یادگیری و آموزش به تمرین و ممارست فراوان نیاز دارد. گوش دادن، فرایند ارتباط را تا حد غیر قابل تصویری تسهیل می‌کند و مناسبات انسانی را بهبود می‌بخشد. هر چقدر که بر اهمیت و نقش گوش دادن تأکید کنیم، باز هم نکات زیادی ناگفته باقی می‌ماند. «گوش دادن» هسته‌ی اصلی فرایند ارتباط مؤثر است. امام جعفر صادق^(ع): درباره کسی که به سخنان گوینده گوش فرا نمی‌دهد فرمودند: «سوء الاستماع منه خيانة» بد گوش کردن به گفتار طرف مقابل، خیانت محسوب می‌شود.»

قرآن کریم درباره سیره مبارک پیامبر رحمت حضرت محمد مصطفی^(ع) فرموده است: «هر کس با پیامبر اسلام صحبت می‌کند، پیامبر با دقت کامل به سخنان او گوش می‌دهد، تا حدی که

۱ الدرة الباهرة : ص ۳۱ ، ح ۷۹ وفيه «سوء الإسماع» بدل «سوء الاستماع»

بدخواهان درباره پیامبر گفته‌اند: وَ يَقُولُونَ هُوَ أَذُنٌ ، او سراسر گوش است. خداوند در جواب آنان فرمود: قُلْ أَذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ اِی پیامبر، خوب گوش کردن و گوش بودن او، برای شما خیر است.»^۱

گوش دادن به سخنان مراجع به مشاور امکان می‌دهد که به شناخت کافی نسبت به وی دست یابد. همچنین لازم است مشاور پیوسته به چهره مراجع نگاه کند. این عمل دو نتیجه مهم در بر دارد: اولاً احترام و شخصیت دادن به مراجع است و ثانیاً می‌توان از گناه کردن به چهره مراجع حالات او را شناخت.

رفتارهای مثبت شنیداری:

- به گویندگان نشان دهید که کاملاً به آنان توجه دارید. از انجام هر عمل دیگری خودداری کنید و به عوامل پرت کننده‌ی حواس دقت نکنید و رو به گوینده قرار بگیرید.

- به سمت گوینده بنشینید

- با گوینده ارتباط چشمی برقرار کنید، مگر آنکه این رفتار در فرهنگ شما بی ادبی تلقی شود.

- در پاسخ به اظهار نظرهای گوینده سر خود را به علامت توافق تکان دهید.

- واکنش‌های کلامی از خود بروز دهید، به نحوی که گوینده دریابد به او گوش می‌دهید، همانند «آها»، «بله» و «ادامه دهید».

- حالت صورت خود را مطابق با احساسات مختلف تغییر دهید. احساساتی مانند نگرانی، هیجان، ترس و غیره.

- مفهوم پیام گوینده را جویا شوید. آنچه را که فکر می‌کنید منظور اوست بگویید و از او بپرسید آیا فکر شما درست است یا خیر؟

- سعی کنید به احساس گوینده پی ببرید و صحیح بودن آن را بررسی کنید.

- سخن گوینده را قطع نکنید، مگر آنکه مسأله‌ی زمان برای شما مهم باشد و بخواهید، در زمان معینی، در جایی باشید یا کاری را انجام دهید. در آن صورت، عذر خواهی کنید و از گوینده بخواهید که مکالمه‌ی خود را در زمان دیگری به پایان ببرد.

- از قضاوت عجولانه درباره‌ی گوینده بپرهیزید. برای قضاوت صحیح، اطلاعات دقیق و موثق درباره‌ی فرد باید موجود باشد و این امر به زمان احتیاج دارد.

- رعایت حدتعداد و منطقی در رفتارهای مثبت شنیداری در ایجاد ارتباط سالم و سازنده بامتری موثر می‌باشد.

۲) انعکاس:

انعکاس یک فن مشاوره ای است که گوش دادن مقدمه‌ی آن محسوب می‌شود در انعکاس مشاور مانند آینه عمل میکند، احساسات و عقاید متربی را در قالب کلمات و جملات خود (مشاور) بیان میکند و متربی را به تفکر و بازبینی بیشتر درباره‌ی موضوع تشویق میکند. اگر مشاور هم گوش دهنده‌ی خوبی باشد می‌تواند با انعکاس احساسات و عواطف گوینده، اولاً نشان دهد که با دقت و توجه به حرف‌های او گوش میدهد و ثانیاً زمینه‌های تفکر و تأمل را فراهم سازد. انعکاس صحیح، فرد را متقاعد می‌سازد که می‌تواند تصمیم گیرنده‌ی خوبی باشد، زیرا در انعکاس پند وجود ندارد و فرد به یافتن راه حل، برای مشکل، تشویق می‌شود. فن انعکاس مهارتی حرفه ای تر و ظریف تر است.

۳) ایجاد ارتباط:

ارتباط عبارت است از فرآیند مبادله اطلاعات و احساسات، لذا ارتباط امری است طرفینی و دو جانبه، پس ارتباط جریانی است متقابل، نتیجه ارتباط صحیح و تربیتی باید این باشد که آغاز کننده این ارتباط و مشاور باشد و ادامه دهنده پی گیری کننده آن در دفعات بعد متربی باشد.

ایجاد رابطه، کلید طلایی مشاوره موفق است. برای ایجاد رابطه باید راهکارهای زیر توجه کرد:

- مشاور باید دلسوزی خود را در رفتار نشان دهد.
- مکانی آرام، جذاب و دلپذیر برای انجام مشاوره انتخاب شود.
- به جنبه‌های مثبت مراجع توجه گردد.
- به احساسات، عواطف و ارزش‌های مراجع توجه گردد.
- اطمینان دادن به مراجع مبنی بر اینکه مذاکرات مشاوره محرمانه می‌ماند.

۴) ایجاد اعتماد:

مشاوری می‌تواند ایجاد اعتماد کند که:

- اصیل و صادقانه عمل کند.
- با صلاحیت و متانت ولی فروتن و متواضع سخن گفتن
- مسئولیت کار خود را پذیرفتن.
- عالمانه و مستدل اظهار نظر کردن.
- شأن مراجع را رعایت کردن.
- پاسخ‌های به جا و کوتاه دادن
- اطلاعات سودمند و مفیدی را در اختیار مراجعه کننده قرار دادن.
- سکوت در مواقع لزوم.
- از واگرایی صریح و مستقیم پرهیز داشتن.
- هماهنگی در اندیشه و رفتار داشتن.

۵) سازمان دادن

در زمینه‌ی سازمان دادن به جلسه مشاوره، عقاید متعددی وجود دارد. از طریق سازمان، خط‌مشی و چگونگی اجرای جلسه مشاوره مشخص می‌شود. وجود سازمان در جلسه مشاوره، مرتبی را یاری می‌دهد که طرح و نقشه‌ای برای رسیدن به اهدافش تعیین و پیش‌بینی کند. سازمان در جلسه مشاوره، از ابهام و درماندگی مرتبی و مشاور می‌کاهد و مسیر فعالیت آنان و نیز قالبی را برای نحوه‌ی آغاز و ادامه و پایان جلسات مشاوره مشخص می‌سازد.

ایجاد سازمان در جلسه مشاوره، گاهی با تعیین محدودیت معادل است. اگر برای جلسه مشاوره، سازمان یا محدودیتی تعیین می‌شود باید نکات زیر مد نظر قرار گیرد:

۱. محدودیت‌های تعیین شده به حداقل ممکن کاهش یابند تا احساس امنیت مرتبی و مشاور در جلسه مشاوره از بین نرود.

۲. محدودیت‌های تعیین شده به هیچ وجه نباید جنبه تنبیه به خود گیرد. زیرا در این صورت رابطه‌ی حسنه مشاوره ای بین مرتبی و مشاور مختل می‌شود.

۳. اگر محدودیتی برای جلسه مشاوره تعیین می‌شود باید به‌طور کامل و دقیق در آغاز جلسه مشاوره تعیین و توصیف گردد. به‌عنوان نمونه، محدودیت زمانی جلسه مشاوره، باید در آغاز جلسه بیان شود و یا اگر برای مرتبی محدودیت‌های عملی در جلسه مشاوره وجود دارد باید به‌طور دقیق بازگو شود.

۴. در تعیین محدودیت‌ها باید توانائی مرتبی مدنظر قرار گیرد.

ثمرات و عواقب عدم سازمان دادن به مشاوره

۱. متربی از طریق مشاوره، نحوه ی زندگی صحیح اجتماعی را می آموزد.
۲. نبودن سازمان در جلسه مشاوره، باعث بی‌هدفی و سردرگمی می‌شود و درچنین حالتی متربی نمی‌تواند از جلسه مشاوره در جهت حل مشکل استفاده کند.
۳. قبول مسؤولیت متربی در جلسات مشاوره به حداقل می‌رسد.
۴. به علت مشخص نبودن وظایف مشاور و متربی، ابهام و بلاتکلیفی به وجود می‌آید و ترس و ناامنی متربی افزایش می‌یابد و رابطه حسنه مشاوره ای مختل می‌شود.
۵. بر اثر نامشخص بودن هدف و روش کار، مقاومت متربی افزایش می‌یابد و مشاوره به صورت پراکنده گوئی درمی‌آید.

۶) روش‌های رهبری:

• پذیرش

پذیرفتن متربی و ایجاد رابطه‌ی حسنه با او، یکی از انواع غیرمستقیم رهبری جلسه مشاوره محسوب می‌شود. از طریق پذیرش متربی، مشاور علاقه‌ی قبلی خود را به او نشان می‌دهد و او را متوجه می‌سازد که مشککش را درک می‌کند. در نتیجه، متربی تشویق می‌شود درباره‌ی مشکل خود دقیق‌تر و بیشتر صحبت کند. مشاور معمولاً با گفتن کلماتی نظیر "بلی، می‌فهمم، م م و..." یا تکان دادن سر، حالت پذیرای خود را بروز می‌دهد.

• پند دادن

اندرزگوئی یکی از انواع مستقیم رهبری در مشاوره به حساب می‌آید. در روش پند دادن، مشاور رهبری جلسه را بر عهده می‌گیرد و با تکیه بر دانش و تجربه‌ی خود با استفاده از شیوه ذهنی و عقلی می‌کوشد مشکل متربی را حل کند. چون دادن پند، اگر به‌طور نامناسبی اعمال شود، در متربی مقاومت ایجاد می‌کند، مشاور باید در استفاده از این روش بسیار محتاط باشد.

• اطمینان دادن

مشاور از طریق دادن اطمینان به متربی، می‌کوشد از میزان دلهره و نگرانی او بکاهد. چنانچه در کاربرد این روش افراط شود، مسؤولیت جلسه تا حد زیادی از متربی سلب می‌گردد و بر عهده‌ی مشاور واگذار می‌شود. لذا، مشاور در استفاده از این روش باید بسیار دقیق باشد.

• تشخیص

در روش تشخیص که یکی از انواع مستقیم رهبری است، مشاور پس از مطالعه و شناخت مورد، متربی را از علل مشککش آگاه می‌سازد و او را در جهت حل مشکل و خودشناسی بهتر و دقیق‌تر راهنمایی می‌کند. در اینجا مشاور از ابزار و وسایل تشخیصی گوناگون برای تشخیص مشکل متربی استفاده می‌کند.

• ارائه صحنه‌ای از زندگی خصوصی (در صورت ضرورت)

مشاور ممکن است صحنه‌ای از زندگی خصوصی خود را با متربی در میان گذارد و او را متوجه سازد که مشکلش منحصر به فرد و غیرعادی نیست، بلکه دیگران نیز با چنان مشکلی دست بگریبانند. کاربرد این روش به متربی کمک می‌کند تا احساس غیر عادی بودن خود را کاهش دهد و برای ادامه‌ی جلسه مشاوره آماده شود.

• ارائه صحنه‌ای از زندگی شخص ثالث

در این روش مشاور به جای صحبت درباره‌ی زندگی خودش صحنه‌ای از زندگی شخص سوم را بدون ذکر نام بازگو می‌کند. استفاده از این روش، متربی را تشویق می‌کند تا درباره‌ی مشکل خود بیشتر بیاندهد و به بحث درباره‌ی آن بپردازد. این روش معمولاً صحیح‌تر و مطمئن‌تر از روش بالا است، زیرا در اینجا متربی راحت‌تر و آسان‌تر می‌تواند گفتار و افکار مشاور را - بدون رنجش او - قبول یا رد کند. از این رو، به مشاور توصیه می‌شود که تجارب زندگی خصوصی خود را به صورت شخص ثالث برای متربی بازگو کند.

• افکار ناتمام

در این روش مشاور از روی عمد و قصد جمله‌ای را به‌طور ناقص بیان می‌کند و از متربی می‌خواهد به تکمیل آن بپردازد. استفاده از این روش، مشاور را از افکار بازگو نشده‌ی متربی آگاه می‌سازد. به‌عنوان نمونه، به مورد زیر توجه کنید:

متربی: اصلاً او را دوست ندارم. صحبت کردن با او چه سودی دارد؟

مشاور: تصور می‌کنی اگر با او حرف بزنی احتمالاً او...؟

• آگاهان

مشاور با استفاده از این روش، اطلاعات ضروری را در مورد مشکل به متربی ارائه می‌دهد و اطلاعاتی را که متربی نمی‌تواند از منابع دیگر به‌دست آورد در اختیارش قرار می‌دهد. مشاور از

این روش، در مشاوره‌ی تحصیلی و شغلی به‌وفور استفاده می‌کند.

• تعبیر و تفسیر

مشاور در این روش ضمن ارزیابی گفتار و حالات متربی، به نتیجه‌گیری از آن می‌پردازد و از طریق ایجاد بصیرت بیشتر در متربی نسبت به رفتارش، او را به بحث عمیق‌تر دعوت و تشویق می‌کند. مشاور به هنگام تعبیر و تفسیر، نباید از افکار و احساسات متربی فاصله گیرد. زیرا عدم درک متربی، باعث مقاومت او می‌شود و امنیت متربی در جلسه مشاوره را مختل می‌سازد.

• هشدار دادن

از طریق کاربرد این روش، مشاور به طور مستقیم یا غیرمستقیم می‌کوشد متربی را از نظر اخلاقی متوجه عواقب تصمیمات وی کند. در صورتی که رابطهی حسنه مشاوره‌ای بین متربی و مشاور ایجاد شده باشد، استفاده از این روش مفید و سودمند خواهد بود؛ در غیر این صورت، کاربرد آن چندان توصیه نمی‌شود. هم‌چنین مشاوران کم‌تجربه و تازه‌کار، در کاربرد این روش باید بسیار محتاط باشند. به مثال زیر توجه کنید:

متربی: البته می‌توانم همان کار تحقیقی را که خواهرم سه سال قبل نوشته بود به استاد تحویل دهم.

مشاور: (روش مستقیم) - این کار درستی نیست که انجام بدهی. آیا چنین نیست؟

مشاور: (روش غیرمستقیم) - اگر این کار را بکنی، نسبت به نمره‌ای که خواهی گرفت چه احساسی خواهی داشت؟

• پرسش

مشاور در این روش از متربی سؤالات متعددی می‌کند و موضوعات گوناگونی را با او مطرح می‌سازد تا متربی به شناخت بهتری از مشکلش موفق شود. مشاور باید بداند که پرسش زیاد، در متربی مقاومت ایجاد می‌کند و رابطه حسنه‌ی مشاوره‌ای را مختل می‌سازد.

• مخالفت

مشاور با استفاده از این روش متربی غیرفعال را به کوشش وادار می‌دارد. بی‌احتیاطی و بی‌دقتی در کاربرد این روش، باعث رنجش و آزار متربی می‌گردد. لذا اگر مشاور قصد استفاده از این روش را دارد، باید متربی را به‌طور کامل بشناسد، از وجود رابطهی حسنه بین خود و متربی مطمئن باشد، و تا موقعی که فرصت استفاده از روش‌های دیگر وجود دارد، از کاربرد این روش حتی‌الامکان خودداری کند. چنانچه استفاده از روش‌های دیگر مؤثر نیفتد، در آن صورت مشاور می‌تواند از این روش به عنوان آخرین روش بهره گیرد.

• سکوت

یکی از روش‌های رهبری جلسهی مشاوره این است که در آن مشاور ساکت می‌ماند و حرفی نمی‌زند تا بلکه متربی شروع به صحبت کند. مشاور با استفاده از سکوت و حرکات سر و برقراری حداقل ارتباط کلامی، متربی را متوجه می‌سازد که مورد پذیرش است و می‌تواند به بحث خود آزادانه ادامه دهد.

• پیشنهاد دادن

مشاور در این روش، به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم برای حل مشکل متربی پیشنهادهایی را ارائه می‌دهد. در این روش که ملایم‌تر و مطلوب‌تر از روش پند دادن است، گفتار و عقاید مشاور فقط جنبهی مشورتی دارند و متربی هیچ‌گاه به انجام کاری مجبور نمی‌شود و یا مورد مذمت قرار نمی‌گیرد. متربی می‌تواند در نهایت با استفاده از پیشنهادهای ارائه شده، تصمیم مقتضی را اتخاذ کند.

• خلاصه کردن

مشاور در پایان و یا هر جایی از جلسهی مشاور به خاطر نتیجه‌گیری از بحث جلسه و نیز تعیین مسیر و روال جلسات آینده باید مطالب مطرح شده در جلسه را خلاصه کند. چون خلاصه کردن بحث مشاوره از اهمیت خاصی برخوردار است.

۷) تشویق:

تشویق در جلسهی مشاوره، مجموعه فعالیت‌هایی است که متربی را به ادامه کارش ترغیب می‌کند و او را در مسیر پیشرفت و بهبود قرار می‌دهد. تشویق نوعی پاداش است که برای تقویت رفتار مطلوب و ادامه‌ی آن به متربی ارائه می‌شود. به‌عنوان مثال، مشاور با گفتن جملاتی نظیر «می‌توانی معقول باشی، و می‌توانی این مشکل را حل کنی» متربی را به خودکاو‌بیشتر تشویق می‌کند و باعث می‌شود که او عقاید و افکار خویش را دقیق‌تر، عمیق‌تر مورد بررسی قرار دهد. از جانب دیگر، تشویق بیش از حد موجب می‌گردد که متربی به مشاور وابستگی پیدا کند و استقلال خود را از دست بدهد. هم‌چنین تشویق صحیح و مناسب از نگرانی و ناامنی متربی می‌کاهد.

روش‌های تشویق

به نظر می‌رسد در جلسهی مشاوره کاربرد روش‌های تشویق را می‌توان به شرح زیر بیان کرد:

۱. استفاده از کلمات تأیید کننده نظیر "بلی درست است، توانائی انجام آن را داری". در اینجا هدف آن است که با استفاده از کلمات تأیید کننده، در متربی احساس امنیت و اعتماد نسبت به مشاور و جلسه مشاوره به وجود آید.

۲. پیش‌بینی نتایج احتمالی مشاوره، روش دیگری برای تشویق متربی است. مشاور در جلسهی

مشاوره، درباره ی نتایج احتمالی و تغییراتی که در متربی به وجود خواهد آمد با او به صحبت می‌نشیند. به‌عنوان مثال، مشاور به متربی می‌گوید که بر اثر مشاوره، رفتار او در جهت مقبول و مناسبی تغییر خواهد کرد، و یا آنکه در زمینه ی تحصیلات به موفقیت‌هایی دست خواهد یافت، و یا نمرات بهتری در ریاضی و فیزیک خواهد گرفت.

۳. ایجاد شرایط و امکانات مناسب در جلسه ی مشاوره، برای متربی تشویق‌کننده است به عنوان نمونه، برقراری رابطه ی حسنه مشاوره ای و پذیرش متربی، شوق و رغبتی در او برای ادامه بحث به وجود می‌آورد.

۸) مقاومت:

مقاومت عبارت از ایستادگی و سرسختی متربی در جلسه ی مشاوره است که مانع پیشرفت جلسه ی مشاوره به سوی اهداف تعیین شده می‌شود. مقاومت ممکن است بر اثر عوامل درونی و یا بیرونی و یا ترکیبی از هر دو به وجود آید. مقاومت به هر دلیلی که ایجاد شود مانعی برای انجام مشاوره‌ی مؤثر و مفید به شمار می‌رود.

مقاومت متربی دامنه گسترده‌ای دارد و از عدم پذیرش مشاور توسط متربی تا بی‌توجهی و بی‌میلی نسبت به ادامه جلسه مشاوره در تغییر است. نوع مقاومت متربی به شرح زیر طبقه‌بندی می‌شود:

مقاومت کامل

متربی در این نوع مقاومت، نحوه ی مشاوره، عقاید مشاور، و خود مشاور را قبول ندارد و برای ادامه مشاوره رغبتی نشان نمی‌دهد و می‌کوشد به هر نحوی شده جلسه مشاوره را هرچه زودتر به پایان برساند. در صورت ادامه مشاوره و افزایش مقاومت، متربی ممکن است نسبت به مشاور رفتار خصومت‌آمیزی درپیش گیرد.

مقاومت نسبی

در این حالت مقاومت متربی، تاحدی پوشیده است و متربی عقاید و پیشنهادهای مشاور را به‌طور ضمنی تکذیب می‌کند، به‌طور آزادانه و عمیق با مشاور حاضر به گفتگو در باره‌ی مشکلش نیست، و محتوای گفتارش مملو از مطالب ضد و نقیض است.

بی‌میلی

در این حالت، مقاومت متربی نسبتاً کم است و متربی در جلسه مشاوره، ابتکار چندانی از خود بروز نمی‌دهد و پیشنهادها و گفتار مشاور را با اکراه و بی‌میلی تا حدودی می‌پذیرد.

۹) نرمی و ملایمت در سخن:

از ارزش‌های مثبت در سخن گفتن، نرمی و ملایمت است که دو جنبه دارد:

نخست: جنبه عاطفی و روانی است. دوم: جنبه شکلی و ظاهری گفتار که در تن صدا و کوتاهی

یا بلندی سخن تاثیر می‌گذارد. درباره جنبه نخست باید بدانیم که انبیاء حتی به هنگام روبه‌رو شدن با دشمنان خدا و مشرکین و فراعنه هم سخن به نرمی می‌گفتند. هنگام مواجهه حضرت موسی و هارون با فرعون، خداوند به آنها توصیه می‌فرماید: (با او فرعون) به نرمی سخن بگویند. شاید متذکر شود و خشیت یابد.

۱۰) انضباط در فرآیند مشاوره:

نظم و انضباط کمک می‌کند تا مشاور و متربی احساس سردرگمی، بدهدفی و بلا تکلیفی نکنند و از فرصت مشاوره بهره کافی بدست آورند.

مشاور باید در جلسات مشاوره با متربی بر اساس یک سیر منظم و صحیح تمام تلاش و کوشش خود را به کاررد و از حداکثر توان علمی و عملی خویش برای کمک به متربی بهره گیرد.

۱۱) پایان دادن جلسه:

مناسب‌ترین زمان برای پایان دادن به جلسات مشاوره، موقعی است که متربی به اهداف تعیین شده برسد و مهارت‌های ازجمله شناخت ماهیت و علل مشکل، کاهش واکنش‌های مقاوم و رنج‌آور، و حل مشکل را کسب کند. مشاور در پایان دادن به جلسه مشاوره، وظایف مهمی برعهده دارد که برخی از آنها به شرح زیر هستند:

۱. مطالب مورد بحث در جلسه مشاوره باید به صورت خلاصه مرور گردد.

۲. مشاور باید مطمئن شود که متربی درباره‌ی مطالب مورد بحث هیچ‌گونه ابهامی ندارد.

مشاور هم چنین باید متربی را مطمئن سازد هر زمانی که به کمک نیاز دارد می‌تواند برای مشاوره مراجعه کند.

۱۲) خاتمه:

در پایان به این نتیجه می‌رسیم که یکی از موضوعات مهمی که در آموزه‌های دینی به انسان‌ها سفارش و تأکید شده است موضوع مشورت و مشاوره می‌باشد و این تأکیدات به حدی است که موضوع مشورت و شورا را در سیره عملی پیامبر (ص) و اهل بیت عصمت و طهارت آن را به وضوح می‌بینیم و با توجه به مطالبی که بیان شد می‌بایم که یکی از راه‌های کشف و شکوفایی استعداد‌های انسان‌ها مشورت با افراد ذی‌صلاح می‌باشد. لذا دوستانی که در گروه‌های تربیتی صالحین فعالیت می‌کنند باید بدانند که یکی از اهداف اصلی در فعالیت‌های تربیتی صالحین کشف استعدادها و کمک به شکوف نمودن این استعدادها می‌باشد به همین دلیل یکی از بهترین و کاملترین راه‌های این شناسایی و شکوف کردن مشاوره فردی در گروه‌های تربیتی است. لذا سر گروه و مربی گروه‌های تربیتی صالحین یکی از وظایف مهمشان این است که هم خودشان اهل مشورت باشند تا بتوانند در امر تربیت متربیان گروه تربیتی خودشان از نظرات تخصصی دیگران استفاده نمایند و هم اینکه روحیه مشورت و مشاوره فردی را در متربیان نهادینه نمایند.

